ISTORIA

SFINTEI MANASTIRI

RIȘCA

DIN JUDEȚUL SUCEAVA

Schițată pe scurt de

Arhiereul Narcis Crețulescu

DIN SF. M-RE NEAMȚU

și tipărită cu stăruința și osteneala

Arhimandritului VENIAMIN PITICARIU

DIN SF. M-RE RÎȘCA

ISTORIA

SFINTEI MANASTIRI

RIŞCA

DIN JUDEŢUL SUCEAVA

Schiţată pe scurt de

Arhiereul Narcis Creţulescu

DIN SF. M-RE NEAMŢU

şi tipărită cu stăruinţa şi osteneala

Arhimandritului VENIAMIN PITICARIU

DIN SF. M-RE RÎŞCA

Tip. A. Goldner, Fălticenĭ

1901

Cine samănă virtute, culege nemurire.

NARCIS

Cetitorule iubit!

Am spus altă dată, spun și acum, că eŭ lucrez istoria tuturor m-rilor făcute de romînĭ. Lucrare mare, grea și complicată. Lucrez singur fără ajutorul nimăruĭ. Am urzit alfabetul tuturor m-rilor de la litera A pînă la litera Z. Am jalonat pe larg numele tuturor m-relor de la A pînă la finea litereĭ H. Aicea am ajuns bătrîn, bolnav, orb și sărac. Pînă aicea n'am publicat nimic din scrisul meŭ. Cînd voiam a publica ceva, m'am oprit de groază ce am văzut: Neconduita oficială a secoluluĭ nostru. M'am îngrozit de lingușirea reciprocă măscuită a contimporanilor meĭ. M'am oprit de mizeria la care m-a adus felul judecățeĭ mele cu natura lucrăriĭ mele. In fața acestora cugetam a tăcea, a lucra și a muri. Vedeam cu ochiĭ mințeĭ cum pe varga viețeĭ mele se primbla boamba orbiriĭ mele lingușindu-se, după moda lumeĭ, cu drăgălașa mea moarte. Le vedem. Mă strînge de gît. Le lăudam și eŭ să mă îngădui de a maĭ trăi, pînă voĭ isprăvi pînza țesutuluĭ meŭ. Pe timpul acesteĭ lupte și delir, mă trezesc cu 6 rugătorĭ de odată să li izvodesc istoriile m-relor lor, pentru că le cere onoratul minister, să le aibă de motiv a se lăuda cu desgroparea monumentelor religioase istorice. Eŭ pînă aicea lucrasem mult pe tăcut, și 'mĭ văzusem de multe orĭ publicate de alțiĭ ideile mele schilodite. Am cercetat mobilul rugătorilor meĭ și l-am găsit inocent. Am dat fie-căruia pe scurt, istoria din litera m-riĭ luĭ, din cîte le lucrasem pînă la cererea lor. Cînd veni vorba de părintele Veniamin Piticariŭ, igumenu m-riĭ Rîșca, eŭ nu scrisesem m-rea Rîșca. I-am răspuns că voi cerca să schițez istoria m-riĭ luĭ. Tot am cetit, tot am schițat, tot am notat după hrisoavele ce le am eŭ și iată că a eșit istoria pe care aĭ s-o citeștĭ înainte. Documentele sînt vechĭ. Documentele sînt complicate cu istoriile altor pricinĭ stînse, vechĭ, prefăcute,. strămutate, cu ideĭ retrospective din cetirea cărora reesă ideĭ ne știute de noĭ și de aĭ noștri. Cine a cetit vre-o dată hrisoave orĭ documente străvechĭ, acela să poate încredința de adevărul ziselor mele.

Eŭ fiind orbit de ochiĭ trupeștĭ, n-am putut intra în amărunțimea documentelor, ci le-am arătat pe scurt locul unde sînt copiete și unde să pot consulta.

Din senzul documentilor ce am cetit, reesă:

M-rea Rîșca din județul Suceava pe care o vedem și o știm astăzĭ, este vechea m-re Bogdăneștĭ din județu Neamtu vechiŭ, pe care n-o știm nimene.

Nu sînt 2 m-rĭ cu 2 nume, ci o m-re cu două nume. Este o m-re cu 2 nume; întăiul nume: m-rea Bogdăneștĭ, de pe moșia cu satul

Bogdăneştĭ, făcută de un ctitor Bogdan vodă, şi înzestrată cu pămînturĭ de hotar şi de traĭ, cu pămînturĭ luate din trupul moşiilor foaste cînd-va ale cetăţei Neamţu. Treabă veche: vrednică de ştiut. Treabă veche petrecută între aniĭ 1343-1365 pînă la anul 1542. Asta a fost m-rea Bogdăneştĭ. Al doilea nume: M-rea Rîşca de pe apa Rîşca de la anuĭ 1542 încoace. Cu alte vorbe Cînd m-rea era lîngă satul Bogdăneştĭ de pe moşia Bogdăneştĭ, şi m-rea să numea Bogdăneştĭ, după sat, după moşie, dupa numele luĭ Bogdan care a făcut'o, şi a trăit m-rea cu acest nume 200 de anĭ, între aniĭ 1343—1365 pînă la 1542. De cînd m-rea s'a strămutat alăturea, puţin maĭ în sus, în şes pe apa Rîşcăĭ, să numeşte: m-rea Rîşca, şi trăeşte aice cu acest nume de 358 de anĭ.

Cănd m-rea s'a strămută din forţă majoră, de lîngă sat, pe apa Rîşca, s'a strămutat cu numele, cu hramu, ctitoriĭ, cu averea moşiilor din trupul cetăţeĭ, personalu, cu obiceiurile tărguluĭ Baia şi cu legendele trecutuluĭ eĭ.

M-rea Bogdăneştĭ-Rîşca, orĭ m-rea Rîşca-Bogdăneştĭ, a fost tot deauna vecină cu m-rea Albă, zisă pe urmă m-rea Neamţu, şi ca m-rĭ şi ca moşiĭ. Viaţa lor este ţesută între dînsele. Suveica timpuluĭ le a legat între ele. Se va găsi istoria m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca în istoria m-riĭ Albe-Neamţu, între docomentele eĭ. Să va găsi m-rea Albă-Neamţu între documentele Rîşca-Bogdăneştĭ.

M-rea Bogdăneştĭ (Rîşca) este m-rea tîrguluĭ Baia care e puţin maĭ în sus, care tîrg s'a desfiinţat de vechime şi s'a înoit în tîrgu Folticenĭ.

M-rea Albă [Neamţu] este m-rea tîrguluĭ Coarne şi Jacote care este puţin maĭ în sus; aceste tîrgurĭ s'aŭ desfiinţat de vechime şi s'aŭ înoit în tîrgul Neamţu, care este puţin maĭ în jos de m-rea Neamţu. Eŭ aice nu fac istoriile lor. Aice amintesc ştiinţă ca să se poată înţelege treaba cînd se va ceti documentele vechĭ, pe care le am cetit eŭ şi le-am copiat.

Dacă se va găsi vre-o lipsă saŭ vre-o confuzie în istoriile vre-uneia din ele, asta provine din orbirea ochilor meĭ, pentru că n-am ochĭ să cercetez maĭ scrupulos. Adevărul rămîne intact

Am izvodit-o, cum se vede, greşalele sînt ale mele, meritul îl daŭ părinteluĭ arhimandritu Veniamin Piticariŭ, igumenu m-riĭ Rîşca, pentru că sf.-sa m-a stărnit să scriŭ.

Cetiţĭ-o, corectaţĭ-o, faceţĭ alta maĭ bună, iară pentru mine veţĭ şti c'am scris înaintea voastră.

Sînt şi voĭ fi smerit rugător pentru voĭ şi pentru tot neamul romînesc.

† **Narcis Creţulescu**

VEDEREA MĂNĂSTIREĬ RÎŞCA.

ISTORIA

Sfinteĭ Mănăstirĭ Rîșca-Bogdăneștĭ

DIN JUDEȚUL SUCEAVA.

---

§. I. *Definiția.*— Rîșca, mănăstire de călugărĭ, județul Suceava, plasa Moldoveĭ de jos, comuna Bogdăneștĭ, lîngă satul Rîșca, pe valea și apa Rîșca, pe frontiera județuluĭ, sub muntele Pleșu, care pe lungimea opcinii desparte județul Suceava de județul Neamțu, și m-rea Rîșca de m-rea Neamțu. Hram sf. Erarh Nicolaĭ, închinată sf. Mitropoliĭ a Moldoveĭ, clasa I. M-re veche, monumentală, cu numele în vechime *Bogdăneștĭ*, în urmă *Rîșca*, astăzĭ numaĭ numele de: M-rea Rîșca.

§. II. *Numele.*— M-rea Rîșca are 2 nume. In vechime să numea m-rea *Bogdăneștĭ*, pentru că era formată pe moșia Bogdăneștĭ, lîngă satul Bogdăneștĭ, de un Bogdan-Vodă, care a dat numele săŭ moșieĭ, satuluĭ și m-riĭ. M-rea era pe marginea satuluĭ despre Nord, pe un dîmb, unde curge în vale pîrăul zis Bogdăneștĭ. Apoĭ s'a numit m-rea *Rîșca*, de la numele șesuluĭ și a apeĭ Rîșca; nume vechiŭ slavon: *račika*1) pe care noĭ romînii o zicem: Rîșca2] De la această apă și vale s'a numit și m-rea Rîșca.— In slavonește însamnă părîŭ.

---

1. Din lipsă de caractere slavone, transcriem cu litere latine, în tot cuprinsul acesteĭ cărțĭ, cuvintele slavone.
2. Melchisedec, Cronica Romanuluĭ, I. p. 197 și 235.

Sînt tradițiĭ cari spun că numele Rîșca dat apeĭ și m-riĭ, ar fi numele luĭ Rareș-vodă, care a făcut m-rea. Adevăr este că apa s'a numit Rîșca cu multe secole înaintea domnieĭ luĭ Rareș, care cade între aniĭ: 1527—1538 și 1540—1546.

Tot tradiția spune că Rareș-vodă a zidit schitu Rarăŭ de pe muntele Rarăŭ, și că numele luĭ de ctitor s'a dat schituluĭ și munteluĭ; aice este vorba de schitul Rarăŭ de pe muntele Rarăŭ de la Cruce, tot județul Suceava pe care schit l'aŭ închinat la m-rea Moldovița ctitorul shimonahul Serafim Hagiu la 26 Septemvrie 1756, înpreună cu niște poenĭ de pe muntele Rarăŭ[1].

Cuvîntul Rîșca se întimpină de 5 orĭ, ca nume propriŭ, în istoria acestor localitățĭ, și anume:

Rîșca — Apa ce izvorăște din munțĭ și se varsă în Moldova.

Rîșca — M-rea de pe apa și valea Rîșca, de care vorbim aicea.

Rîșca — Rîșca-Bogdăneștĭ amintită în hrisoave.

Rîșca — Rîșca-Teoctist; numită așa de la mitropolitul Teoctist III. Nemțanu, de cînd el a dăruit m-riĭ Rîșca moșia Bogoslovu, care moșie s'aŭ stîns de prefacerea apelor; dania s'aŭ făcut maĭ înainte de anul 1528, ghenare 16, cînd aŭ murit acest mitropolit. Spre amintirea luĭ se maĭ păstrează numele Bogoslovu în niște ruine rămase de la un pretins schit Bogoslovu, nume confundat de la paraclisu Bogoslovu din m-rea Rîșca, făcut acolo de mitropolitu Teoctist, și înzestrat cu moșia Bogoslovu, stînsă de ape.

Rîșca — Rîșca-Boroaia, saŭ Boroaia-Rîșcăĭ, numită așa de la o parte din moșia Boroaia, ce aparținea m-riĭ Rîșca, spre deosebire de Boroaia-Neamțuluĭ care aparținea m-riĭ Neamțuluĭ.

---

1. A. Pumnu: Fundul religionar, Cernăuțĭ, 1865; p. 76 și 143, § 56.

Ca esceptie să maĭ întîmpină cuvîntul Rîşca, şĭ care n'are a face cu aceste localităţĭ. Aceasta este:

Rîşca — mică (Şendreniĭ), la Covurluĭ, a Mitropolieĭ de Iaşĭ;

Rîşca — tîrg vechĭŭ pe apa Băcu, în Basarabia, despre care aminteşte Cantimir la pag. 89, şi Drăgicĭ în Istoria Moldoveĭ, I. 59.

Călugăriĭ rîşcanĭ cred şi susţin că numele m-riĭ lor vine de la Rareş, care aŭ făcut'o. Tot eĭ cred că numele Rîşca şi Rareş sînt identice între sine.

Eŭ cred că numele m-riĭ vine de la apa Rîşca, şi nu de la Rareş-Vodă.

Istoria sfinteĭ mănăstirĭ Bogdăneştĭ, ctitoria lui Bogdan-vodă şi Maria-Doamna.

§ III. *Urzirea m-riĭ, înzestrarea, creşterea, prefacerea, schimbarea loculuĭ şi strămutarea din loc.*

Ca să putem face istoria sf. m-rĭ Rîşca, este de trebuinţă să ştim şi viaţa şi istoria m-riĭ Rîşca. După isvoarele cele maĭ vechĭ, se imparte în 2 părţĭ principale, cu totul deosebite una de alta:

I. Istoria veche dintre aniĭ 1343—1365 pînă la 1512—1542, zisă m-rea *Bogdăneştĭ*;

II. Istoria nouă, dintre aniĭ 1512—1542 pînă la 1900, zisă m-rea *Rîşca*.

I.

ISTORIA VECHE DINTRE ANII 1343—1365 PÎNĂ LA 1512—1542.

Bogdăneştĭ. M-re de călugărĭ, judeţul Neamţ, pe urmă judeţul Suceava, plasa Moldoveĭ de jos, satul Bogdăneştĭ, pe

moşia Bogdăneştĭ. Biserica a fost pe un dîmb, la nordul satuluĭ, aproape de pîrăul Bogdăneştĭ, în poiana din dîmb.

Biserică mijlocie, hram sf. erarh Niculaĭ de la 6 Dechemvrie; ctitor Bogdan-Voevod cu Maria Doamnă. M-rea era a creştinilor din tîrgu Baia, moşiile cu care s'aŭ înzestrat de domn eraŭ luate dintre moşiile cetăţeĭ Neamţu, după ce s'aŭ dus cavaleriĭ nemţĭ M-re supusă la eparhia sf. mitropoliĭ a Moldoveĭ, cu scaunul reşedinţeĭ la Suceava. Cînd s'a făcut M-rea, nu-ĭ ştim pe Mitropolitul.

Pe la aniĭ 1343—1365, un Bogdan-vodă, poate cel întăĭ cu acest nume, se întoarce din bejenie de la Maramureş înconjurat de Moldovenĭ şi cler1); să stabileşte în tîrgu Baia, se face proprietar pe moşia cu satul Bogdăneştĭ şi în memoria descălicăreĭ luĭ clădeşte biserica M-riĭ Bogdăneştĭ, pe numele luĭ, biserică cu hramul sf. Niculaĭ; o înzăstrează cu obiecte de gospodărie, cu moşia Bogdăneştĭ, încunjurătoarea M-riĭ, a treia parte din moşie partea domnească; pune în ea călugărĭ, îĭ dă zestre alte pămînturĭ domneştĭ, luate din trupul pămînturilor cetăţeĭ Neamţu. Domeniul m-riĭ se cuprinde numaĭ din pămînturile domneştĭ. Ele se prelungeaŭ în formă de ogoare de la apa Moldoveĭ pînă la frontiera din opcina Carpaţilor, pe spinarea munţilor, linia de opcină. Moşiile încep din apa Moldova, merg paralel pe lungime cu ogoarele ţăranilor, între tîrgu Baĭa de oparte şi între m-rea Albă (Bogoslovu vechiŭ) a M-riĭ Neamţu de altă parte; în mijloc era domeniul m-riĭ Bogdăneştĭ. Tot aşa domeniul m-riĭ Albe, zisă pe urmă m-rea Neamţu; tot aşa era domeniul m-riĭ Agapia veche, m-rea Bistriţa. Numaĭ m-rea Boiştea vine de a curmezişu.

Moşiile m-riĭ Bogdăneştĭ încep din apa Moldova şi urmaŭ în şir una după alta în hotarnicia eĭ aşa: Bogdăneştiĭ, Rîşca,

1. Narcis Creţulescu, Istoria Măn. Neamţu, t. I, p. 232 şi 238; manuscris inedit.

Calna, Plopu, Bogoslovu, Moişa, Halăuca, Farcaşa şi Sabasa, toate numaĭ cîte a treia parte din moşie cîtă era domnească. M-rea să folosească din pădure, din păşunat, din vînat, din păscuit, şi din zecimea luată de la locuitoriĭ palmaşĭ. Aceste moşiĭ urmaŭ să fie întărite la fie-care domnie nouă. Aceste moşiĭ s'aŭ complicat pe urmă între proprietarĭ, între proprietățĭ, din cauza apelor, din cauza hotarelor, din cauza legeĭ protimisis, din cauza legeĭ de țepuire, din vointa celuĭ maĭ tare, din uzurpațiĭ, din abuzurĭ, din putere, din cauză de bejeniĭ, de pustiire, şi din cauza hotarnicelor şi a judecăților. Biserica m-riĭ s'a clădit în marginea satuluĭ, despre Nord de pămîntul domnesc din a treia parte din trupul întregeĭ moşiĭ, iară dările de zeciuială eraŭ a m-reĭ de pe toată moşia domnească, în care întra şi clerul cu biserica mireană a aceşteĭ părțĭ. Aast-fel de obiceiŭ străvechiŭ pentru clerul mirean cu biserica cu tot cà jurisdicție bisericească apartinea proprietaruluĭ, şi cînd proprietatea se da vre-uneĭ m-rĭ, apartinea în totul m-riĭ, cel puțin aşa se citeşte în hrisovul de închinarea m-riĭ Boiştea1]. Cele-lalte pămînturĭ domneştĭ de pe a treea parte a moşieĭ de pe celelalte moşiĭ domneştĭ cîte se prelungeau pînă la frontieră, slujaŭ m-riĭ numaĭ din zeciuială şi numaĭ dintre locuitoriĭ clăcaşĭ de pe pămîntul de hrană dat de domnie.

Pe atuncĭ toate moşiile eraŭ cuprinse de pădurĭ marĭ seculare, chiar văile apelor eraŭ cuprinse de luncĭ greŭ de străbătut, de aceea şi locuitoriĭ pălmaşĭ saŭ meşteşugurĭ, erau greŭ de localizat.

Bogdan-vodă cu Doamna Maria aŭ clădit biserica m-riĭ care s'aŭ stricat de vechime şi de barbarĭ.

Biserica a fost mică, după cum era pe atuncĭ obiceiul in toată țară Moldoveĭ, şi care obiceiu s'a urmat mulțĭ anĭ şi maĭ încoace.

1). Narcis Crețulescu, op. cit. t. I, p. 305.

Biserica Bogdăneştĭ a fost de forma bisericiĭ Albe, Bogoslovu vechiŭ de la m-rea Neamţu, de forma bis. vechĭ de la Băicenĭ de sub Stroeştĭ, de forma bis. luĭ Costea Bacio, din m-rea Rîşca. Aşa era tipul bisericilor de pe atuncĭ. Alte bisericĭ se făceau în pămînt şi sub pămînt, în formă de beciurele micĭ, de frica barbarilor. Rarĭ bisericĭ eraŭ pe atuncĭ zidite marĭ de piatră, precum era biserica Triime din tîrgu Siret, bis. Mărcuţa din tîrgu Suceava, bis. Inalţarea din m-rea Neamţu, şi altele, nu multe. Bisericele se făceaŭ micĭ şi dosnice, din lipsa personaluluĭ, de frica barbarilor şi a prădăciunelor. Mobilierul era foarte simplu. Cultul era foarte primitiv. Călugăriĭ eraŭ de un aschetizm înalt în sfintenia vieţiĭ, şi foarte simpli în chipul traiuluĭ. Probe de ast-fel de traiŭ şi sfinţenie se află o sumedenie la toate mînăstirile cele vechĭ, fie acele m-rĭ din Valahia, din Oltenia, din Basarabia şi orĭ de unde în lumea monahală1].

Nu putem fixa anul cînd s'a zidit bis. m-riĭ Bogdăneştĭ, biserica cea dintăiŭ, dar am pus aproximativ că s'a clădit cam între aniĭ 1343 la 1365, pentru că pe atuncĭ a domnit un Bogdan Vodă cu Doamna Maria, pe atuncĭ cată să se fi făcut şi bis. m-riĭ, de oare-ce prima zestre a fost dată m-riĭ din moşiile foste ale cetăţeĭ Neamţu; hrisoavele ne arată cum s'aŭ împărţit moşiile cetăţeĭ, de cine şi pe cînd.

Numele luĭ Vodă ctitoru s'a dat moşieĭ, satuluĭ şi m-riĭ luĭ.

M-rea a crescut în avere şi renume de la urzirea eĭ pînă cătră anul 1450.

La început călugăriĭ eraŭ puţinĭ, religioşĭ, între eĭ eraŭ şi ascheţĭ, unul dintre eĭ era igumen, arhiereŭ, episcop, după cum să arată din Istoria m-riĭ Neamţu t. I. 232. Aceasta să maĭ constată din documentele moşiilor Bogdăneştĭ, Orţeştĭ, Poiana Priseciĭ şi Drăgăneştĭ, partea documentelor netrecute la opis şi titluite netrebnice, adică documente ce nu interesaŭ

1. Op. cit. t. I, p. 366; t. VII, p. 845.

judecățile m-riĭ Neamțu, fiind că în ele se cuprinde documente cu pricinĭ prea vechĭ, cu m-rĭ străine care eraŭ stinse pe atuncĭ cînd se judeca la Divan.

Să se maĭ știe că m-rea Bogdăneștĭ să ține de tîrgul Baia, Vodă era ctitoru, negustoriĭ creștinĭ din tîrgu Baia o fregventa și o ajuta la nevoĭ. M-rea se socotia ca a lor.

Tîrgul Baia de pe șesul Moldoveĭ, este un tîrg vechĭŭ apucat așa de demult. Nu știm cînd s'a început, știm că a fost între aniĭ 1200 pînă după anul 1776, adică tîrg vechĭŭ și cunoscut pe un răstimp de maĭ bine de 576 de anĭ. Bogdăneștiĭ au fost m-re de predilecție a acestuĭ tîrg. Nu facem aicea istoria tîrguluĭ Baia ci l'am amintit spre știință.

M-rea Bogdăneștĭ, ca și maĭ pe urmă m-rea Rîșca, era întemeiată în locurĭ care eraŭ in răscrucea drumurilor vechĭ. Imprejurul lor umbla treĭ drumurĭ marĭ și alte micĭ, călătoriĭ cu voie orĭ fără voie să abăteaŭ pe la ele de popas, orĭ de pradă, de oare ce m-le le eraŭ în drum saŭ lîngă drum. Drumurile marĭ atuncĭ eraŭ pe aicĭ:

I. Drumul (șleahul) cel mare, care umbla între țara Moldoveĭ de sus cu țara Moldoveĭ de jos, de la Suceava prin Baia la Galațĭ, pe șesul Moldoveĭ. Principalul pentru m-rĭ era drumu între Baia și Roman.

II. Drumul (șleahul) cel mare, care umbla cătră tîrgul Piatra, pe la Neamț și Bogdăneștĭ la Baia și Suceava.

III. Drumul (șleahul) cel mare, Bratul răscruciĭ, care umbla între Transilvania și Moldova. Intra în țară peste munțĭ pe la Bicaz, Bistricioara și Bistrița, pe la Bicaz, Prisecanĭ și Popeștĭ. Drumul principal pentru m-rea Bogdăneștĭ și Rîșca era: Tuldeșu, valea Hanguluĭ, Bistrița în sus, urca muntele Pătru-Vodă pe la curmătura gîtuluĭ, pogora în valea Pipiriguluĭ, apuca pe la capul Pipiriguluĭ, urca muntele Alb (Rusu de astăzĭ), cotea în valea Moișa și eșea drept în valea Rîșcăĭ; aicea da peste m-rĭ, apoĭ pe Moldova la Baia și la Suceava. Drumurile micĭ eraŭ între sate.

Tot pe atuncĭ prin multe sate de pe șesul drept al Moldoveĭ din cauză că populațiile satelor era de adunătură și corcite între ele, se făceaŭ prădăciunĭ, omorurĭ marĭ, precum să arată în Hrisovul luĭ Ștefan-Vodă din 1518, cînd a omorît pe Vlădica cel săsesc de la M-rea din Pomete, la vad la Tărzia, pentru care omor Vodă aplică pedeapsa țepuiriĭ pentru pămînt, ca pedeapsă că proprietariĭ n'aŭ prevenit omoru. Aceasta e legea țepuiriĭ. Atuncĭ pentru acest omor, s'au țepuit multe moșiĭ, și aŭ fost moșiile confiscate de domnie mulțĭ anĭ. Moșiile țepuite le da domnia danie pe la m-rĭ; așa aŭ fost date parte la m-rea Secu, cînd s'a făcut această m-re, parte la m-rea Rîșca, cînd s'a făcut ea, parte pe la boerĭ favorițĭ curțiĭ. Așa s'a urmat de la 1518 pînă la 1592. La acest an, Aron Vodă le dă pe toate m-riĭ Neamțu, cu hrisovu de la 10 genarie 1592, hrisov repetat la 4 Dechem. 1593. Pentru tâlhăriĭ și omorurĭ cetește documentele moșieĭ Brusturiĭ No. 19, și documentele Orțeștilor, No. 2 pag. 373-380 și altele.

După ce am arătat în scurt așezarea m-lor, aplicarea locuitorilor din lăuntru țăriĭ, este ușor de judecat și de înțeles toate întîmplările mănăstirilor cu călugărĭ puținĭ, cu m-rĭ deschise la drumurĭ marĭ, unde să găseaŭ din cînd în cînd și oamenĭ tâlharĭ. D'apoĭ barbariĭ cu năvălirele lor? Cine vra să se încredințeze despre vorbele mele, să citească maĭ departe istoria ce urmează înainte, să maĭ citească Istoria cea veche a m-riĭ Neamțu, t. I. pag. 57, 62, 67, 72, 85, 86 și 96; și prin alte locurĭ respective, fie acele locurĭ istorisite pentru m-rea Neamțu cu toate casele eĭ, fie pentru altă m-re ca Bogdăneștiĭ, ca Rîșca, saŭ pentru alta orĭ-care, fie chiar pentru toată țara Moldoveĭ în general.

Bejeniile vechĭ eraŭ proverbiale pe la m-rĭ ca și în toată Moldova, ca și în toată Valahia cu Oltenia, ca și în alte părțĭ pe unde se aflaŭ romînĭ. Viața particulară a m-riĭ Bogdăneștĭ, ca și a altor m-rĭ vecine cu ea saŭ m-rĭ depărtate, este tăcută din causa pretențiilor greceștĭ. Greciĭ birocrațĭ au

constatat că romînii în general sînt un popor religioşi, darnici şi resboinici, şi de vor pune mîna pe ei, vor găsi un isvor nesecat de îmbogăţire; pentru acest scop premeditat căuta autoritatea grecească să răstoarne pe mitropolitul Moldovei, ca să pue mitropolit grec să ne stoarcă cum va vrea el. Mitropolitul nostru nu să da, grecii îl gîlceveaŭ pe toate căile. De aice aŭ născut sfadă între capii Moldovii cu căpiteniile greceşti, sfada a ţinut multe zecimi de ani, sfada aŭ degenerat în bajocuri şi în blestămuri greceşti asupra tuturor moldovenilor vii şi morţi. Călugării noştri oameni pacînici, tăceaŭ şi se ascundeaŭ de dînşii 1).

Deşi cu mari greutăţi după vremile de atunci, totuşi călugării Bogdăneştilor s'aŭ rădicat şi m-rea lor a mers crescînd pînă cătră anul 1450. Toţi domnitorii Moldovei o ajutaŭ şi o miluiaŭ. Fruntaşii tîrgului Baia aice se îngropaŭ. M-rea da în schimb barbaţi mari în sfinţenie, pentru biserica Moldovei. Aceasta este epoca de aschetizm a m-rii Bogdăneşti.— Cam de pe la acest an încoace m rea începe a declina, din cauza tulburărilor, a rezboaelor şi a prădăciunelor. Cam de pe la acest an încoace pămînturile din prejurul ei încep a se uzurpa, a se înstrăina pe sate, pe stăpîni, parte de răzăşi, parte de boeri, parte de alte m-ri, parte de domnitori, cari le daŭ danie altor persoane. Aşa fel că părţi din moşiile megieşite m-rii se înstrăinează, alipindu se şi întrupîndu-se cu alte moşii străine. Cu aceasta s'a micşorat şi chiar trupul moşiei Bogdăneşti, încunjurătoarea m-rii. Acestea s'aŭ urmat între anii 1450 pînă după anul 1518 şi mai încoace. O parte din moşia Bogdăneşti s'aŭ întrupat cătră moşia Orţeşti, sub marele boer răzăş Petrea Oarţă cu neamul săŭ. Petrea Oarţă s'a folosit de legea protimis. El pe Orţeşti avea hrisov de la Alexandru cel bun.

Pe la anii 1450 pînă la anul 1510, m-rea în multe rînduri

1. Melhisedec, Cronica Romanului, I. p. 58 şi următoarele.

a fost prădată1). Iară la anul 1510, Tatarii aŭ pradat m-rea de tot, și pe călugări i-aŭ spărcuit. De la anul 1510 pînă la anul 1518, M-rea în ruine cu părți din moșie împrejur, ajunge prin cumpărare de la nepoții lui Oarță cu preț de 80 zloți tătăraști2) și cu alt pămînt din poiana m-rii și din poiana prisecii cu locu înprejur pe toate răzeșiile întrupate la un loc, ajung în stăpînirea Mitropolitului Teoctist Nemțanu, de la Suceava. Iară Mitropolitul Teoctist la anul 1518 Dechem. 20, o închină m-rii unde se va îngropa trupul lui, la moarte. Teoctist era Nemțan, de aceea s'aŭ închinat moșia și ruinile m-rii Bogdănești m-rii Neamțu. Iată dar m-rea Bogdănești, după o viață de 175 de ani, ruinată și închinată m-rii Neamțu, cu alte părți din moșia Orțești. Ștefăniță-Vodă (fiul lui Bogdan-Vodă) fratele lui Petru (Alexandru) Lăpușneanu, întărește cumpărătura Mitropolitului Teoctist cu aceleași date: an, lună și zi (1518 Dechem. 20) 3)

Mitropolitul face danie condiționat, și totuși Mitropolitul Teoctist trăește și moare la 1528 genare 16. La moarte călugării nemțeni, cu igumenul Anastasie și episcopul Teofan Rîșcanu, Episcopul de Rădăuți, și cu tot clerul înalt, îngroapă pe Mitropolitu în biserica mare la m-rea Neamțu, cu prada mare ca pe un fost igumen ctitor și Mitropolitu, și cer de la urmași averea din testament lăsat de reposat m-rii.

Ast-fel de la acest an 1528, m-rea Neamțu este stăpînă, și vecină pe toate pamînturile cîte fusese ale Bogdăneștilor, și căte-i mai căzuse ei prin alte dăruiri, și cumpărături. M-rea Neamțu le stăpînește cu judecăți pînă la secularizarea ei la 1859. Teoctist face dania la 1518 și se execută la 1528.

In intervalul acestor 10 ani cît a mai trăit el, s'a petrecut

1. Letopisețe, I, p 183.
2. 80 zloți tătărești egal cu 46 lei vechi a 120 de bani leul egal cu 46 parale.
3. Narcis Crețulescu, op, cit, I, p. 51; X p. 371.

transformarea și strămutarea foastei m-rĭ Bogdăneștiĭ-vechĭ în înființarea m-riĭ Bogdăneștiĭ-noĭ. Iată începutul m-riĭ Bogdăneștĭ după înoire, care peste 30 de anĭ în urmă se va numi Rîșca.—

Transformarea m-riĭ Bogdăneştiĭ-vechĭ în Bogdăneştii-noi.

§ 4. *M-rea Bogdăneștĭ cea veche s'a transformat în m-rea Bogdăneștiĭ-noĭ*

Toată moşia Bogdăneștiĭ, din vechime, era împărțită în treĭ părțĭ: 1). Răzășiĭ, 2). Domnia, și 3). M-rea.— Aceasta era norma generală pentru toate moşiile de munte, de cîmp şi de tîrgurĭ, în toată țara Moldoveĭ, între aniĭ 1325-1834. Cele-lalte schimbărĭ de după vremurĭ eraŭ treburĭ secundare. Din aceste împărțirĭ aŭ născut, după vreme, în urmă, judecățile nesfîrșite cu răzășiĭ și boeriĭ, și la judecată a învins cel maĭ tare.

1). La Bogdăneștĭ, partea răzășiilor, cu legea protimis de pe timpul domnieĭ luĭ Alexandru-Vodă cel bun, începe a să centraliza prin cumpărăturĭ între răzeșĭ, pe neamul luĭ Petru Oarță, cu hrisoave de intăriturĭ în toată regula, după legea cu obiceiul timpuluĭ. Aceste să urmează și între răzeșiĭ de Orțeștĭ, tot pe neamul Oarță ; ceia-ce maĭ tărziu în urmă să căștigă în partea luĭ Oarță, majoritatea moșiĭ Orțeștĭ al căruia nume de sat s'a format de la răzășul Oarță, bătrînul pămînt și om zis Petrea Oarță. In vechime, pămîntul răzășesc rămas neîmpărțit de rude de naștere saŭ de alianță să zicea: **bătrîn** (pămînt bătrîn neîmpărțit). **Om** era Petru Oarță cu neamul săŭ, care cumpără cu legea protimis, alte răzășiĭ de la alțĭ răzășĭ, și le întrupa la un loc pînă ce făcea o moșie mare.

Acesta este marele răzăş-boer Petrea Oarţă, acăruĭ proprietăţĭ să vînd maĭ tărziu în neamul săŭ Trif, Vascu, Cîrstina şi Gatie nepoţĭ şi neamurĭ decurse dintre eĭ. Aşa s'a întrupat o parte din moşia Bogdăneştĭ la Orţeştĭ.

2). La Bogdăneştĭ partea pămîntuluĭ domnesc ajunsese după vreme în stăpînirea luĭ Bogdan-vodă fiul luĭ Ştefan cel mare, şi ca domn şi ca proprietar; nume identic cu al luĭ Bogdan, cel întîĭ ctitor.

3). La Bogdăneştĭ moşia m-riĭ, înprejurimea, era înpresurată de răzăşiĭ vecinĭ, maĭ cu osebire de la prădăciunea m-riĭ de la 1510. Pentru că Bogdan-vodă începe a domni de la anul 1504 apoĭ peţeşte o fată prinţesă din curtea Polonieĭ. La început i s'a promis mîna feteĭ şi zestrea. Maĭ pe urmă, cînd Bogdan i-a dat darurĭ, s'a pregătit de nuntă cu poftire mare, i s'a refuzat fata Bogdan, ocupat cu nunta şi cu răzbunarea refuzuluĭ, a invadat în Polonia, la 1409, şi a pradat ţara, pînă la Rohotin.- Pradă cetatea Rohotin, prinde pe nobiliĭ Polonĭ, îĭ ia robĭ, aduce clopotul de la Rohotin, cu mare halaĭ de care şi de oamenĭ; suie clopotul la Mitropolia din Suceava, în memoria strămoşuluĭ săŭ Alexandru-Vodă cel bun. Intors în ţară, bate o medalie de argint în mărimea unuĭ franc, care pe o parte are efigia cetăţeĭ, poarta, atru, iar de altă parte clopotul şi convoiul aducereĭ, şi anul 1509. Acest fapt ruşinos Polonilor, s'a petrecut sub Rafail Halirschi, proprietarul cetăţeĭ Rohotin, şi este scris de Venardi Vapovic, pag. 541—543; şi de Gavanini pag. 119; şi de Asachi în Calendarul pe anul 1853, pag. 40-70; arătat în Letops. t. I, 182. In calendarul Asachi este stampa cu tot istoricul convoiuluĭ. Această memorabilă medalie a fost la mine, scriitorul Narcis, şi am dăruit-o eŭ cabinetuluĭ de numismatică din Bucureştĭ, la 1884, prin Grigori Tocilescu, care era atuncĭ Director muzeuluĭ şi Director la Ministerul de culte şi instrucţie publică. Pe urmă tărziŭ am auzit că Tocilescu ar fi vîndut-o la străinĭ, împreună cu corespondenţa luĭ Cuza-vodă cu Poarta

Otomană, dăruită tot de mine. Maĭ pe urmă Bogdan-vodă s'a împăcat cu Leşiĭ şi s'aŭ restituit pagubele (Letops. I, 183).

Pe cînd Bogdan-vodă se ocupa de nuntă şi de împăcarea cu Leşiĭ, a venit Beit-Ghereĭ-Sultanul cu Tatariĭ la 1510, în lunele de vară, şi aŭ prădat Moldova în multe locurĭ, s'aŭ prădat desăvîrşit şi m-rea Bogdăneştĭ şi pe călugărĭ i-aŭ spărcuit. (Letops. I, 83). Iară la m-rea Neamţu aŭ tăet pe călugărĭ în două, şi i-aŭ azvîrlit în fîntîna din ograda m-riĭ lîngă bis. sf. George. La Bogdăneştĭ uniĭ dintre călugărĭ aŭ reuşit a fugi în pădure, spre rîpa Draculuĭ, care pe urmă s'a zis Doda — M-rea s'a prădat şi s'a ars.

La 1511, călugăriĭ m-riĭ Bogdăneştĭ, cîțĭ scăpară prin fugă de urgia Tatarilor, se adună la m-re şi o găsesc ruinată. Incep a-ĭ strînge sfărmăturele, ca să o restaureze la loc, cum fusese maĭ înainte. Pe atuncĭ şi săteniĭ ce se bejenise de frica Tatarilor se întorsese la vetrele lor, şi fie-care căuta să se restaureze pe sineşĭ.

Atuncĭ călugăriĭ bogdănenĭ s'au rugat de Bogdan-vodă să-ĭ ajute să-şĭ facă m-rea. Bogdan vodă, cu Doamna Ruxanda, dă banĭ şi poroncă să zidească m-rea Bogdăneştĭ din noŭ, cu condiţie ca să o permute maĭ la deal, pe apa Rîşca în şes, la loc maĭ retras, cu toate titlurile eĭ cele vechĭ, ce le avusese maĭ înainte; le-aŭ întărit moşiile cu hrisoave nouă; ba încă şi moşia sa Bogdăneştĭ o trece danie întărită pe sama m-riĭ sale. M-rea se strămută cu călugăriĭ, cu hramu, cu numele, cu averea, cu gospodăria eĭ cîtă o avea atuncĭ. — M-rea se zideşte de călugărĭ în şes, pe apa Rîşca, în dreptul munteluĭ Pleşu, în linia m-riĭ Neamţu.

Să ne oprim aice.

Noĭ să spunem ce se face cu mitropolitul Teoctist, pentru închinarea m-riĭ cu moşia către m-rea Neamţu, între aniĭ 1510—1528 şi încoace.

Mitropolitul Teoctist, călugăr cu metania din m-rea Neamţu, a fost igumen m-riĭ Neamţu. In igumenia luĭ, Ştefan-vodă

cel Mare a dat poroncă și cheltuială la mîna luĭ de a zidit biserica mare a m-riĭ Neamțu, între aniĭ 1486—1497 Noem. 14. cînd a și sfințit'o ca mitropolit. (Inscripția de pe bis.;— Ist. m-riĭ Neamțu, t. I, 339;). El, Teoctist ctitor m-riĭ, voia să-ĭ facă o danie m-riĭ sale, și tot căutînd obiectul de închinat și de dăruit, aŭ profitat de slăbăciunea momentană a m-riĭ Bogdăneștĭ, și cu alte pămînturĭ cumpărate în maĭ multe rîndurĭ de pe la răzășĭ, întrupate la un loc, le închină m-riĭ unde îl vor îngropa, după moarte, sub înțelegîndu-se iconomicos m-rea Neamțu, temîndu-se de vre-o gîlceavă din partea unor răzășĭ fruntașĭ, ctitorĭ aĭ Bogdăneștilor.

Calugăriĭ de la Bogdăneștĭ, zăpăcițĭ și eĭ de încurcăturile vremeĭ, tăcură momentan, din pricina nesiguranțiĭ cu dania presupuind'o către eĭ, și din respect către Mitropolitul, capul bisericiĭ, și a clerului monahal. Tocmaĭ tîrziu, în urmă, cînd s'a informat că m-rea lor e pogorîtă la rangul de mitoc, închinat m-riĭ de la Neamțŭ, unde se va îngropa el, aŭ început a gîlcevi iconomicos.

Gîlceava a tot crescut din om în om, și Mitropolitul, din fire om liniștit, ca să evite orĭ-ce complicație, de bună voia luĭ, s'a împăcat cu Bogdăneniĭ.

Așa le-a concedat permutarea, după zisa luĭ Vodă, pe alt loc puțin maĭ în sus, pe șes lîngă apa Rîșca, moșie tot a m-riĭ Bogdăneștĭ, moșia luată de demult, tot din trupul cetățeĭ Neamțu și tot domnească, partea a treia din întregimea eĭ. Li-a făcut la locul strămutat un paraclis, cu hramul Bogoslovu, după pilda și chipul celuĭ de la Neamț; cîteva chiliĭ de gospodărie și le-a înzestrat cu moșioara din cîte-va pămînturĭ, cumpărate tot de la răzășĭ, partea vecină cu moșia Plopu și cu Cotu-Rîșca, numind moșia sa după biserica sa Bogoslovu.

Să se știe în treacăt, că apa Rîșca cu apa Moldova vechĕ, la inundațiĭ marĭ aŭ mîncat hotarele și aŭ nimicit, în totul saŭ în parte, moșiile: Bogoslovu, Cotu, Plopu și altele cîteva,

și hotarnicile aŭ rămas hîrtie albă, proprietarii încurcați, după cum s'a constatat cu mulți ani în urmă. Mulți ani, în multe rîndurĭ, s'aŭ scos hotarnicĭ de la domnie, ca să le găsască și să le hotărască maĭ bine. Uniĭ ziceaŭ că moșia Plopu e atreia parte din moșia Giuleștĭ; alțiĭ ziceaŭ că este între apa Moldova veche cu Rîșca nouă; alțiĭ ziceaŭ alt-fel. Tot cam ast-fel s'a zis despre moșia Cotu și despre moșia Bogoslovu. Unia le pretinda în moșia Orțeștĭ, alțiĭ în moșia Bărăștilor, alțiĭ ziceaŭ alt-fel.

A înșira aice istoria hotarnicilor, a copia hotarnicile cele vechĭ, cred de prisos. Cine voește a se încredința despre adevărul ziselor mele, să cetească hărtiile netrebnice din arhiva m-riĭ Neamțu, cele netrecute la opis. In lipsa lor, să citească hotarnica cea maĭ nouă din anul 1827 Februarie 14. In ea se desfășură și toate pricinile trecutuluĭ, înaintea divanuluĭ, cînd părțile în gîlceavă și-aŭ înfățișat toate documentele lor. [Istoria m-riĭ Neamțu, Mss. t. X. 383—385—393]. Moșia Cotu nu se știa.

Moșia Bogoslovu (tom. X. 395 și 527) unia o pun la Nordul și în trupul Bogdăneștĭ, unde în urmă s'aŭ făcut încercărĭ, de arhimandritul Neomil Boca, la 1853, de a renoi schitul Bogoslovu vechiu; greutățile i s'aŭ opus și schitul nu s'a făcut, toate hotarniciile cele hechĭ aŭ rămas fără efect, m-rea ș'aŭ perdut moșia și numele i-a rămas de pomană.

§ 5. *Existența mănăstireĭ Bogdăneștĭ*

Existența mănăstireĭ Bogdăneștĭ se constată:

1). Din documentele moșiilor vecine cu m-rea Bogdăneștĭ, documente exterioare anuluĭ desființăreĭ. Ast-fel de documente se găsesc răspîndite prin actele netrebnice din arhiva m-riĭ Neamțu.

2) Din hotarnicile vechĭ care s'aŭ cercetat la divan, în timpul judecăților, amintite în ordinea actelor de proprietate. Ast-fel de acte se amintesc pe la judecățĭ (vezĭ istoria m-riĭ Neamțu, t. X.).

3). Din actul de cumpărare și de închinare a Mitropolituluĭ Teoctist la m-rea Neamțu (t. X, 371).

4). Din Hrisovul luĭ Ștefăniță Vodă de întărirea închinăriĭ către m-rea Neamțu. (t. X 372 ;)

5). Din hotarnicile ulterioare anuluĭ de închinare. Hotarnice făcute pe urmă pentru moșiile ale căror hotare le-a compromis apa cu locurile închinate. (tom. X. moșiile: Bogdăneștĭ, Boroaea, Petrileștĭ și Bogoslovu, pag. 395. Nr. 17 a m-riĭ Rîșca cu moșiile Orțeștĭ, Poiana-Priseciĭ a mănăstiriĭ Neamțu, cu harta locluĭ, pag. 396 ; cu hotarele Drăgăneștilor și harta lor, pag. 524).

6). Din tradițiile călugărilor bătrînĭ Nemțenĭ ca: Sofronie Gîndu călugăr boer, fost logofăt a m-riĭ Neamțu; Dionisie Bobulescu, fost dichiu și năcelnic în m-rea Neamțu și schitu Lipova; Nectare Ciucă, fost logofăt mare m-riĭ Neamțu, pe urmă director la episcopia de Roman și Dunărea de jos; Borcilă, Sofronie Velea; Neonil Cucu; Fasolă; Cozma Adam, fost idicliu luĭ Ioniță Sandu Sturza-vodă, pe urmă arhondar mare m-riĭ Neamțu, bărbat de stat ; Duhovnicul Sava, originar de la Răuceștĭ ; Duhovnicul Isaia, și alțĭ, toțĭ bărbațĭ notabilĭ contimporanĭ cu mine, Narcis.

7). Din tradiția călugărilor bătrînĭ Rîșcanĭ, care aŭ fost slujbașĭ m-riĭ Rîșca, și pe urmă strămutațĭ în Neamț, și viceversa ca: Săvate Jecu, fost logofăt în Rîșca, cămărașĭ în Neamț; Savrente, fost ucenic luĭ vlădica Iosif Rîșcanu, la m-rea Mavromol, la Rîșca și la el însu-șĭ și m-riĭ eclisiarh sumedenie de anĭ; Psaltu Iosif Ciucă, zis Gură-strîmbă, din Rîșca, pe urmă în m-rea Neamțu și Bisericanĭ; Neonil Boca, fost igumen Rîșcăĭ; Ermogen, fost iconom; Amfilohie Dumitriu, Teoctist Nicolaŭ, Chesari și Pahomie, și alțiĭ mulțĭ din iștĭ noĭ și din ceĭ vechĭ.

8]. Rîşcanii bătrînĭ cunoşteaŭ chiar locul şi ruinele foasteĭ m-rĭ Bogdăneştĭ a luĭ sf. Nicolaĭ.— Negligența călugărilor de astăzĭ este aşa de mare față de m-rile lor, că eĭ nu ştiŭ nimic: niciĭ despre Boiştea, nicĭ despre Bogdăneştĭ, nicĭ despre altele ca acestea.

Părintele Neofit Arbore spunea odată, la 1866, că m-rea Rîşca a avut copiate într'o carte mare, toate documentele m-riĭ Bogdăneştĭ cu toate moşiile eĭ. A avut şi o cronică specială, cu toată viața m-riĭ Bogdăneştĭ, scrisă slavoneşte de Macarie, ctitorul m-riĭ Rîşca. Călugăriĭ slavonĭ cetiaŭ şi esplicaŭ, cum Bogdan-vodă a făcut m-rea Bogdăneştĭ, cum a înzestrat-o cu moşiĭ luate dintre moşiile cetățeĭ Neamțu, cum aŭ prădat-o Tatarii în multe rîndurĭ, cum a strămutat-o la 1512 Bogdan-vodă, şi alte întîmplărĭ maĭ însemnate din viața eĭ. Aceste 2 cronicĭ marĭ, împreună cu altele, s'au perdut la bejeniĭ.

Pustiirĭ şi bejeniĭ se pot culege multe pentru m-rea Rîşca, din istoria cea veche a m-riĭ Neamțu, de oare-ce amîndouă m-rele aŭ fost megieşite ca m-rĭ şi ca moşiĭ.— Noĭ vom aminti maĭ jos, la locul cuvenit, pe unele din ele.

Documentele de închinare citeşte-le la Istoria m-riĭ Neamțu t. I. 51 ; tom. 7. 622 ; t. X. 371, 373 ; documentul m-riĭ 1, 2, 4, 5, 6, şi tot înainte pînă la Nr. 25 pag. 401.

9). Existența m-riĭ Bogdăneştĭ se constată prin icoanele cele vechĭ ale eĭ : a) sf. Niculaĭ, icoana hramuluĭ, b) sfințiĭ Voivozĭ, alte icoane din catapiteazm.

10), Din mărturia contimporanilor, inteligențĭ, cercetațĭ de mine pentru acest scop.

§ 6. *Personalul vechiŭ al m-reĭ Bogdăneştĭ.*

Se găseşte maĭ mult saŭ maĭ puțin prin analiza faptelor ce se desfăşură maĭ jos. Călugăriĭ de la Bogdăneştĭ trebue să

fi fost, după cum era călugărizmul în general pe acel timp, părinţi simpli, foarte religioşi, cu viaţa naltă Am găsit că la Bogdăneşti, cel întăi igumen a m-rii era un episcop precum era şi la m-rea Poiana (Probota veche). (Ist. m-rii Nemţu t. I. 232, 233). La m-rea Poiana aŭ fost igumen chiar popa Teoctist Vlădica (Ist. M. N. t. I. 234); tot vlădică era igumen pe atunci şi pe la alte m-ri, aşa de exemplu aŭ fost igumen la m-rea Boiştea chir popa Iosif-Muşat I, cu numele de ieromonachul şi duhovnicu Iosif. El era duhovnic pentru că m-rea era de maice; el a fost la Boiştea între anii 1360—1375, după ce s'a făcut Vlădică pe la anii 1372—1373, el a continuat a fi duhovnic la Boiştea, între 1373—1386, în acelaş timp era şi igumen a m-rii Albe Bogoslovu-vechiu, a m-rii Neamţu. Iară între anii 1417—1453, a fost mitropolitul Iosif al II. Nemţanu, ucenicul celui dintăi, şi l-aŭ continuat în toate drepturile celui dintăi, şi la Neamţ şi la Boiştea. (Acest Mitropolit se arată în pravila Sîrbo-moldovenească de la m-rea Neamţu). In anul 6961 (1453) era arhiepiscop, Kir Iosif, de la m-rea Neamţului, în timpul Cuviosului voevod Alexăndrul).

La m-rea Boiştea a fost şi ieromonahul Macarie Bou (Boişteanu) ctitoru m-rii; la m-rea Neamţu aŭ fost igumeni nişte ieromonachi care eraŭ ucenicii şi substituitorii Mitropolitului Iosif I.

Pe la anul 1450, ţara Moldovei avea m-ri, schituri, mitoace cu preoţi. cu călugări şi vlădici cu Mitropoliţi. (Ist. m-rii Neamţu, t. I. 218, biserica Moldovei). Pe atunci vlădicii eraŭ cam de regulă igumeni pe la m-ri. Aşa Mitropolitul Iosif, Muşet Vodă în acelaşi timp, 1372—1417, era: vlădică la Suceava, igumen la Neamţ prin ucenicii săi şi duhovnic la Boiştea, la maice. Alt vlădică, Teoctist, era igumen la Poiana. Altu la mănăstîrea Bogdăneşti. Grigore Ţambac, fost întăi

1. Bogdan, Cronici inedite, p. 101. Buc., 1895.

Mitropolit la Kiev, a fost pe urmă igumen m-riĭ Daciane din Serbia, şi maĭ pe urmă vine de a doua oară în Moldova, de se face igumen m-riĭ Neamţu, 1439—1449. Teoctist al III. Nemţanu, a fost şi igumen m-riĭ Neamţu, 1487—1503, şi Mitropolit Suceveĭ.— El a închinat m-rea Bogdăneştĭ m-riĭ Neamţu, 1518. (Vezĭ actu de închinare t. X. 371, 373). Nicĭ o pravilă bisericească nu se opune la aceasta, chiar dacă vre un erarh al bisericeĭ, din cauză de boală sau de bătrînețe, s'ar trage la m-re şi s'ar schivnici, la trebuinţă poate fi rechemat la m-re poate fi proestos; la trebuinţă poate fi povăţuitor.

Un vlădică de la Bogdăneştĭ, cu alt vlădică de la Poiana şi cu un altul, aŭ hirotonisit la 1416, în Mitropolia Mărcuţa la Suceava, de mitropolit Suceveĭ, pe Iosif II Nemţanul, fostul ucenic luĭ Iosif I. (Ist. m-riĭ Neamţu, t. I, 385).

Ca dovadă că în m-rea Bogdăneştiĭ, cînd era în floarea vieţeĭ, a avut în soborul eĭ şi barbaţĭ de mare merit, arătăm pe episcopul Macaric, care se titlueşte în actele vechĭ: „Mitropolit de la Mitropolia cea de din jos de tîrgu Romanuluĭ". Tot acest Macarie se titlueşte şi mitropolit de Suceava. Păstoria luĭ cade între aniĭ 1426—1432, pe timpul mitropolitului Iosif II. Nemţanu. El este arătat pe un aer vechiŭ, făcut de dînsul în Constantinopol, ca pentru Mitropolia de Suceava la 1428-29, şi în cronograful împăraţilor, scris de Gavriil Dascalu de la Focşanĭ. Acum acest cronograf este la arhiva statuluĭ din Bucureştĭ, dat de mine cînd eram rector la seminariul de Huşĭ, la poronca d-luĭ Ministru de Culte; cronograf fost a episcopuluĭ de Roman, Melhisedec, dăruit seminaruluĭ cînd se afla şi el rector la Huşĭ.

Acest Macarie nu este trecut nicĭ între mitropoliţiĭ Suceveĭ, nicĭ între mitropoliţiĭ Romanuluĭ, cel puţin aşa mi se pare mie acum. (Ist. m-riĭ Neamţu t. I, 314). Este arătat în viaţa mitropolituluĭ Grigorie Ţamblac (Revista istor. arheol. şi filolog. an. II, v. I. fasc. I. pag. 32).

Tot de la m-rea Bogdăneştĭ a fost mitropolitul Teofan Rîşcanu, aproximativ între aniĭ 1492—1584, şi pustnicul Iov, de la care a rămas numele de Poiana-Iova, locul unde s'a pustnicit el.

Cărţile de pravilă.— Cărţile bisericeştĭ de cult şi de morală cu care se slujiaŭ călugăriĭ, la biserică şi la chiliĭ, pe atuncĭ, în toată ţara, la toate m-rele, eraŭ numaĭ cărţĭ manuscripte slavone, scrise cu mîna de călugărĭ, cu plată saŭ de canon; alte-orĭ scriaŭ şi mirenĭ cu plată saŭ de ctitorie. Cîte-va din aceste cărţĭ străvechĭ se aflaŭ încă în m-rea Rîşca după strămutare. Spun bătrîniĭ că eraŭ vechĭ, stricate şi că sub igumenia luĭ vlădica Iosif Rîşcanu, s'aŭ dat la nişte ruşĭ-lipovenĭ. Tot aşa s'aŭ dat şi de la m-rea Coşula, de la m-rea Gorovei şi de pe aiurea. Acum asemine cărţĭ nu maĭ există la Rîşca, decît prea puţine manuscripte maĭ nouă şi puţine tipăriturĭ slavone maĭ nouă (vezĭ înainte).

M-rea Bogdăneştĭ s'a strămutat pe vatra de acum, zisă Rîşca, de la 1512; iară pe locul ruinelor vechĭ, saŭ în alt loc tot cam pe acolo, maĭ tărziŭ aŭ răsărit nişte călugărĭ, şi maĭ pe urmă încoace, nişte maice.

§ 7. *Ruinele mănăstireĭ Bogdăneştĭ*

La 1512 s'a strămutat m-rea Bogdăneştĭ pe apa Rîşca. Ruinele cele vechĭ de drept eraŭ a m-riĭ Rîşca, saŭ a m-riĭ Bogdăneştiĭ-noĭ. După moartea Mitropolituluĭ Teoctist, urmată la 1528, se gîlceveaŭ Rîşcaniĭ cu Nemţeniĭ pentru vatra m-riĭ vechĭ. Rîşcaniĭ o cereaŭ ca pe a lor, pe baza succesiuneĭ; Nemţeniĭ n'o daŭ pe baza închinăriĭ. Aşa a urmat treaba mulţĭ anĭ încoace. Maĭ pe urmă aŭ răsărit acolo nişte călugărĭ, şi aŭ format un schit; acest schit se pare că să fi trăit cu chiŭ cu vaĭ între aniĭ 1528—1574. Schitul a fost

pustiit, și de pe la 1620, n'a maĭ locuit aicĭ nicĭ un călugăr. Vatra s'a părăsit pe tot-deauna. Vatra veche, prin acte, are numele de mănăstire.

Cu mulțĭ anĭ în urmă, aŭ răsărit niște călugărițe care eraŭ femeĭ bătrîne, dintre răzășițele satelor vecine. Dară nicĭ schitul (m-re) de maice n'a trăit tocmaĭ mult; să fi trăit aproximativ cam vre-o 120-125 de anĭ, între aniĭ 1620-1740, 1630-1745. Se pare că viața maicelor să fi fost foarte zbuciumată din cauză că pe atuncea în țară eraŭ prea multe bejeniĭ, cu prădăciunĭ, cari aduceaŭ după sine multe greutățĭ traiuluĭ.

Nu pot fixa locul unde să fi fost aceste schiturĭ. Din natura faptelor se pare că să fi fost pe moșia Bogdăneștĭ, pe ruinele m-riĭ vechĭ; din natura documentelor se pare ca să fi fost pe moșia Orțeștĭ, și că parte din moșia Bogdăneștĭ s'ar fi întrupat la Orțeștĭ; de aceea schitul (m-rea) se cuprinde între documentele Orțeștilor. Schitul maicelor s'a numit Bogdăneștĭ, hram. Sf. Niculaĭ. Avea biserică de lemn. Trăia din lucru mînilor, generozitatea publică. In documente găsim: Iosof proin igumen a m-riĭ Rîșca dă mărturie ca martur la hotărîtura moșieĭ Petrileștĭ cu alte moșiĭ vecine. In hotarnică, apropo de schitul de maice, el zice: Iară m-rea de călugărițe a fost în mijlocu Poeniĭ care și cu ochiĭ meĭ *am văzut temelia* pe care toțĭ bătrîniĭ o știŭ. — (Ist. m-riĭ Neamțu, t. X.; Drăgăneștĭ pag. 525, 526, 527 și harta la 524). Mărturia se rapoartă cătră anul 1779-1789 înaintea vechililor din m-rea Neamțu anume: Ștefan duhovnicu și Ghenade Cucoranu. 1779-1780 schitul maicelor (m-rea) era desființat, după mărturia luĭ Iosof Nemțanu, fostul igumen m-riĭ Rîșca. Schitul (m-rea) se desființasă maĭ de demult și acum Iosof mărturisește, pe sufletul luĭ, că i-a văzut temelia pe care toțĭ bătrîniĭ ca și el o știaŭ. (Această hotarnică este lungă, și în ea se destăinuesc multe obiceiurĭ vechĭ care accentuează moravurile timpuluĭ).

La (7257) 1750 Iulie 27, Ioanichi Hadîmbu, episcopu de Roman, face hotarnice moşieĭ Orţeştĭ, împreună cu Calistru Ene, igumen m-riĭ Rîşca, şi se găseşte în hotarnică numele: „Mănăstire“, şi atuncĭ m-rea se arată ca desfiinţată de demult. (Ist. m-riĭ Neamţu t. X 381; Cr. Rom. 2. 35).

(Pentru Bogdăneştĭ consultă: Ist. m-riĭ Neamţu; Cr. Rom: Buciumu Romîn pe an. 1875, 329; Dicţionariul Frunzescu Bucur. 1872, 394; Dicţionariul geografic al Românieĭ t. 1; 499, 500, 505, şi altele).

Aceste sînt pe scurt notele cîte am putut grupa despre m-rea Bogdăneştĭ. Vremea şi învăţaţiĭ vor găsi maĭ mult.— M-rea Bogdăneştĭ, după ce s'a strămutat pe apa Rîşca, din poronca şi cu cheltuiala luĭ Bogdan Vodă (1512), tot Bogdăneştĭ s'a numit. De la 1542 pînă la 1560 s'a numit amestecat: uneorĭ Bogdăneştĭ, alte orĭ Rîşca; de la 1560 se numeşte numaĭ Rîşca. (Letops. Mold. ediţ. II. t. I. 205 se găseşte titlu: M-rea de Rîşca).

In zilele noastre m-rea Bogdăneştĭ, ca nume, este stînsă desăvărşit şi în sat şi în plasă; dar la m-re tot se găsesc bătrînĭ care-ĭ arată locul cel vechiŭ.

II.

ISTORIA M-RII STRĂMUTATĂ DE LA 1512—1900,
ZISĂ M-REA RÎŞCA.

Ctitoria luĭ Bogdan-Vodă şi Ruxanda-Doamna

§ 8. *Zidirea.*— La anul 7020 [1512] Iunie 6, aŭ început părinţiĭ a zidi biserica sf. erarh Nicolaĭ, în m-rea Rîşca, zisă atuncea Bogdăneştĭ, cu poronca şi cheltuiala luĭ Bogdan-vodă, fiul luĭ Ştefan-vodă cel mare, frate bun de pe tată, şi frate vitreg de pe mamă, cu Petru Rareş-vodă; cu blagoslovenia mitropolituluĭ Teoctist Nemţanu, de la Suceava din mitropolia Mirăuţa, cu hramu sf. George.

Biserica, la început, s'a zidit mică, scurtă, îngustă, ferestĭ lungĭ înguste, întunecoase, un mic turnuleţ de-asupra, pridvoru deschis. Aşa eraŭ la acel timp bisericele în Moldova. Escepţie făceaŭ numaĭ bisericele cele marĭ de la m-rele cele marĭ. Majoritatea eraŭ încă şi maĭ micĭ. In biserica m-riĭ Rîşca, la început, ar fi încăput, la pravilă, cam 20—30 părinţĭ călugărĭ.

Ograda închisă cu gard, poartă spre sud-vest, portiţă spre nord-ost; pe urmă cu zid.

In ogradă, pe laturea nord-vest, aŭ zidit un rînd de chiliĭ de zid gros, cam vre-o şease chiliĭ, cu cămăruţe, iar altele în partea opusă. In cele dintăiŭ şedea capul m-riĭ, în cele de al doilea şedeaŭ părinţiĭ. Cuhnea, spălătoria, lemnăria, trapeza şi beciul eraŭ pe laturea sud-ost. Gospodăria era afară de m-re, în două ogrăzĭ cu şurĭ şi casă cu slugĭ dintre robĭ. Călugăriĭ trăiaŭ de sine, în particular.

In pădure spre vest, la capu munteluĭ Pleşu, spre stînga Moişeĭ, era *Iova*, o mică săhăstrie în care se nevoiaŭ ascheţĭ Bogdănenĭ, acum Rîşcanĭ. Maĭ tîrziŭ ceva, orĭ tot cam pe atuncĭ, s'a început săhăstria pustniculuĭ *Iov*, care vine în spre poiana Huscăria, unde s'aŭ săhăstrit călugărĭ Rîşcanĭ.

Atîta era m-rea Rîşca la început, după strămutare, de la Bogdan pînă la Rareş-vodă, 1542.

După ce s'a zidit biserica, chiliile şi gospodăria, călugăriĭ aŭ început a strînge milosteniĭ, aŭ închis locurĭ de grădinĭ în care aŭ plantat arborĭ roditorĭ, de s'aŭ făcut livezĭ; aŭ făcut grădinĭ de zarzavaturĭ, şi aŭ sapat iazurĭ de peşte, aŭ închis deosebit locurĭ de prisecĭ şi altele.

Aŭ început a tăea luncile de plopĭ, de răchiţĭ şi de bălăriĭ; aŭ început a regula drumurĭ pe vale în jos, spre Moldova, şi drumurile pe Moişa şi Rîşcuţa. Aŭ deschis o mică vedere m-riĭ, după stăruinţa vechilor ctitorĭ dintre negustoriĭ din Baia, şi după stăruinţa răzăşilor din satele vecine.

Bogdan vodă cu doamna Ruxanda, aŭ dat mulţĭ banĭ călugărilor să facă m-rea, dară neexperienţa lor i aŭ cheltuit fără multe folosurĭ. Ctitoriĭ vechĭ din Baia, cari se strămutase din Bogdăneştĭ, Vodă Bogdan cu Ruxanda doamna, mitropolitul Teoctist, răzăşiĭ Moţoceştĭ şi cu alţĭ răzăşĭ dintre vecinĭ, atîta era personalul ctitorieĭ din noua m-re Bogdăneştiĭ-Rîşca.

Pravila în biserică, la început, în Rîşca, ca şi la toate m-rele de pe acel timp, era foarte simplă, maĭ mult din cetire; călugăriĭ şedeaŭ jos de ascultaŭ pravila. Haine groase, mîncare pustnicească fie-care deosebit, la sărbătorĭ pravila era comună. Peste săptămînă pravila se făcea de fie-care călugăr deosebit, la chilia sa.

M-rea avea avere dintre moşiile Bogdăneştilor care se moştenea de Rîşcanĭ. Veniturile eraŭ prea micĭ pe toate moşiile lor; micimea veniturilor nu era din răutatea călugărilor saŭ a guvernuluĭ, ci urma din greutăţile vremeĭ, din desele

invaziĭ, prădăciunĭ, bejeniĭ cu nesiguranță. Chiar în aniĭ cînd se zidea m-rea, eraŭ greutățĭ de răŭ augur pentru viitorul m-riĭ Rîșca. Cronica sîrbo-moldovenească din m-rea Neamțu se exprimă așa despre acel timp:

„In anul 7020 (1512) luna luĭ April în 10, lasă Baiazit „Impărăția fiuluĭ săŭ spurcatuluĭ Selim, și în acelașĭ an, pe „timpul cuviosuluĭ Io Bogdan Voevod, aŭ fost boală, și moarte „multă și multă neorînduealā în țara Moldoveĭ: ba foamete, „ba dese strîngerĭ de oștĭ, așa că mulțĭ ziceaŭ că aceste sînt „semne rele, și că are să se ridice răutăciosul țar carele sá „chiamă Antichrist, precum scrie în cărțĭ." (Cronicĭ inedite, Bogdan; Bucur. 1895. pag. 101).

Bogdan-Vodă avea două calitățĭ marĭ, moștenite de la tatăl săŭ Ștefan Vodă zis cel mare. Aceste calitățĭ eraŭ: curajul la războĭ și credința la biserică.

Bogdan Vodă era, ca și tatăl săŭ, religios și credincios maĭ pînă la fanatizm, de aceea cronica îl numește Cuvios (Cron.Sîrbo-Moldov. din m-rea Neamțu, reprodusă în: Cron. inedite, Bogd. Bucur. 1895. 101).

Bogdan ajunsese proprietar pe toata moșia Bogdăneștĭ, prin cumpărarea părților după legea protimis, și o închină m-riĭ Bogdăneștĭ—Rîșca. După strămutare, întărește ca domn, toate moșiile anterioare, pe numele m-riĭ Bogdăneștiĭ-Rîșca, după strămutare. El cugeta să facă m-rea Bogdăneștiĭ de după strămutare, m-re pe numele săŭ, după pilda m-riĭ Putna, Bistrița, Neamțu, Chipriana saŭ a alteia ca acestea. Fratele săŭ cel maĭ mare, Alexandru-vodă, făcuse m-rea Ádormirea din Bacăŭ, la 1491; el cugeta să facă m-rea Bogdăneștiĭ-Rîșca ca m-re a sa de predilecție, de oare-ce numele, hramul, locul și scopul i se potrivise de minune, din numele unuĭ răstrămoș al săŭ. Din nenorocire, vremea vitregă și nevoile i s'aŭ opus. (Cr. Bog. 101). El voia maĭ întâiŭ să termine toate ctitoriile rămase neisprăvite de la tatăl săŭ, și apoĭ să se apuce de ctitoria sa proprie, pentru că la 1504,

marțĭ dimineața în 2 Iulie, a murit tatăl săŭ Ștefan-vodă, după o viață de 71 anĭ și 3 lunĭ. Ștefan încă nu-șĭ isprăvise toate ctitoriile acestuĭ an, de aicea a urmat ca sacră datorie pentru Bogdan, ca fiŭ și Domn, a săvărși maĭ întâiŭ ctitoriile tatăluĭ săŭ, și apoĭ a se apuca de ale sale. Stimulentul săŭ era mare, că însușĭ Doamna-Maria, mama luĭ, trăia și doria să vadă săvîrșite toate dorințele barbatuluĭ eĭ, Stefan vodă; de aceia le cerea luĭ Bogdan, și el căuta să le facă. Ctitoriile luĭ Stefan-vodă, făcute și neisprăvite, aŭ fost: La sf. munte Stefan-vodă făcuse treĭ m-rĭ marĭ, și la unele din ele trebuia să complecteze unele făgăduințĭ. Nu doară că Stefan-vodă nu avusese banĭ, oamenĭ și voința spre a le complecta, ci i se opusese dracoveniile vremeĭ. Acele m-rĭ eraŭ: M-rea Csinofu (Șincaĭ, 2, 183); M-rea Grigoriu (Șincaĭ, 2. 104); M-rea Zugravu [Șincaĭ, 2. 103]; și Șanalu de la marea. Pe toate acestea le-a complectat și le-a săvîrșit Bogdan-vodă, după cum se citește acolo pe inscripțiile respective. (Vezĭ inscripțiile cu 1475-1517, Burada, 28, 29; și cele-lalte). Tot Bogdan a săvărșit m-rea Dobrovățu, cu edificiu, cu înzestrare și cu obiecte de biserică și de gospodărie; tot el s'a făcut ctitor la m-rea Putna, Chipriana, Rădăuțĭ, Roman, la Uspeniea din Iașĭ, zisă pe urmă sf. Sava, la m-rea Neamțu, la Bistrița, la Moldovița, la bis. Albă din Iașĭ și la cea din Cotnarĭ și pe aiurea (Arh. Ist. Rom. 1. 157; vezĭ inscripțiile pe la aceste m-rĭ). Tot Bogdan a început a zidi bis. cea mare, cu hramul sf. Gheorghe, Mitropolia din Suceava, la 1514, și murind el la anul 1517, a săvărșit-o Ștefan Vodă fiul săŭ, la 1522 (Uric. 8. 15). Toate aceste adunate la un loc, și altele care nu le-am amintit aice pentru lungimea vorbeĭ, au fost prima cauză legitimă de l-aŭ înpedicat de a nu-l încăpea vremea să zidească m-rea sa Bogdăneștĭ—Rîșca, pe un plan maĭ mare de cum l-aŭ început călugăriĭ. Totușĭ aŭ înzestrat mult m-rea sa, cu moșiĭ vechĭ întărite de dînsul, și călugăriĭ l-aŭ pus la pomelnicul cel vechiŭ ctitoricesc de la

proscomedie, unde se pomeneşte şi pînă acum. Pomelnicul cel vechiŭ s'aŭ perdut; noĭ avem copia.

Pe casa de zid era o inscripţie slavonă cu numele săŭ, pe care inscripţie o copiez aice de la pîrintele Sevate Jecu, fost rîşcan şi logofăt strămutat în Neamţ.

Iată inscripţia:

† „ Bine credinciosul şi de Hs. iubitorul Io Bogdan „Voevod cu mila luĭ D-zeŭ Domn Ţăreĭ Moldoveĭ, aŭ zidit „aceste chiliĭ în numele sf. mareluĭ ierarh Nicolaĭ, mare „făcătoriu de minunĭ, în noua sa m-re Bogdăneştĭ de pe „părîul Rîşca la anul 7020 (1512) Iunie 6".

Tot de la părintele Sevate Jecu (fratele luĭ Dionisie şi Simeon Jecu, bulgarĭ habagerĭ originarĭ de la Huşĭ, de la ţinutul Fălciŭ), între hărtiile luĭ, s'aŭ găsit Pomelnicul luĭ Bogdan Vodă, cel vechiŭ de la proscomedie. Acest pomelnic a fost înaintea luĭ Rareş Vodă.

Iată copia luĭ:

„Bogdan Voevod. Ruxanda Doamna
„Ioan, Ştefan, Petraşcu, Petrea. (Acest Petrea este Alexandru „Lăpuşneanu). Ilieş—fiiĭ luĭ. (a luĭ Lăpuşneanu)

„Pomeneşte Doamne pe Maria, pe Ana, şi pe altă Ana, „şi pre Stanca Doamna Maica lor.

„Ştefan Voevod, Maria Doamna (Ştefan cel mare cu „Doamna luĭ).

„Alexandru şi Ilie, şi Petru, Bogdan şĭ pre Ştefan, şi „Elena. (Copiiĭ luĭ Ştefan cel Mare)."

Acest pomelnic este identic cu cel de la m-rea Bistriţa.

La zilele noastre se pomeneşte la proscomedie numaĭ:

„Bogdan Voevod, Ruxanda Doamna."

Bogdan Vodă a dăruit m-riĭ sale Bogdăneştĭ, toate moşiile anterioare. Alţĭ Domnĭ în urmă le-aŭ întărit formula ştiută. Alţĭ Domnĭ în urmă aŭ maĭ adăugit părţĭ de moşiĭ. M-rea în

urmă le-aŭ mărit, prin legea protimis, şi prin darurĭ ulterioare de la alțĭ ctitorĭ răzăşĭ.

M-rea s'a făcut stăpînă pe toate moşiile. Pe urmă încoace unele moşiĭ s'aŭ înstrăinat cu timpul; altele le-a stăpînit m-rea pînă la secularizarea de la 1859 Iunie 1.

Aceasta este pe scurt istoria strămutăriĭ m-riĭ Bogdăneştĭ în Rîşca, de pe timpul luĭ Bogdan-vodă, între aniĭ 1512 pînă la 1542, la Domnia luĭ Petru Rareş-vodă. Adică răstimp de 28 de anĭ, cînd a murit şi mitropolitul Teoctist la 1528, şi încoace pînă la 1542. Vremea şi învățațiĭ vor afla maĭ mult.

NB. Să se ştie că în pomelnicul cel mare ctitoresc de la igumenie, făcut de Varlaam Dinga la 1792 Iulie 2, şi copiat de George Popovicĭ la 1833 Iunie 16, nu este trecut nicĭ un ctitor a m-riĭ, din ceĭ anteriorĭ luĭ Petru Rareş, şi chiar Rareş e trecut necomplect. Iată cum este trecut:

„Petru Voevod, Elena Doamna, Macarie episcop Ro-„manuluĭ, Ioan, Teodor Baloş mare logofăt (nume pos-„terior)."

Atîta este tot pomelnicu la ctĭtoriĭ fondatorĭ (6 Dechemvr). In pomelnic la proscomedie este trecut Bogdan şi aĭ luĭ. Tot în pomelnicu de la igumenie este trecut:

„Aceştĭ fericițĭ ctitorĭ, aŭ făcut sf. m-re Rîsca la anul „7050 (1542) Maĭ 1".

Din aceste se vede că Dinga n'a studiat trecutul m-riĭ, cînd a făcut pomelnicul, şi nicĭ n'a copiat pe cele vechĭ.

Ctitoria luĭ Rareş-vodă, Elena Doamna; şi ctitoria luĭ Macarie, episcopu de Roman, între aniĭ 1527-1558.

§ 9. *Ctitoriĭ străine. Rareş-vodă. Contimporaniĭ luĭ. Imprejurările care l-aŭ îndemnat la ctitoriĭ. Mănăstirele. Familia sa, şi alte amănunţimĭ.*

Petru Rareş-vodă, a domnit în Moldova, în două rîndurĭ: între aniĭ 1527—1538 şi 1540—1546. Rareş a fost un domn mare a Moldoveĭ, în toate privinţele. Mărirea luĭ Rareş se întunecă de umbra unor stele nesocotite. El începu a lucra cu deosebire între aniĭ 1494—1547. El a avut două neveste: Intâiŭ pe Doamna Maria, moartă la 1529, îngropată la m-rea Putna; cu dînsa a avut pe Bogdan-voevod, mort la 1534.— Aceasta se constată din hrisovul dat de Petru Rareş pentru moşia Cărlomăneştĭ, zisă şi Mogoşeştĭ-Tolocanĭ, de la judeţul Tutova, din anul 1528 (7036) Marte 6, Vasluĭ, şi din hrisovul dat m-riĭ Tăzlăŭ, din anu 1530 (7038) Marte 3, Hîrlăŭ. A doua nevastă a luĭ Petru Rareş, a fost Doamna Eleana Sîrboaica, fata luĭ Despot regele Serbieĭ, de unde şi Eleana se titlueşte: „Despotovna“. Rareş, cu Doamna Eleana are copiĭ: pe Ilieş-vodă, care a domnit între aniĭ 1546—1551 şi s'a turcit cu numele Mehmet; pe Stefan-vodă, 1551—1552; pe Costantin-vodă, mort la 1554; pe Ruxanda, soţia luĭ Alexandru Lăpuşneanu; pe Despina saŭ Cheajna, soţia luĭ Mircea-vodă, poreclit Ciobanu de la muntenĭ, cu care a făcut pe Petru Şchiopu-vodă.

Rareş, cu această Doamnă, a făcut foarte multe şi marĭ ctitoriĭ, între cari intră şi m-rea Rîşca. După moartea luĭ

Rareş, ea singură cu copiiĭ eĭ, în urmă Domnĭ, aŭ făcut multe ctitoriĭ pe cari le vom arăta maĭ jos.

Să se ştie că în pomelnicul cel vechiŭ al bisericeĭ Adormirea din Baia, bis. făcută de Rareş-vodă la 1532, şi la bis. m-reĭ Bisericanĭ, este scrisă Doamna Catrina Săsoaica, doamnă afară de cununie. Cu ea s'a împrietinit Rareş în expediţiile Saşilor la Braşov; cu dînsa a făcut pe Iancu-vodă Sasu, din care a născut gîlceava despre Iancu Sas-vodă, cu Volfang etc.

Pe timpul domnieĭ luĭ Petru Rareş, maĭ înainte şi după dînsul, era în ţară o pleiadă de boerĭ călugăriţĭ, cari ajunsese în fruntea cleruluĭ înalt, barbaţĭ de mare valoare bisericească, dintre cari uniĭ eraŭ chiar rude cu Rareş. Aceştĭ barbaţĭ avînd importanţa lor pentru m-rea Rîşca, ca şi pentru biserica Moldoveĭ, îĭ scriem aicea pe scurt, pe fie-care la rîndul luĭ.

Aceştia aŭ fost:

I. Mitropolitul Teoctist Nemţanu

Mitropolitul Teoctist Nemţanu a fost boer rădicat dintre răzăşĭ. A venit în m-rea Neamţu, şi pentru meritele luĭ bisericeştĭ, a fost pus igumen m-riĭ Neamţu, şi a igumenit între aniĭ 1487—1503. El a zidit cu cheltuiala luĭ Stefan vodă cel mare, bis. Inalţarea, după ce s'a stricat bis. cea dintăiŭ. El a sfinţit bis. mare la 14 Noem. 1497, împreună cu Stefan-vodă. El a miruit la domnie pe Bogdan-vodă la 1504; şi pe Ştefăniţă-vodă la 1517. El a sfinţit, la 1522 Noem. 6, biserica catedrală a Mitropolieĭ din Suceava. El a recomandat, la 1527, pe Rareş la adunarea ţăriĭ, cu semnele tainice ce le ştia el. Adunarea l-a recunoscut de fiŭ al luĭ Stefan cel mare, şi l-a proclamat Domn, iar mitropolitul Teoctist l-a miruit şi l-a înstalat. Teoctist a închinat m-rea Bogdăneştĭ m-riĭ Neamţu la 1518. El a făcut la m-rea Rîşcă paraclisul Bogoslovu, după norma celuĭ de la Neamţu, şi l'a

înzestrat cu moșia Bogoslovu. El a murit la 16 ghenare 1528, și s'a îngropat la m-rea Neamțu. El a pus pe gramaticul Dimitrie de a scris sîrbește la 1512 (7020), Tetravanghelu din bis. mare din m-rea Neamțu. Acest mitropolit este ctitor la Rîșca și la Neamțu.

II. Mitropolitul Anastasie Putneanu

Mitropolitul Anastasie Putneanu păstorește pe la 1541—1551. El a botezat pe Ștefan-Vodă fiul luĭ Petru Rareș la 1541.

III. Mitropolitul Teofan Rîșcanu.

Mitropolitul Teofan Rîșcanu trăește între aniĭ aprocsimativ 1492—1584. Teofan, boer răzășĭ originar de la m-rea Bogdăneștĭ, a fost pe rînd ucenic episcopuluĭ Macarie Nemțanu, episcop la m-rea Rădăuțĭ și Mitropolit Moldoveĭ în două rîndurĭ. Pentru m-rea Rîșca, ca și pentru Mitropolia Moldoveĭ, el are un rol mare.

IV. Teodosie Nemțanu, episcopu de Rădăuțĭ

Teodosie, cu metanie din m-rea Neamțu, a fost episcop la Rădăuțĭ, în două rîndurĭ: la 1538—1543, și de la 1545—1551. El la 1549 Iunie 7, a zidit clisierhia cea veche în m-rea Neamțu, și a fost săpat numele săŭ pe inscripția luĭ (Ist. m-riĭ Neamțu, t. 9. Nr. 29).

V. Dorofteĭ Nemțanu, episcop la Roman.

Dorofteĭ, cu metania din m-rea Neamțu, a fost igumen m-riĭ Neamțu la 1514—1525. Pe cînd era el igumen, boerul Ioan Frunteș a dăruit m-riĭ Neamțu moșiile Ciofreștiĭ și Piscul.

In documentele acestor moşiĭ se arată igumenul Dorofteĭ. (Ist. M. N. t. I, 136). Pe urmă Dorofteĭ se alege episcop la Roman la 1528—1531.

VI. Macarie Nemţanu, episcop de Roman.

Macarie, cu metania din m-rea Neamţu, a igumenit în m-rea Neamţu în două rîndurĭ: 1503—1512. In acest timp Stefan vodă cel mare a dăruit m-riĭ Neamţu moşiile: Mogoşeştĭ, Băicenĭ şi Şendrenĭ, şi în hrisov arată pe Macarie cu anu (7011) 1503 Sept. 30. [Ist. M. N. t. I, 43, 136]. Macarie igumen adoua oară, la 1523—1527. (Ist. M. N. t. I. 136; t. 7, 583 la Nr. 22). In biblioteca m-riĭ Neamţu este scris cu mîna sîrbeşte, un tipic bisericesc. In tipic este înscripţia luĭ Macarie. El a scris o cronică sîrbo-moldovenească în sîrbeşte. Cronica cuprinde aniĭ 1504—1542. Ea s'a scris la 1557. Această cronică este publicată de Ioan Bogdan sub titlul: „Cronicĭ inedite" (Bucur. 1895). Cronica are note străine, care se cuprind între anii 325—1542.— Aceasta probează că Macarie era învăţat pe vremea luĭ. [Cr. Rom. I. 185].

Maĭ pe urmă Macarie s'a pus episcop la Roman şi a păstorit între aniĭ 1531—1558. El a urzit şi zidit m-rea Rîşca, cu cheltuiala luĭ Rareş,

Să se ştie că aceştĭ treĭ prelaţĭ: Teodosie, Dorofteĭ şi Macarie, boerĭ dintre răzăşĭ cu metania din m-rea Neamţu, sînt contimporanĭ, se iubiaŭ ca fraţiĭ, se ajutaŭ la nevoĭ, contribuind cŭ banĭ şi făcîndu-se ctitorĭ marĭ la m-rea Neamţu şi la m-rea Rîşca, şi pe la Mitropoliile lor. Aŭ cumpărat părţĭ de moşiĭ răzăşeştĭ, le aŭ întrupat şi aŭ format moşia Orţeştĭ şi moşia Lăslăoanĭ, şi le aŭ dăruit m-riĭ Neamţu. Aŭ făcut clisierhia. La Rîşca aŭ făcut m-rea.

VII. Mitropolitul Grigorie Roşca Nemţanu.

Mitropolitul Grigorie Roşca, cu metania din m-rea Voroneţ, văr luĭ Petru Rareş-vodă, boer răzăş, din neamul visterniculuĭ George Roşca şi a tuturor boerilor Roşcanĭ. Acest mitropolit, singur pe sineşĭ se numeşte Nemţanu în multe rîndurĭ. Aşa, a pus pe ierodiaconul Ilarion, din m-rea Neamţu, ucenicul săŭ, de a scris, cu cheltuiala sa: „Pravila sf-lor Apostolĭ“, în sîrbeşte, în m-rea Neamţu, la anul 7065 Aug. I., în zilele luĭ Alexandru-Vodă (Lăpuşneanu). Pe această Pravilă este scris: „Grigorie de la Neamţ mitropolit Suceveĭ“ (Revis. Ist. arh. fil. an II. vol. I. 135—136 ; Cron. ined,. Bogdan ; Bucur. 1895, pag. 89;). El a pus pe popa Nichifor de a săpat o cruce mare, ca de un cot, cu multă artă, şi a cheltuit cu îmbrăcatul eĭ 192 pinezĭ şi 41 galbenĭ peste tot. Crucea este mare, lipovenească, cu opt colţurĭ marĭ. Pe această cruce este o inscripţie în care se ceteşte: „Chir Gligorie Nemţanu mitropolit Suceveĭ“. (Cruce de pus sf. aer; s'aŭ făcut la anul 7068 (1560) Dechemvr.).

Din aceste, eŭ scriitorul, socot că Grigorie de la Voroneţ s'a înfiet la Neamţ, precum la 1794 s'a înfiet şi episcopul de Huşĭ, Veniamin Costachi, la m-rea Neamţu. Veniamin era Huşan, şi s'a făcut Nemţan. Ast-fel de înfiere se făcea făcînd cîte-va zile ascultare de rînd. Igumenul şi soborul constată şi primeşte ascultarea, şi proclamă de fiŭ a m-riĭ pe ascultător. Aşa socot că a făcut şi Grigorie. (Melh., 48 m-rĭ, pag. 9—10).

Acest mitropolit Grigorie are mare interes pentru m-rea Rîşca.

Aŭ maĭ fost şi alţĭ părinţĭ însemnaţĭ pentru biserica Moldoveĭ, dară aice iĭ tăcem pentru scurtime.

Planul lui Grigorie pentru M-rea Rîşca.

Mitropolitul Grigorie Roşca, înainte de a fi mitropolit Sucevei, a fost ieromonah şi igumen m-riĭ Probota, 23 de anĭ, între aniĭ 1527—1551; pe urmă a fost mitropolit în două rîndurĭ, 1551—1552 şi 1552—1564. (Arh. Ist. Rom. Hajdăŭ t. 2. 21. Nr. 292; Melh. 48 m-rĭ, pag. 158; Andronic, Erarhia Mss 16 şi 17).— Toţĭ erarhiĭ arătaţĭ maĭ sus, şi alţiĭ pe carĭ i-am tăcut pentru scurtime, aŭ sfătuit pe Petru-vodă Rareş, fie-care la scopul trebuinţelor luĭ. Iară Vodă i-a ascultat pe fie-care în parte, şi după cererea lor, Vodă a făcut o sumedenie de ctitoriĭ pe la edificiile m-relor lor, după cum vom vedea maĭ jos.

Cu m-rea Rîşca şi de ctitoriile eĭ, iată cum s'a urmat treaba, după stăruinţa luĭ Grigorie Roşca:

Mănăstirea Probota era m-re veche, numită în vechime m-rea Poiana. M-rea Poiana-Probota, era de aceaşĭ vechime ca şi m-rea Bogdăneştĭ-Rîşca, cu ctitorĭ de acelaşĭ neam de Domnitorĭ şi patrioţĭ. Grigorie Roşca Nemţanu se afla igumen acolo, pus de Rareş-vodă, la începutul domnieĭ luĭ.— Grigorie ţinea la m-rea Probota, şi căuta să o înainteze. El era văr cu Vodă, prieten cu toţĭ curteniĭ luĭ. Din vechime, pînă la Petru Rareş, Domnitoriĭ Moldoveĭ, cu neamul lor, se îngropaŭ de predilecţie, la Mitropolia de Rădăuţĭ, şi maĭ mult la m-rea Putna; maĭ rar şi numaĭ ocazional, se îngropaŭ şi la m-rea Bistriţa, la m-rea Neamţu, la m-rea din Cetatea—Neamţu, saŭ pe aiurea, numaĭ după ctitorie saŭ după întîmplare. Ast-fel între m-rele de călugărĭ, m-rea Putna avea întăietatea Putna era arhimandriţie, avea privilegiĭ, era bogată, era înfluentă în ţară, la adunare, la Domnie, la întrunirĭ, la boerĭ. Putna, din soborul eĭ, da ţăriĭ: mitropoliţĭ, vlădicĭ, igumenĭ.— Putna era totul.

Grigorie Roșca se face pedică.

Grigorie Roșca, văr cu vodă, l-a sfătuit pe el și curtea luĭ, să se întoarcă despre Putna, cu fața spre Probota.

Acest sfat a luĭ Grigorie Roșca, atîta s'a împus Măriei-Sale, de l-a săvîrșit întocmaĭ, ca și cum ar fi fost măsurat cu compasul. Rareș și Roșca aŭ tradus în partea lor și pe Macarie, mitropolitul de la Roman, de aŭ făcut m-rea Rîșca după planul lor.

Pe dată vodă a dat poroncă, banĭ și ajutor luĭ Roșca și a zidit biserica m-riĭ Probota, la alt loc, sus pe deal, lăsînd la o parte biserica veche, a făcut altă bis. nouă din temelie, mare, frumoasă, la plan și la formă ca bis. Popouțĭ, de la Botoșanĭ, ca bis. mare din m-rea Neamțu.

La anul (1528) 7036 a început-o și a zidit-o pînă la jumătate (Letps. I. 190; Șincaĭ, 2. 157, 184). Pe urmă s'a dus Rareș cu expediția asupra Sașilor, și a altor ligionĭ de oamenĭ ce sînt în țară de peste munțĭ, și a prădat acolo după obiceiul vremeĭ de atuncĭ. După ce s'a întors Rareș de la țara ungurească, întru acea laudă a săvîrșit de zidit m-rea Probota, la anu 1530, Oct. 16.

Rareș a făcut Probota, a înzestrat-o, a privilegiat-o, acolo s'a îngropot el și Doamna sa Eleana, la moartea lor. Probota a fost m-rea favorită a luĭ Rareș-Vodă.

Călugăriĭ de la Putna ocăraŭ cu marĭ blestămurĭ, pe Grigorie Roșca, pentru că el a îndemnat pe Rareș și Doamna luĭ, să se îngroape la Probota, și aŭ părăsit Putna. De atuncĭ scade influența Putneĭ, și crește influența Proboteĭ,— după cum se poate culege știință prin deosebite documente.

După ce s'a săvîrșit planul luĭ Roșca cu m-rea Probota, apoĭ se întoarce Rareș, cu aĭ seĭ, și la m-rea Bogdănești— Rîșca, și o reînoește, după cum se va vedea maĭ la vale.

Aice urmează să facem istoria m-riĭ Bogdăneștĭ—Rîșca, dar fiind-că persoanele și ctitoriile se țesă între ele, și Rareș

vodă face multe ctitorii pe la multe m-rĭ vechĭ, şi de pe timpul luĭ, şi fiind că ctitoriĭ m-riĭ Bogdăneştĭ—Rîşca sînt ctitorĭ şi pe la alte m-rĭ deosebite, aceste ctitoriĭ şi personal aŭ legăturĭ istorice cu Mitropoliile ţăriĭ, cu m-rele şi tot clerul în general, şi ca să fie numele, persoanele şi ctitoriile lor maĭ lămurite, şi maĭ bine înţelese, de acéea să ne fie permis de a depăna, pe scurt, istoriele cu titlurile Mitropoliilor, şi apoĭ ctitoriile străine, şi maĭ la urmă istoria m-riĭ ce ne stă înainte.

Pentru acéste motive voĭŭ spune pe scurt:

I. Despre mitropoliile vechĭ, tilul lor, clerul şi ctitoriile lor;
II. Ctitoriile de pe la ele şi de pe la m-rĭ;
III. Ctitoriile m-riĭ Bogdăneştĭ—Rîşca.

I. MITROPOLIILE VECHI, TITLU, CLERU ŞI CTITORIILE LOR.

§ 10. *Mitropoliile vechĭ.*

Litopisetul Moldoveĭ (t. I. 136) şi, după el, învăţaţiĭ spun că Iuga-vodă a pus întâiŭ mitropolit la 1399, pe Teoctist (igumenu de la m-rea Poiana). Alexandru-cel-Bun le-a organizat.— Noĭ aicea nu facem istoria Mitropolieĭ şi a Episcopiilor. Noĭ aice arătăm pe scurt că Mitropolia Moldoveĭ şi Episcopiile, s'au reorganizat la 1376 şi încoace. Documentele vechĭ arată titlul de mitropolie şi mitropolit la episcopiĭ ca şi la mitropolie. Titlul de mitropolie şi mitropolit, dat şi la episcopia de Roman şi Rădăuţĭ, se găseşte în documente presurat între aniĭ 1376—1630.— Acest titlu: Mitropolie şi mitropolit, la Roman şi la Rădăuţĭ, a făcut ca mitropoliţiĭ

realĭ să se confunde, între scriitorĭ de pomelnice, şi numele mitropoliţilor, luate de la Roman şi Rădăuţĭ, să se confunde cu adevărațiĭ mitropoliţĭ, şi astăzĭ ne trezim cu o serie de mitropoliţĭ neraţionalĭ, maĭ mulţĭ de cum ar putea încăpea la o mitropolie cu istoria reală. De aceia este trebuință să arătăm că episcopiile aŭ purtat, de şi neregulat, titlul de mitropolie cu mitropoliţĭ. — Şi dară ţara Moldoveĭ, între aniĭ 1376—1630, a avut o mitropolie cu două episcopiĭ, şi în acte publice se găseşte titlul de mitropolie şi mitropolit dat şi episcopiilor.

După ideea documentelor vom avea de odată treĭ mitropoliĭ (cu episcopiile) cu treĭ şirurĭ de mitropoliţĭ, şi anume:

Mitropolia Moldoveĭ, titlu propriŭ.— In vechimea depărtată, mitropolia era în Ţara-de-jos, cu reşedinţa strămutată de după vremurĭ: 1) la Almiridi; 2) la Tomehĭ (Renĭ); 3) la Cucueţĭ; 4) la Neiu; 5) la Crucea-de-sus. La 1376 s'a strămutat mitropolia la Ţara-de-sus, cu reşedinţa la bis. sf. Treime de la Tîrgul-Siret. Strămutarea s'a făcut de Petru Muşat-vodă. Intăiul Mitropolit (vlădică) a fost Iosif Muşat vodă, fiul luĭ vodă. Iosif era la Cetatea-Albă, vodă l-a strămutat la Siret; 6] la Siret, la bis. sf. Treime, zidită de Petru Muşat, între aniĭ 1376—1377; 7) la Suceava: a] la bis. Mirăuţa, cu hram sf. George, între aniĭ 1377—1522; b) la bis. sf. George zidită de Bogdan-Vodă, 1514, şi săvîrşită de fiul săŭ Stefăniţă-vodă, la 1522, cînd a sfinţit-o mitropolitul Teoctist, la 6 Noemvre. In această bis. catedrală, se află acum şi moaştele sf. Ioan cel noŭ, zis: Sucevschi. Aceasta este la Suceava Mitropolia veche, zisă veche faţă de cea de la Iaşĭ, iară nouă faţă de Mirăuţa. Aceasta bis. a fost catedrala mitropolitană între aniĭ 1522—1565 şi 1589 —1628; 8) la Iaşĭ la 4 bisericĭ, anume: a] la bis. sf. Nicolaĭ-cel-mare (bis. Palatuluĭ) unde se făceaŭ părăzile; b) la

bis. Albă, cu hramu Stratenie. Aice stete şi mitropoliţiĭ cu cancelaria de administraţie; c) mitropolitul a stat şi la m-rea Cetăţuia, la 1674; d) şi la m-rea Galata, la 1788; e) Apoĭ eară la bis. Strătenia, şi sf. George unde este şi pînă acum.

Această Mitropolie s'a strămutat de două orĭ la Suceava, şi de două orĭ la Iaşĭ. Eparhia cuprinde centrul Moldoveĭ de sus. Din aceasta reesă: eparhie, mitropoliţĭ, cler mirean şi cler monahal, bisericĭ, ctitorii materiale, ctitoriĭ morale, m-rĭ marĭ şi micĭ, vechĭ şi nouă, în fine o administraţie cu păstorie proprie bisericească. Aceasta este Mitropolia Moldoveĭ propriŭ zisă, care ne dă un şir mare de vlădicĭ, zişĭ mitropoliţĭ, carĭ în vechime se titluiaŭ: Mitropolit Suceveĭ, maĭ rar se titluea şi: Mitropolit Suceveĭ şi Moldoveĭ. In zilele noastre se titluesc: Mitropolit Moldoveĭ şi Suceveĭ, şi maĭ pe urmă s'a adaos şi: Exarh plaiurilor. Acest titlu se păstrează pînă acuma şi se va păstra şi pe viitor, pînă cînd mitropoliţiĭ vor fi la înălţimea demnităţeĭ lor, şi nu se vor amesteca în treburĭ de alt soiŭ.

Această Mitropolie cuprinde strămutările arătate maĭ sus, cuprinse pentru ţara de sus, între aniĭ: 1376—1900.

Mitropolia Moldoveĭ din Ţara-de jos.

Mitropolia Moldoveĭ de jos, cu scaun la Roman, la biserica catedrală cu hramul cuvioasa Paraschiva (Cr. Rom. 101—106). Această Mitropolie este foarte veche. Eparhia eĭ s'a întins de la Roman, în jos pe sub-munţĭ, pînă la Dunărea şi Marea Neagră, şi pînă la Nistru. Mitropolitul eĭ s'a strămutat, din ţara de jos la ţara de sus, la 1376, pentru că era fiul luĭ Vodă, şi tatăl săŭ l'a avansat la Mitropolia de sus, unde era şi scaunul Domnesc.

Ea s'a reorganizat la 1376. In documente titlul eĭ este de:

Mitropolia cea de din jos de tîrgul Romanuluĭ.— Titlul de Mitropolie şi Mitropolit se intîmpină în multe documente; Acest titlu, deşi cam nepropriŭ, cîte odată neregulat, se intîmpină de la 1376—1630. Iară de la anul 1630 încoace, se numeşte regulat numaĭ: Episcopie şi Episcop, cu precădere înaintea celuĭ de Rădăuţĭ, şi maĭ pe urmă şi a celuĭ de Huşĭ, la scaunul vacant la Suceava-Iaşĭ.

Mitropolia şi Mitropolitu de Roman, avînd un titlu egal în aparenţă şi la sunet, care se confundă cu a Mitropolieĭ şi a mitropoliţilor de Ţara-de-sus, a născut anomalie între şirul de mitropoliţĭ, prin liste, pomelnice, prin istorie. Totuşĭ Domnitoriĭ noştrĭ ceĭ vechĭ, în documente, îĭ numesc mitropoliţĭ. Titlu de mitropolie şi de mitropolit, dat la Roman şi la Rădăuţĭ, să găseşte în documente, pe inscripţiile unor bisericĭ vechĭ, în pomelnice pe la unele bisericĭ vechĭ, în Litopiseţ, în manuscripte vechĭ.

Aceste titlurĭ sá repetă în domnia luĭ Petru Muşat vodă, Alexandru-cel-bun, Ilieş şi Stefan, fiiĭ luĭ Alexandru-cel-bun, în procesul cu m-rea Boiştea; se repetă în Domnia luĭ Stefan cel-mare, în hrisovul din 6987 [1479], în care zice: Kir Ioanichie de la mitropolia de Rădăuţĭ, (Melh., Vizita la m-rĭ din Bucovina, 46, Nr. 4).— Tot de la Stefan-vodă cel mare, să se vadă hrisovul din 7010 (1501), în care se zice: „Kir Teoctist episcopul mitropolieĭ ceĭ de din jos de tîrgul Romanul". (Melh., Vizita din Bucovina, 46 Nr. 5).

Titlul de mitropolie şi mitropolit se găseşte pe înscripţiile unor bisericĭ vechĭ, d. e: La mitropolia de Roman, la m-rea Moldoviţa, la bis. Uspenia din Iaşĭ, zis de Grecĭ sf. Sava; la mitropolia de la Rădăuţĭ. Tot la Rădáuţĭ în altar, la proscomedie, este o piatră mare cu înscripţie pusă de Bogdan vodă, în care se arată lămurit titlul.

Cel din urmă titlu oficial ce l-am găsit săpat în piatră, pe înscripţia slavonă, la bis. Uspenia din Iaşĭ (sf. Sava) zice,

vorbind de sfinţire: „Prin mitropolitul Kir Anastasie Crimca, şi mitropolitul Aftanasie episcopul Romanuluĭ“, an. (1625) 7133 Apr. 12.— Acest titlu este repetat, tot cu acest mitropolit al Romanuluĭ Aftanasie, şi la 1628, la 1629 şi la 1631, în nişte hrisoave cu nişte ţiganĭ dăruiţĭ m-riĭ Neamţu.— Maĭ este arătat tot el, cu titlul de: „Sfînta mitropolie Roman“ (Cr. rom. I. 253) pe anul 1617.

Din acéste cercetărĭ reesă: „Mitropolitul Aftanasie de la sfînta mitropolie a Romanuluĭ“. De aceea eŭ am lasat anul 1631, şi l-am fixat pentru memorie, anul 1630.

De la acest an încoace, nu se maĭ intîmpină ácest titlu, nicĭ la Roman nicĭ la Rădăuţĭ, în toate actele cercetate de mine.

Aşa dar, titlul se găseşte amintit de la Petru Muşat-vodă, pînă la 1630 El se îndeseşte sub Stefan-cel-mare, Bogdan, Stefăniţă, Petru Rareş ,şi sub Radu Mihnea-vodă. De la anul 1630 încoace, mitropolia şi mitropolitul de Roman şi de Rădăuţĭ se titluesc numaĭ: Episcopie şi Episcop, pînă în zilele noastre 1900, şi tot aşa cred că se va numi şi pe viitor.

Mitropolia Moldoveĭ-de-sus

Mitropolia Moldoveĭ-de-sus, zisă şi Episcopia de la Rădăuţĭ, a fost cu scaunul la Rădăuţĭ, la bis. catedrală a sf. Nicolaĭ, biserică veche, de multe orĭ înoită. Această eparhie este veche, ea a purtat titlul de mitropolie şi mitropolit, după cum se citeşte în altar, pe înscripţia de la proscomedie. Eparhia s'a întins spre ţara Leşască în sus, şi cuprinde judeţele pînă la Răchita-Albă, de pe pîrăul Colacin care era hotar, şi o parte din Suceava de sus, Dorohoiŭ, Cernăuţĭ, Rădăuţĭ, Hotinu şi cîteva părţĭ din Galiţia de sus.— Ea s'a

reorganizat la 1376, odată cu cele-lalte eparhiĭ. Ea în vechime, a purtat titlul de mitropolie şi mitropolit, fie şi de complezenţă; alte orĭ s'a numit episcopie şi episcop, ca şi la Roman. Titlu nepropriu de mitropolie, s'a purtat între aniĭ 1376—1630, şi titlu propriu, de la aniĭ: 1630 încoace. Eparhia fiind la unghiul nordic al Moldoveĭ, a fost de multe orĭ ştirbită; aşa: a) la 1713, cînd Turciĭ aŭ luat Hotinu; b] la 1730, cînd Turciĭ s'aŭ întins în ocolul Hotin; c) la 1777, cînd Austria a luat Bucovina; d) la 1812, cînd Rusia a luat Basarabia.— La fie-care din aceste ştirbiturĭ, eparhia s'a micşorat bisericeşte. La 1713 şi 1730 ştirbitura a trecut la eparhia Proilava. La 1774 (1777)—1783, şi încoace, a fost întîĭ un episcop al Bucovineĭ, în urmă mitropolie supusă patriarhuluĭ de Carlovit.

La 1812 Hotinu se uneşte cu Chişinău. Pentru Moldova această eparhie veche, reorganizată la 1376, întemeiată la 1402, şi ştirbită pînă la 1812, s-a înstrăinat de tot. Astăzĭ, 1900, nu avem nimic din ea. Ştirbitura şi înstrăinarea eĭ de la Moldova, s-a făcut cu dreptatea celuĭ maĭ tare. In vechime numele lor era de vlădică, de popă, de rugător.

Pe cîtă vreme eparhia era întreagă a Moldoveĭ, acolo era administraţie proprie bisericească, ca şi la Mitropolia de Suceava şi de Roman.

Huşu s-a înfiinţat maĭ tărziŭ, la 1592; el n-a avut nicĭ odată titlu de mitropolie şi de mitropolit, nicĭ macar de complezenţă.

Huşu a ştirbit eparhia de Roman şi de Suceava, fiind-că s-a înfiinţat între ele.

Din toate cele ce am arătat, pe scurt, pîn aicea, pentru Mitropolia de Suceava-Iaşĭ, pentru Mitropolia de Roman şi de Radăuţĭ, se vede că titlul de Mitropolie dat Suceveĭ, pentru Moldova-de-sus, era titlu propriu, şi titlul dat Mitropolieĭ de Roman, întăiŭ a fost propriŭ, pe urmă nepropriŭ, şi pe urmă

episcopie. Aseminea şi la Rădăuţĭ, maĭ restrîns decît la Roman.

Din aceste titlurĭ, cari aŭ existat în vechime şi astăzi sînt prefăcute, se vede lămurit că Suceava a avut întăitatea, şi Romanu cu Rădăuţiĭ, une-orĭ s-aŭ egalat, alte-orĭ le-a secondat, pînă la 1630. Această egalitate de nume a făcut confuzia istorică între ceĭ ce n-aŭ avut material de studiŭ. Aice le-am înşirat pe scurt, de oare-ce ctitoriile între m-rĭ, între Mitropoliĭ, între ctitorĭ şi persoane, se ţese între ele, cu tot clerul lor înalt şi de rînd.

Pe acele timpurĭ, şi încă mult timp încoace, clerul din care se alegea episcopatu era majoritate dintre răzăşĭ, rădicaţĭ prin avere boerĭ fruntaşĭ; alţiĭ eraŭ din boerĭ străvechĭ, alţiĭ eraŭ şi din popor de rînd, dar prea puţinĭ. Atîta era de ajuns, pe acel timp. Era prea destul să fiĭ boer, ca să ajungĭ igumen la o m-re. Atuncĭ boeriĭ se călugăreaŭ şi călugăriĭ se boereaŭ.

Ctitoriile luĭ Rareş vodă făcute pe la m-rĭ străine.

§ 11. *Clerul cere ofranda Domnuluĭ.*

Din timpurĭ străvechĭ, clerul s-a obicĭnuit a cere ofrandă publică de la generozitatea creştinilor. Era o mîndrie a cere ofrande la oamenĭ marĭ, d. e. la vodă. Oameniĭ marĭ dăruiaŭ după putere, pe întrecute. Vodă, orĭ-care ar fi fost, se simţea întriit îndatorat a dărui la m-re, la rugătoriul nostru chir popa N...— Vodă se simţia întriit îndatorat: ca individ, ca familie şi ca Domn (demnitate). D'apoĭ cînd rugătoriul nostru kir popa N. era un cerşetor de profesie? Era şi el un om mare? Era şi el legat de interese marĭ?.. D'apoĭ cînd şi

Vodă al nostru era și el om creștin, cu frica luĭ Dumnezeŭ, cu neamurĭ religioase, carĭ îșĭ așteptaŭ norocul, carĭ aveaŭ ambiția demnitățeĭ de Domn, care avea de unde da, care da de la alțiĭ ca dintr'al săŭ? care voia să-șĭ facă nume, renume și glorie? care voia să-ĭ rămâie pomană în lume și în cer? Așa s-aŭ cerut ofrande de toțĭ călugăriĭ marĭ și micĭ, de toțĭ creștiniĭ bărbațĭ și femeĭ, Așa aŭ dăruit toțĭ Domnitoriĭ, toțĭ boeriĭ, toțĭ vlădiciĭ și toțĭ creștiniĭ de cînd îĭ țara și creștinătatea. Exemple avem la toate m-rele noastre cu orĭ-ce nume. D'apoĭ încă dacă m-rea noastră era și ea, ca toate m-rele, vre o instituție de utilitate publică, d. e. m-rea era refugiŭ la zile negre, adăpost la zaveră, ajutor la nenorocire, conac la călător, ascunzătoare de frica hoților, loc de îngropare, casă de rugăciune, mîngăere la durere, nădejde la mîntuire, școală de creștere, de învățătură și de meșteșug, liniște la traiŭ și modele de cultivat religia, morala și conduita, și cînd pe lîngă toate acestea, se putea cîștiga un ajutor sigur la cumpînă grea, saŭ cel puțin găsea plăcere, distracție și sănătate, la m-re maĭ ușor decît orĭ unde. Atuncĭ să fi maĭ văzut cu cît meșteșug se dresa cererea de danie, și cu cît ifos și mulțumire sufletească dăruia ctitorul nostru, orĭ Măria Sa Vodă! D'apoĭ încă cînd era vre o constrîngere mare la mijloc!. D'apoĭ încă cînd te maĭ gîndeaĭ că, pe acel timp, numaĭ m-rea, era chipul de a scăpa moșiile țăriĭ de răpirea străină. Abnegația și dărnicia ctitorilor a fost jertfa care ne-a păstrat țara.

Ca să putem înțelege clerul care a cerut ctitoria Măriei Sale, a luĭ Vodă-Rareș; ca să înțelegem dărnicia luĭ Petru Vodă-Rareș, este de trebuință să amintim pe scurt ctitoriile făcute de Petru Rareș pe la Mitropoliĭ și m-rĭ străine, și atuncĭ vom cunoaște bine cine a fost ctitorul m-riĭ Rîșca.

Să arătăm ctitoriile pe la m-rĭ principale, și anume:

1). *M-rea Neamțu.*

In anul 7035 [1527] Martie 15, Petru Rareş a dăruit m-riĭ Neamțu moşia Copanca, cu toate gîrlele şi ezerile eĭ, la Nistru, în gura Zagorniĭ, a făcut lucrurĭ bisericiĭ şi m-riĭ, a dat şese hrisoave, întărindu-ĭ şese moşiĭ anterioare, după rugăciunele părinților Kir popa Gherman, Macarie şi Dorofteĭ, ctitorĭ aĭ m-riĭ Neamțu şi Rîşca. Rareş este ctitor mare. (trecut la pomelnic pag. 6, t. 9; t. 8. Cronologia şi t. 5, 60); Pe moşia Copanca s-a făcut m-rea *Noul Neamț*, în Basarabia.

2]. *M-rea Probota, hram sf. Nicolaĭ.*

La anul 1528 (1530), Petru Rareș a zidit din fondamente, toată biserica, a treia biserică după cele două dintăiŭ ce fusese zidite de alțĭ Domnĭ, pe alte locurĭ maĭ înainte. Rareș a înzestrat m-rea Probota, zisă și Pobrata și Poiana, pe o scală darnică; a împodobit-o pe din-lăuntru și pe dinafară, cu sumedenie de vestminte, argintăriĭ, cărțĭ, zid împrejur, chiliĭ pentru igumen, călugărĭ şi gospodărie. Ctitoriile luĭ Rareş la Probota s-aŭ prelungit şi după anul 1530 încoace. A dăruit moşiĭ frumoase, precum: Moşia Dobruşa, la ținutu Soroca, în Basarabia, pe care s-a făcut și m-rea Dobrușa; moşia Conțeştiĭ, la județul Neamțu, plaiul Piatra; un vad de moară la Hîrlăŭ; ezeru Bilăŭ, cu toate gîrlele luĭ, și altele. La Probota s-a ilustrat Grigorie Roşca, şi maĭ tărziŭ mitropolitul Dosofteĭ Barilă, zis Proboteanu, între aniĭ 1620—1701, care a închinat Probota la Ierusalim. Rareş a făcut din Probota m-rea sa de predilecție.(Melhis., 48 m-rĭ, 152).

3]. *M-rea sf. Nicolaĭ din Cetatea-Neamțu, zisă m-rea din Deal.*

Impăratul turcesc Suleiman a poroncit luĭ Rareş să strice toate cetățile Moldoveĭ, zicînd că la trebuință, ne va apăra el, cu puterea luĭ. Rareş, domn înțelept, ca să poată iconomisi măcar cetatea Neamțu pentru cazurĭ neprevăzute, a prefăcut biserica sf. Nicolaĭ din Cetate, ca şi din noŭ, a înzestrat-o cu odoare în-lăuntru şi afară, a înzestrat-o cu moşiĭ din trupul cetățeĭ, a pus în ea călugărĭ, şi a declarat-o de m-re la anul 1530. Cu acest chip a scapat cetatea de stricare. Zidiul împrejur l-a făcut Doamna luĭ, Elena, la 1550. Din soborul acesteĭ m-rĭ aŭ eşit mulțĭ igumenĭ însemnațĭ.

4). *M-rea Moldovița, din Bucovina, hram Buna-Vestire.*

Biserica cea mare, de la m-rea Moldovița, pe care o zidise Alexandru-vodă-cel-bun, la 1402, se năruise de o ruptură de nourĭ. După stăruința rugătorilor noştri părințĭ Kir popa Teofan şi Teodosie de la Rădăuțĭ, Rareş-vodă a zidit altă biserică mare, prea frumoasă, la 150—200 paşĭ alăturea cu ruina celeĭ dintăiŭ, la anul 1532, după cum arată inscripția deasupra uşeĭ (A. Pumnu, Fund religionar, Cernăuțĭ, 1865, 27). A înzestrat-o cu multe obiecte de cult şi de gospodărie. Apoĭ la 1533, şi următoriĭ, a înzestrat-o cu nouă proprietățĭ marĭ anume: Berchişeştiĭ, Vatra-Moldovițiĭ, Ruşiĭ-Moldovițiĭ, Frumosul, un pîrăŭ din sus de Baia, (acest pîrăŭ a fost dăruit de Stefan-vodă-cel-mare, m-riĭ Neamțŭ; Rareş l-a rescumpărat şi l-a dat la Moldovița), Sălăeştiĭ, iazul Oricov, moşia Bălăceana, lîngă lacul Covor, o moară din-jos de Baia (Pumnu, 50, 74, 137).

5]. *Episcopia de la Rădăuţĭ, din Bucovina.*

Episcopia de la Rădăuţĭ este veche, de multe orĭ înoită. La 1532. Rareş, după stăruinţa luĭ Kir popa Teofan-Rîşcanu şi Teodosie Nemţanu, a restaurat-o ca şi din noŭ, făcîndu-ĭ obiecte frumoase de rînd şi de lux.— Pe acel timp episcopiĭ de Rădăuţĭ purtaŭ titlul nepropriŭ de mitropolit şi mitropolie.

6). *Biserica de la Baia, judeţul Suceava.*

La anul 1532, Rareş-vodă a zidit biserica Adormirea Maiciĭ Domnuluĭ, din tîrgul Baia, unde era şi monetăria de tăeat banĭ; biserică mare de zid gros, naltă, cu pridvoare de zid, zugrăvită peste tot, înlăuntru şi afară, cu sfinţĭ din Sinacsar (astăzĭ bis. e văruită, sfinţiĭ se cunosc în zare). Pridvoru de la faţă e deschis, clopotniţa deasupra. Atuncĭ Doamna Maria era moartă, şi Rareş o zugrăveşte, cu băetul Bogdan, şi el însuşĭ la ctitorĭ, pe pârete, lîngă strana arhierească. Bis. are înscripţie pe care eŭ scriitoriŭ n'am cetit-o, fiind pusă în zid prea sus de asupra uşiĭ. Această biserică s-a zidit după zisa luĭ Dorofteĭ Nemţanu, fost mitropolit la Roman.

7). *M-rea Bisericanĭ, din ţinutul Neamţu, Buna-Vestire.*

M-rea Bisericanĭ e sehăstrie veche, înoită de Stefăniţă-vodă. La anul 1535 o înoeşte întărindu-ĭ şi hrisoavele, pe moşia Branişte şi alta. Sehăstria de la Bisericanĭ a ajutat fuga peste munţĭ, la anul 1538, a luĭ Petru-vodă-Rareş. De atuncĭ a rămas numele de „Petru-vodă", munteluĭ ce cade perpendicular cu m-rea Bisericanĭ.— Pe urmă Rareş, la 1542, le înoi biserica.

8]. *M-rea Putna, din Bucovina, hram. Adormirea.*

M-rea Putna, ca sehăstrie, este veche. Stefan-cel-mare o face m-re la 1466 (1470). La anul 1536, Rareș-vodă o restaurează. Insășĭ Doamna Elena a făcut și a dăruit la Putna, cusuturĭ de mare artă. (Marian, *Sfîntul Ioan de la Suceava*, Buc. 1895, 5).

9). *Mrea sf. Ilie, în Bucovina.*

La anul 1540, Rareș a zidit din noŭ toată m-rea sf. Ilie din Bucovina, drept mulțumire luĭ Dumnezeŭ că și-a căpătat adoua oră Domnia, și spre rugă ca să-l erte D-zeŭ că a tăeat pe mulțĭ boerĭ carĭ i-aŭ fost viclenĭ în domnia dintăiŭ. Tot atuncĭ, la 1540 Apr. 22, a dat uric m-riĭ de veșnică proprietate pe moșia cu satu Costina-jumătate. M-rea sf. Ilie a fost m-rea luĭ Rareș, și este acolo ctitor mare.

10). *Bis. sf. Dumitru din tîrgu Hîrlăŭ.*

Hîrlăul a fost tîrg vechiŭ și a avut bisericĭ vechĭ. La anul 1540 (1542), Petru Rareș a zidit bis. sf. Dumitru, în partea despre răsărit a tîrgului.
Această biserică s'a restaurat la 1779.

11). *M-rea Dobrovățu, jud. Vasluĭ, lîngă Codăeștĭ.*

M-rea Dobrovățu e săhăstrie veche. Biserica mare e zidită de Stefan-vodă-cel-mare, la 1503—1504. A înzestrat-o fiul săŭ Bogdan-vodă. Petru Rareș a restaurat-o ca și din noŭ,

a înzestrat-o la 1542. Așa că de la Rareș încoace dascaliĭ de carte subțire o atribue numaĭ luĭ Rareș, trecînd și peste Vasile-vodă. A fost închinată la m-rea Zugravu, la sf. munte. Este de însemnat că zugrăveala bisericiĭ înlăuntru este de la Petru Rareș pînă acum. Aice aŭ fost vestminte de mare artă.

12). *M-rea Chipriana din Basarabia.*

M-rea Chipriana, cu hramu Adormirea Maiciĭ Domnuluĭ, este o m-re foarte veche, începută și înzestrată de ieromonachul Chiprian, din neamul luĭ Mușat Vodă, un strămoș de a luĭ Alexandru Vodă-cel-bun. Numele luĭ Chiprian este numele m-riĭ luĭ. La 1470, Ștefan Vodă cel mare a prins aice o căprioară selbătică vie, de la acest an și de la această capră se maĭ zice cîte odată, de uniĭ, și m-rea Căpriana. Toțĭ D-niĭ Moldoveĭ ceĭ vechĭ aŭ înoit-o, aŭ înzestrat-o, și aŭ priviligiat-o. Rareș vodă, la aniĭ 1540, 1541, și 1545 a restaurat-o, înzestrat-o și i-a întărit hrisoavele vechĭ, i-a respectat închinarea cea veche a luĭ Chiprian, dată m-riĭ Neamțu la biserica Albă zis Bogoslovu vechiu, de unde Chiprian era cu metania. La 1380 a fost închinată m-riĭ Neamțu, 318 anĭ, iar la 1698 Antioh Cantimir o închină, cu m-rea Dobrovățu, la m-rea Zugravu, la sf. munte.

13). *M-rea Uspenia, din Iașĭ, zisă de Grecĭ sf. Sava.*

M-rea Uspenia din Iașĭ, este foarte veche, de multe orĭ înoită, de multe orĭ prefăcută. Intre ceĭ mulțĭ ctitorĭ a eĭ este și Petru Rareș, care la anul 7053 (1545) a înoit-o. Petru Șchiopu o închină la m-rea sf. Sava de la Ierusalim, și de atuncea se zice de Grecĭ sf. Sava și la Iașĭ. La 1625 s-a făcut bis. actuală. (Ist. m-riĭ sf. Sava, Mss. la mine scriitoriŭ pag. 12).

14]. *M-rea Voronețu din Bucovina.*

M-rea Voronețu s-a zidit de Stefan-vodă-cel-mare, la 1488, cu hramul sf. George. Fiul săŭ Petru Rareş, a restaurat-o, a înzestrat-o cu frumoase proprietăți. Aşa: La 1544, Dec. 4, a dăruit moşia Bălincea; la 1544 Oct. 21, moşia Capu-Codrului, numită maĭ înainte de 1772 Bucureştĭ; la 1546 a înoit biserica. De aicea este metania mitropolituluĭ Grigorie Roşca, zis Nemțanu.

15). *M-rea Bistrița, din ținutul Neamțu,*

M-rea Bistrița, din Moldova, este m-re veche, urzită de călugărĭ şi de Domnitoriĭ înaintaşĭ luĭ Alexandru-cel-bun. Alexandru-cel-bun a întemeiat-o la 1402; Stefan-cel-mare asemenea. Petru Rareş la 1546, a restaurat-o şi-a înzestrat-o. El însuşĭ zice: „Şi-am făcut-o ca o m-re împărătească, şi „încă i-am dat moşia Mojeştiĭ la Covurluĭ". (Ist. m-riĭ Bistrița, Mss. la mine Narcis; Letops. II, 182, Nr. 12; Uricar, 4, 421).

16). *Episcopia de Roman.*

Biserica catedrală de la episcopia de Roman [Mitropolia cea de din jos de tîrgu Romanuluĭ] este foarte veche, cu hramu Cuvioasa Paraschiva cea de la 14 Octomvre, şi a fost de multe orĭ înoită (Cr. Rom. I. 101) Petru Rareş-vodă, după stăruința rugătoruluĭ nostru kir popa Macarie Nemțanu, episcopul de Roman, care atuncea se zicea mitropolitul Macarie de la mitropolia cea de din jos de tîrgu Romanuluĭ. Acest Macarie, în zilele luĭ, a fost barbat învățat, cuvios şi

influent. După stăruința luĭ, vodă s-a apucat a o înoi din fundament, la anul 1542. Orĭ mărimea edificiuluĭ, orĭ ușurătatea esecutoruluĭ, aŭ întărziat lucrul, de nu s-a terminat în domnia luĭ Petru Rareș, ci s-a terminat de Doamna sa Elena și de fiul săŭ Ilieș-vodă, care s-a turcit la 1550 și a trecut în Turcia.

17). *Biserica sf. Dumitru din Suceava, la palatul domnesc.*

Biserica sf. Dumitru a zidit-o Stefan-vodă-cel-mare la anul 6983 (1475). (Letops. I, 163). Rareș-vodă a înoit-o la anul 7042 (1534) Apr. 10 pînă la 7043 [1535] August 30. A înzestrat-o cu multe odoare de preț. Intre alte odoare a pus pe diaconul Mihail, din Suceava, de a scris cu mîna tiparnic, în limba slavonă, o evangelie de artă și preț, la anul 1545, pentru bis. sf. Dumitru de acolo. Această evangelie se află acum, ca odor prețios, la biblioteca seminaruluĭ „Perieslov" în gubernia Pultaveĭ, în Rusia (Urie. 3, 271). Un facsimil din ea se află și la mine, Narcis.

Tot Rareș-vodă a pus pe acest diacon Mihail de a scris altă evangelie, cu cheltuiala domnească, la anul 7053 [1545], și vodă a dat-o la m-rea Chipriana.

Aceste sînt bisericile și mănăstirile făcute de Petru Rareș vodă, în domnia luĭ cu Doamna Maria și cu Doamna Elena. Alțiĭ vor găsi maĭ multe. Afară de acestea eŭ socot că Rareș a maĭ făcut și alte m-rĭ, precum la Marienburg, unde a copilărit el; în Transilvania, unde s-aŭ urmat expedițiile și fuga; în Serbia, de unde era Doamna luĭ Elena; la sf. munte, unde făcuse tată-săŭ și frate-săŭ, saŭ cel puțin va fi înoit pe unele din cele maĭ vechĭ. In Moldova, de atuncĭ, Rareș a maĭ înoit și pe altele, precum: Tazlăŭ, sf. Ioan din Piatra, Popăuțĭ, Chilia și altele.

Rareş-vodă a murit la Huşĭ, unde înoise biserica sf. Apostolĭ, la 4 Septemvrie 1546 (alţiĭ pun anul 1547). El s-a îngropat la m-rea Probota. Doamna Elena a rămas văduvă.

Doamna Elena şi domnia copiilor eĭ Ilieş şi Stefan.

Doamna Elena rămasă văduvă, la domnie aŭ urmat copiiĭ eĭ: Ilieş 1546—1551 şi Stefan 1551—1552.

Cît aŭ maĭ trăit Doamna Elena, ea a continuat a săvărşi ctitoriile luĭ Petru Rareş, şi încă aŭ făcut şi altele din noŭ, pentru pomenirea luĭ şi a sa, cu neamul eĭ. Pe unele le-aŭ săvărşit, pe altele le-aŭ înoit, iară pe altele le-aŭ făcut din talpă. Ea este ctitoară la bisericile următoare:

1). *Bis. sf. George din Tîrgu vechiŭ, la Botoşanĭ*

Biserica sf. George din Botoşanĭ este foarte veche; de multe orĭ a fost înoită, din fundament, de Doamnele Moldoveĭ, pentru-că oraşul, cu tot ocolu luĭ împrejur, a fost apanaj a Doamnelor Moldoveĭ, orĭ care ar fi fost ele. Cînd Ştefan-vodă cel mare a zidit bis. sf. Niculaĭ de la Popouţĭ la 1496 Sept. 30, atuncĭ şi Doamna sa Marie a înoit bis. sf. George, din tîrgul Botoşanĭ, şi bis. Invieriĭ de la m-rea Doamneĭ, la un sat vecin cu Botoşanĭ, şi biserica satuluĭ Ciuşme.

2). *Biserica Invierea din oraşul Suceava.*

La anul 7059 (1550—1551) Doamna Elena a luĭ Petru Rareş, a zidit, în oraşul Suceava, bis. cu hramul Invierea, zisă: „Voscrisenie“, de lîngă mitropolie, spre nord.

Petru-vodă Rareş murise cînd Doamna Elena a zidit aceasta bis. spre pomenirea luĭ. In pomelnicul mitropolieĭ din

Suceava este trecut la ctitorĭ Petru Rareș și Elena Doamna, pentru că Rareș a zidit pe sf. Dumitru și Elena pe Voscrisenia.

Această biserică, Voscrisenie, după luarea Bucovineĭ, a ocupat-o catoliciĭ pentru sineșĭ; atunci aŭ stricat turnul de deasupra, care era ca un semn caracteristic a arhitectureĭ romîne vechĭ.

După ce catoliciĭ și-aŭ făcut altă biserică a lor proprie, aŭ cedat bis. Voscrisenia Rutenilor greco-catolicĭ, carĭ sînt tot de aĭ lor. Eĭ o stăpînesc și acum, în 1900. (Marian pag. 49; Uric, 8, 16; Melhis., Visita la cîte-va m-rĭ și bisericĭ antice din Bucovina, Bucur. 1785, 75).

3]. *Biserica Uspenia din tîrgul Botoșanĭ.*

Biserica Uspenia din tîrgul Botoșanĭ cu hramul Adormirea Maiciĭ Domnuluĭ, pînă acum nu s'a putut proba de a existat maĭ înainte saŭ nu.

Inscripția sîrbească de pe părete ne spune că a zidit-o Doamna Elena Despotovna a luĭ Petru Rareș.

Această biserică s-a înoit și de Mihaĭ Racoviță-vodă, la anul 7233 (1725) și de comună pe la 1888, după arderea orașuluĭ Botoșanĭ.

4). *M-rea Doamneĭ, lîngă Botoșanĭ, în sat.*

Lîngă orașul Botoșanĭ, spre sud-vest, este un sat numit „M-rea Doamneĭ“, în drumul ce duce la m-rea Agafton. Satul se zice M-rea Doamneĭ, pentru că aicea, din vechime, a fost m-re de călugărĭ, și m-rea era în apanajul Doamneĭ. Acest sat este foarte vechiŭ în ocolul tîrguluĭ. Toate Doamnele țăriĭ se îngrijiaŭ de această m-re. In sat a fost o biserică foarte veche, și la bis. eraŭ călugărĭ, de unde se zice m-rea Doamneĭ, nume care este și acum.

La anul 1552, Doamna Elena a luĭ Petru Rareș-vodă, a înoit-o de iznoavă, cu hramul Invierea Domnuluĭ, zisă „Voscrisenie“. Această bis. domnească era m-re de călugărĭ. Pe urmă m-rea Doamneĭ a fost închinată la sf. munte Atos, la m-rea Rusicu, cu hramul sf. Panteleimon. După închinare, călugăriĭ de la m-rea Rusicu, viind în Moldova, aŭ schimbat hramul cel vechiŭ al bis. Invierea, și aŭ pus hramul sf. Panteleimon, care era la m-rea Rusicu, de atuncĭ încoace la aceasta bis. este hramul sf. Panteleimon (Uric. 8, 239). Ca dovadă că bis. s-a înoit de Doamna Elena Rarișoaia, la 1552, am găsit însemnat pe un pomelnic vechiŭ de la m-rea Popouțĭ. (Uric, 8, 235—240; 6, 351).

5). *Mitropolia din Suceava.*

La Suceava aŭ fost două bisericĭ, foaste pe rînd catedrale mitropolitane. Una biserică m-riĭ Mirăuța, hram sf. George, zisă: mitropolia veche, în urmă: mitropolia mică. Aice se miruiaŭ domniĭ.

Biserica Mirăuța, după tradiție, s-ar fi zidit de Dragoș-vodă, în secolul al-14-lea, în stil gotic.

Altă bis. catedrală mitropolitană este zidită de Bogdan-vodă la 1514, și terminată de Stefăniță-vodă la 1522, tot cu hramul sf. George, ca și la Mirăuța.

Această biserică a fost mitropolie între aniĭ 1522—1565, și 1589—1638. Aceasta se zicea mitropolia veche, față de cea de la Iașĭ. Aicea la această biserică mitropolitană, a fost ctitor mare Petru Rareș cu Elena Doamna. Aŭ înoit-o și aŭ împodobit-o (Letops. I, 205; Magas. istor. t. I, 175; Șincaĭ 2, 182).

Aicea aŭ întărit Petru Rareș la 7038 (1530) Aug. 22, jumătate sat cu moșia Oprișeniĭ, partea de din jos cu morĭ în Șomuz, care aŭ fost danie de la portariul de Suceava, Onofreĭ

Barnovschi. Iară Doamna Elena cu Ștefan-vodă Rareș la anul 7059 (1551) Oct. 3, jumătate sat cu moșia Dragonireștì (Docum. mitropol; la mine, Narcis)

6). *M-rea din Cetatea Neamțu, sf. Niculaĭ.*

M-rea din cetatea Neamțu fusese făcută de Rareș. Doamna luĭ, Elena Despotovna, a zidit zidul înprejur. Iată Inscripția slavonă, tradusă pe romînește:

†„Această Mănăstire o zidi Petru Voevod la anul „7038 (1530), și s'a îngrădit, cu zidiul după moartea „luĭ, de Doamna luĭ, Elena, și cu fiĭ (lor) Ioan Ilieș „Voevod, Ștefan și Constantin la anul 7058 (1550) luna „Sept. 4".

Doamna Elena și fiiĭ eĭ aŭ cheltuit foarte mult cu zidiŭ de la Cetate. (Ist. m-riĭ Secu, t. 2, 86).

7]. *M-rea Agapia veche din deal, hramu vechiŭ: Minunea arhanghelulu Mihail de la Colasa, la 6 Septemvrie.*

M-rea Agapia veche din deal este o m-re de călugărĭ foarte veche. Hramul arată că ea s-a înființat pe timpul cavalerilor cu cetatea Neamțu. De multe orĭ înoită, de multe orĭ strămutată din loc, are vechimea și hramul bisericiĭ ca la Pomete, de sub muntele Corciova (Ist. m-riĭ Neamțu, Mss. t. X, 373; 473; Ist. m-riĭ Agapia veche, Mss. pag. 9—28, cu adaos). După mulțĭ anĭ în urmă, m-rea s-a strămutat din locul vechiŭ, și aicea a zidit-o Petru-vodă Rareș cu Elena Doamna, între aniĭ 1530—1552. De aceia Petru voevod-Elena Doamna, sînt trecuțĭ la pomelnic ctitorĭ marĭ după Bogdan Voevod, fiul luĭ Ștefan cel Mare și Maria Doaamna mama luĭ Bogdan. (Pomelnicu ctitoresc; Buciumu Romîn, anu I. 17 și 18;). După eĭ

vin alți ctitorĭ încoace. Hramul tot cel vechiŭ. La ctitorĭ se zice: „Vasile Voevod, *Ecaterina Doamna*". Această Doamnă are să fie o ctitoră mare la m-rea Rîșca, să se ție minte.— Vasile Voevod și Ecaterina Doamna, cu tot neamul lor, înființează m-rea Agapia din vale, Agapia-nouă. Agapia veche se unește cu Agapia nouă, ctitoriĭ se unesc la pomelnic. Invățațiĭ încep Istoria de la Rareș și Lupu; partea cea veche eĭ n'o știŭ. (v. Ist. Agapia).

8). *Episcopia de la Roman, hram sf. Paraschiva.*

Biserica Catedrală, la episcopia de Roman, căreia pe atuncĭ i se zicea mitropolie, a înoit'o Rareș, prin episcopul Macarie Nemțanu, căruia i se zice mitropolit, dar l-a ajuns moartea, și n'a săvărșit biserica. Apoĭ Doamna Elena Rarișioia au săvărșit-o cu fiul eĭ Ilieș Vodă, turcitu, la 1550—1551. După ce s'a turcit Ilieș, Macarie i-a șters numele din inscripția bisericiĭ, de unde fusese scris ctitor, pentru că s'a lepădat tronul și legea turcindu-se la 1551 Maĭ 1. A lăsat tronul frateluĭ seŭ Stefan și mumiĭ sale Elena, iar el s-a dus la Turcĭ. (Cr. Rom. I, 183; Letops. I, 206).

Macarie Nemțanu a esecutat zidirea la Roman. El are să fie ctitor mare la m-rea Rîșca, să se ție minte.

9]. *M-rea Voronețu în Bucovina, hram sf. George.*

M-rea Voronețu a zidit-o Stefan-cel-Mare, a înzestrat-o Rareș, iară Doamna Elena, cu fiul eĭ Ilieș-vodă, a înoit-o între aniĭ 1550—1551. (Carl A. Romstorfer: Voronețu, istoria și planu).

10. *M-rea Golia din Iașĭ, hram Inălțarea.*

M-rea Golia din Iașĭ, a zidit-o întăiŭ marele logofăt Ioan

Golia, cu neamul său, la anul 1540, în marginea Iaşuluĭ, afară din tîrg. Biserica s-a zidit în domnia luĭ Petru Rareş şi a Doamneĭ Elena. Eĭ amîndoĭ sînt aicea ctitorĭ scrişĭ la pomelnicul cel vechiŭ. Doamna Elena a dat multe obiecte de artă şi de preţ. [Istor. m-riĭ Golia, Mss la mine, scriitorul]. Pe urmă aŭ înoit-o din temelie Vasile-vodă cu neamul său. Aice este ctitoră şi Doamna Catrina ctitora m-riĭ Rîşca.

11). *M-rea Dancu din Iaşĭ, hram sf. Voevozi.*

Biserica m-riĭ Dancu a zidit-o boerul Pan Jurie Dancu, la anul 7049 (1541), Iulie 30, în domnia luĭ Petru Rareş şi a Doamneĭ Elena. Aicĭ Rareş cu Doamna Elena sunt ctitorĭ pentru că aŭ înzestrat-o.

12). *M-rea Iţcanĭ în Bucovina, hram Adormirea.*

Biserica, ca şi m-rea Iţcanĭ, este veche, zidită de Iancu-Vodă, între aniĭ 1365—1374, cu hramu Adormirea Maiciĭ Domnuluĭ. A fost m-re de călugăriţe, în coastele tîrguluĭ Suceava. A înoit-o Bogdan-vodă, fiul luĭ Stefan-cel-mare. A avut cincĭ nume: Lascu, Iaţcu, Iţcanĭ, Lescanĭ şi Icoti.

La această m-re de maice, Elena Doamna Rarişoaia a fost ctitoră mare. Această m-re s-a desfiinţat la anul 1786 Apr. 23.

Pînă aicea am notat ctitoriile maĭ principale ale Doamneĭ Elena Rarişoaia, alţiĭ vor nota maĭ mult.

Ctitoria luĭ Rareş şi Macarie la m-rea Rîşca.

§ 12. *Urzirea şi zidirea m-riĭ Rîşca.*

Am văzut în urmă, ctitoria luĭ Bogdan-vodă cu Rucsanda Doamna, între aniĭ 1512 şi încoace pînă la 1540—1542[1]), vodă a dat poroncă şi banĭ, şi călugăriĭ aŭ zidit m-rea, după cum arată § 8. Ctitoria luĭ Bogdan ţine 30 de anĭ.

Acum urmează la rînd să arătăm ctitoria luĭ Petru voevod-Elena Doamna cu episcopul Macarie de la Roman. Vodă dă poroncă şi banĭ. Episcopul pune muncă şi banĭ. M-rea se zideşte între aniĭ 1540—1542 pînă la 1558, şi se urmează ctitoria pînă la 1611. Ctitoria luĭ Rareş-Macarie ţine 69 de anĭ.

Zidirile luĭ Bogdan-vodă, făcute de călugărĭ, se stricase cu timpul, şi cu deosebire în anul 1538, prin învazia Turcilor de sub comanda Sultanuluĭ Suleiman, cînd venise în Moldova asupra luĭ Rareş, şi prin fuga luĭ Rareş peste munţĭ la Ciceŭ, unde era bejenită familia luĭ.

Vodă Rareş, astă dată, esecută planul dat de Grigorie Roşca. Vodă dă poroncă şi banĭ episcopuluĭ Macarie, şi cu consimţimîntul între eĭ, se pun din noŭ fundamentele alteĭ bisericĭ, tot cu hramul sf. Nicolaĭ, serbarea de la 9 Maĭ, aducerea moaştelor la Barse, iar nu serbarea de la 6 Dechemvrie ce fusese maĭ înainte, pe locul bisericeĭ luĭ Bogdan ce fusese maĭ

1]. Anul 1540 este în inscripţia m-riĭ pusă de asupra uşiĭ, la arhondaric. Anul 7050 [1542] Maĭ 1, este scris în pomelnicul ctitoresc, la ziua de 6 Dechem. De aceia eŭ i-am pus pe amîndoĭ aniĭ.

înainte. Rareş şi Macarie aŭ zidit biserica maĭ mare decît a luĭ Bogdan, şi mult maĭ mică decît bis. m-riĭ Probota, zisă atuncĭ Pobrota. Biserică de zid solidă, mică, frumuşică, prea mică în raport cu Probota, deşi era de acelaşĭ stil. Trupul simplu, fără propele, cu un turn la mijloc, pe sub streşină cu două rîndurĭ de ocniţĭ, jos maĭ marĭ, sus maĭ micĭ, ferestele lungĭ şi strîmte, uşa în faţă pe lung. Aşa era pe atuncĭ în genere, sistemul bisericilor mijlociĭ în Moldova. Dacă biserica o făcuse prea mică, în schimb o mobilase prea bine şi o înzestrase prea destul. Chiliile luĭ Bogdan le aŭ înoit, le aŭ adaos şi aŭ maĭ făcut în plus încă şease chiliĭ, de acelaşĭ fel, aşa că toate la un loc formaŭ un trup de chiliĭ de zid gros, micĭ, fereştĭ gotice întunecoase. Acest trup de chiliĭ, la acel timp, era bun pentru siguranţa contra barbarilor. Astăzĭ se par nişte gherghirurĭ, ca celule de arest pentru condamnaţĭ. Aceste chiliĭ, deşi reparate în urmă, şi-aŭ păstrat tipul lor primitiv, şi sînt poate unicile în felul lor, în ţară, ca vechime şi ca formă; pe dinainte cerdac pe stîlpĭ, pe la spate zidiul gros şi înalt a ogrăziĭ. Acest trup de chiliĭ vechĭ sînt pentru m-rea Rîşca un odor vechiŭ, şi pentru călugărism, în genere, un esemplu de aschetizmul vechiŭ. Ograda şi împărţala este tot acea de la Bogdan. Chiliile de cuhne, trapeză, cămărĭ, lemnărie, spălătorie, beciurĭ, toate eraŭ în partea despre sud-ost, în faţa chiliilor; toate s-aŭ înoit cu cerdac cu stîlpĭ; toate acoperite cu draniţă, cu cîte două rîndurĭ de streşine, pereţĭ nălţuţĭ, acoperemînt ţuguet. Toate acaretele acestea s-aŭ făcut din galantomie şi din lux. Monahismul nu prea făcea haz de ele. Traiul lor era maĭ mult de bursucĭ decît de oamenĭ. Aşa era atuncea traiul monahilor în toate părţile.

Zidiul ogrăziĭ făcut de Bogdan, l-aŭ lărgit împrejur pe patru laturĭ cu scop de a slugi de cetate la nevoĭ.

Ctitoria a adaos: vestminte, cărţĭ scrise cu mîna, catape-

teazmă de lemn, și orĭ-ce fel de obiecte trebuitoare la o biserică de călugărĭ ascheţĭ. La gospodărie le-aŭ adaos, înoindu-le: șure, cară, boĭ, caĭ, vacĭ, oĭ, prisecĭ, eaz cu pește, mertic de hrană și cărţĭ de scuteală. Aŭ înoit și aŭ întărit hrisoavele proprietăţilor celor vechĭ.

Aceasta este pe scurt ctitoria luĭ Rareș-Macarie, făcută în păstoria mitropolituluĭ Anastasie Putneanu, la Suceava. Această ctitorie s-a tot adaos, s-a îngrijit și a stat bine cît a trăit Petru Rareș, pînă la 1546, cît a trăit episcopul Macarie, pînă la 1558, și s-a urmat tot încoace pînă la 1611.

Biserica m-riĭ Rîșca a sfinţit-o episcopul Macarie, pe numele sf. Nicolaĭ, serbarea de la 9 Maĭ, la Maĭ 1. (Pomelnicu).

S-a declarat supusă și mitoc închinat m-riĭ Probota, și a fost mitoc supus pînă la anul 7185 (1677). La acest an, mitropolitul Dosofteĭ Barilă aŭ închinat Probota la Ierusalim.

Cît aŭ trăit Rareș și Macarie, cu alţĭ urmașĭ din neamul lor, m-rea Rîșca s-a întemeiat în bine, aŭ crescut la nume și la cinste. Probotenii o respectaŭ fără a pretinde havaele de la rîșcanĭ. Pe acel timp, maĭ înainte și maĭ în urmă, încep a eși barbaţĭ marĭ din m-rea Rîșca. Bărbaţĭ carĭ la timpul lor fac podoaba m-riĭ, a domnieĭ, a mitropolieĭ și a bisericiĭ în genere, ba încă și la sf. munte Atos. Așa de esemplu aŭ fost: Teofan Rîșcanu, fost episcop și mitropolit; mitropolitul Agafton, arhiepiscopul Ioan, pe care mitropolitul Dosofteĭ în prologariul săŭ (1682, pag. 152) îl numește: „Cel sfînt și minunat", și alţiĭ.

Satul — Pe acel timp m-rea se întemeiază. Impрejurul eĭ se formează sat. Satul începe a se urzi din timpul luĭ Bogdan-vodă, crește spornic pe timpul luĭ Rareș și încoace, se face sat bun cu locuitorĭ parte dintre slujbașiĭ m-riĭ, parte dintre săteniĭ Bogdănenĭ, care se supune de bună voie adetiuluĭ cître m-re, și parte dintre străinĭ. Satul s-a numit Rîșca, ca și m-rea. Satul a avut soarta m-riĭ.

Peste sat, ca şi peste m-re, aŭ dat maĭ pe urmă prădăciunĭ, bejeniĭ, pustiirĭ, care se vor arăta maĭ jos. Satul, ca şi m-rea, s'aŭ pustiit, s'aŭ făcut Silişte de multe orĭ, apoĭ iarăşĭ s'aŭ înoit în urmă. Aŭ fost pustiit şi înoit înprejurul m-riĭ Rîşca, pîn la anul 1797. Atuncĭ igumenul Chiril Rîşcanu, după pilda starițuluĭ Paisie Velicicovschi, de la m-rea Neamțu, care strămutase satul de pe vatra m-riĭ Neamțu la Grumăzeştĭ şi Timişeştĭ, şi satul Fagiĭ, din gura m-riĭ Secu, pe motiv că satele strică moralul vieţeĭ aschetice, pentru acest motiv şi Chiril, prin o judecată la Divanu țăreĭ, în timp de triĭ anĭ, la 1797, aŭ isbutit, cu chiŭ cu vaĭ, a strămuta satul Rîşca, dinprejurul m-riĭ, maĭ departe. Strămutarea veche s'au făcut prin judecată cu poronca domnească a luĭ Costantin Ipsilant-vodă, în a doua Domnie, cu îndatorire ca m-rea să despăgubească pe sătenĭ de cheltuiala de casă şi de strămutare, să le dea în schimb alt pămînt, pe moşia m-reĭ, de strămutat şi de hrană. Săteniĭ s'aŭ strămutat maĭ în jos de m-re, departe ca de un chilometru şi maĭ mult. Chiril le aŭ făcut în satul strămutat biserica sf.-lor Voevozĭ, care prin înoire maĭ este şi acum. De atuncĭ încoace m-rea Rîşca n-are sat împrejur. Norma a fost satul Fágiĭ, strămutat la Vînătorĭ, partea de din sus, cu biserica Adormirea. Aşa s-a urmat şi de rîşcanĭ.

Pe cîtă vreme a fost sat împrejurul m-riĭ, săteniĭ n'aŭ avut biserica lor deosebită, eĭ se slujiaŭ de biserica m-riĭ ca de a lor, la m-re se boteza, se cununa, se grijeaŭ făcîndu-li-se de preoțiĭ lor toate slujbele trebuitoare unuĭ sătean. Aşa era atuncĭ regula satelor de pe lîngă m-rĭ. De multe orĭ preoţĭ ieromonahĭ făceaŭ sătenilor slujbele bisericeştĭ. (Inscripția luĭ Chiril, maĭ jos).

Hramul m-riĭ Rîşca, la 9 Maĭ.

Am spus maĭ sus că m-rea Bogdăneştĭ în toată viața eĭ

seculară a serbat la biserica eĭ hramul sf. Nicolaĭ, de la 6 Dechemvrie, serbătoare mare. Rareş a strămutat hramul la 9 Maĭ (Tot sf. Nicolaĭ).

Acest hram s-a serbat, în Rîşca, de toţĭ igumeniĭ şi călugăriĭ, de la 1542 Maĭ 1, neîntrerupt, 285 de anĭ, pînă la 1827, iară la acest an, arhimandritul Isaia, igumenul m-riĭ Rîşca, l-a revindicat înapoĭ, cum fusese din vechime, serbat la 6 Dechemv. cu autorizaţia mitropolituluĭ Veniamin Costachi.

Erarhia m-riĭ Rîşca.

In vechime, erarhia uneĭ m-rĭ, ca şi întăetatea eĭ, atîrna saŭ de gradul de erarhie şi de gradul de boerie al igumenuluĭ, saŭ de influenţa Domnuluĭ orĭ a mitropolituluĭ ctitor. Pe atuncĭ boeriĭ se călugăreaŭ, ajungeaŭ igumenĭ de m-re, şi dacă se avansa boerul călugărit, atuncĭ se privea ca avansată şi m-rea igumenieĭ luĭ. Igumenul stăpînea m-rea, judeca toate pricinile m-riĭ luĭ, afară de crima de omor, lua parte la adunare, iscălea acte publice etc.

Puţine m-rĭ eraŭ în Moldova cu gradul de arhimandriţie, dat m-riĭ după privilegiu ctitoriĭ domneştĭ, chiar unde era gradul de arhimandriţie pentru întăetatea m-riĭ; nicĭ acolo gradul igumenuluĭ nu se păzea de rigoare. M-rea Neamţu, Bistriţa, Putna şi Probota eraŭ arhimandriţiĭ, şi totuşĭ igumeniĭ lor se văd printre arhimandriţiĭ maĭ mulţĭ ieromonahĭ duhovnicĭ şi schivnicĭ. Alte orĭ se văd şi mitropoliţĭ, episcopĭ, şi ca igumenĭ şi ca proestoşĭ. Se avansa în monahism şi dintre oameniĭ de rînd prin merit saŭ prin ascultărĭ, dară aceştia de nu eraŭ prea rarĭ şi prea tărziĭ, se priveaŭ de vitrigĭ între boerimĭ. Cu cît o m-re avea maĭ multă avere materială orĭ morală, cu atîta năzuiaŭ la dînsa şi mulţĭ boerĭ orĭ boerinĭ, ce se sileaŭ a ajunge igumenĭ, pentru scopurĭ maĭ mult personale de cît mănăstireştĭ. Când m-rea luĭ cădea prin forţa

lucrurilor, igumenul boerit căuta strămutarea la altă m-re maĭ avută. Așa era uzul general pe la m-rĭ, așa au fost și la m-rea Rîșca. Igumenul Rîșcan, la început, avea grad bisericesc de ieromonah preot și duhovnic; acest grad era pe atuncĭ în uz la toțĭ igumeniĭ de pe la multe m-rĭ. Din această regulă generală se reduce că m-rea Rîșca avea un erarhic de intăetate secundară. Cu mulțĭ anĭ încoace spre noĭ, igumeniĭ Rîșcanĭ încep a fi grădațĭ cu grad de protosingel și cu grad de arhimandrit, fie pentru meritul boerieĭ luĭ, fie pentru întăetatea m-riĭ.

Aceste grade încep a se da la Rîșca de pe timpul cînd sfînta mitropolie da igumenia m-riĭ orĭ la favorițĭ, orĭ vindea igumenia cuĭ da maĭ mult. Acest obiceĭ s'aŭ urmat de la stăpănire pîn la zilele noastre.

M-rea Rîșca pe la început a avut mulțĭ igumenĭ ieromonahĭ, carĭ s'aŭ schimbat prea adese între eĭ, din cauza tulburărilor, deși m-rea era domnească și protejată. A avut, ca toate m-rele, zile albe norocite, și zile negre nenorocite.

In epoca de care scriŭ, la m-rea Rîșca, întâlnim bărbațĭ marĭ carĭ se esceptează de la regula arătată maĭ sus. Intre aceștĭ bărbațĭ este și mitropolitul Teofan Rîșcanu, Agafton, Ioan și alțiĭ.

Ctitoria Vorniculuĭ Bucioc, Candachia și Catrina Doamna.

§ 13. *Inoirea zidirilor și a bisericiĭ din m-rea Rîșca*

Precum se întunecase ctitoria luĭ Bogdan-vodă înaintea luĭ Rareș, tot așa s-a întunecat și ctitoria luĭ Rareș-vodă înaintea mareluĭ vornic de țara de jos, Costea Bucioc, cu principeasa

luĭ Candachia, şi cu fata lor Catrina, care a fost nevasta şi Doamna cea dintăiŭ a luĭ Vasile Lupu-vodă.

In anul 1610 biserica e stricată.

La anul 1611 marele vornic al ţăreĭ de jos, cu scaunul la Bîrlad, anume Domnul Costea Bacio, a venit în m-rea Rîşca, şi-a găsit biserica stricată. El a dat poroncă, banĭ şi sprijin de s-a zidit altă biserică nouă, pe temelia luĭ Rareş, şi aceastǎ înoire se constată prin înscripţia sîrbească şi pe blazoanele care sînt zidite în peretele bisericiĭ, despre ameazǎ-zi, în partea despre uşa cea veche, care acum e zidită. Inscripţia şi două blazoane sînt săpate în piatră, cu multă artă. Inscripţia şi blazoanele traduse în romîneşte glăsuesc aşa:

† „Cu voia tatăluĭ, cu ajutorul Fiuluĭ şi cu săvărşirea „sfîntuluĭ Duh. S'aŭ început această biserică şi cu stă„ruinţă s'a zidit în numele sfîntuluĭ ierarh şi făcătorul „de minunĭ Niculaĭ. Cu zidirea şi cu ordinul Domnuluĭ „Costea Băcio mare vornic al ţăreĭ de jos, şi cu Prin„cipesa luĭ Candichia. Şi s-aŭ început a se zidi în zilele „bine Credinciosuluĭ Domn Io Costantin Mogilă-Voevod „la anul 7119 [1611] Iunie 7 zile Şi cu voea luĭ Dum„nezeŭ s-a săvărşit în zilele bine-credinciosuluĭ Domni„tor, Io Radul Mihnea-voevod, la anul 7126 (1618) „luna Septemvrie 30. Pentru aceasta rog să ertaţĭ toate".

Blazonul vorniculuĭ Costea Bucioc reprezintă un balaur aripat, capul şi coada rădicate în sus, de-asupra un vazon cu o floare şi maĭ de-asupra o stea, pe margine patru litere slavone: K. B. V. D. care se citesc aşa: Kostea Băcio Vel-vornic Dolnia-zemli, adică: Costea Băciu [Bucioc] mare vornic ţăriĭ de jos.

Acum naşte întrebarea : Ce fel de biserică a zidit vornicul Bucioc ? cum a înzestrat-o ? ce zidirĭ a înoit pe lîngă biserică ? cine este acest vornic şi nevasta luĭ ?

Biserica zidită de vornicul Bucioc a fost biserică mică, strîmtă, întunecoasă, scurtă, cu un pridvoraş mic în urmă, pînă unde este acum uşa cea zidită cu stîlpiĭ de garnitură unde este şi înscripţia cu blazoanele. Aicea a fost uşa principală, în coastă spre sud-vest. Deasupra un turnuleţ de zid, înălţimea scurtă, fereştĭ strimte ca de 50 centimetri, lungĭ, ocniţĭ micĭ, altariu strımt, fără proscomedie separată, pridvor închis, uşa prin coastă, atît cît se vede acum biserica zugrăvită pe dinafară. Toate celelalte părţĭ, precum înălţime, două turnurĭ, proscomedia, pridvorul cel mare şi mic, propele de zid spre nord, toate sînt adăogirĭ ulterioare, aşa precum se arată la pomelnic la 9 Maĭ, ca adăogirĭ făcute de igumenul Isaia la 1823 şi 1827.

Biserica m-riĭ Rîşca a fost foarte bine înzestrată cu obiecte de artă şi de preţ, de neamul boeruluĭ Bucioc. Femeile pe atuncea eraŭ foarte evlavioase, gospodine şi meştere în tot felul de cusuturĭ bisericeştĭ. Precum la m-rea Secul, Principesa Mitrofana, ctitora, cu femeea luĭ Jora, a luĭ Voruntarie şi a luĭ Mogîldea, stete la Secu, şi cusu aere, mahrame, poale, perdele şi vezduhurĭ, pentru biserica lor, tot aşa la m-rea Rîşca stete principesa Candachia cu fata eĭ Catrina, ctitora, cu alte neveste din neamul lor, şi aŭ cusut felurite obiecte pentru slujba şi podoaba bisericiĭ. Catrina, cît a fost fată mare în casa tatăne-săŭ, şi după ce s-a măritat cu boerul de atuncĭ visternicul Vasile Boŭ, zis pe urmă Vasile Lupu-vodă, şi s-a făcut Doamna luĭ Lupu, a făcut şi a dăruit foarte multe şi bune podoabe pe la bisericile făcute de neamul lor. Din nenorocire toate podoabele zestreĭ lor, s-a perdut la deosebite rezmeriţe, şi acum nu se maĭ află nimic din ele.

Tot atuncea marele vornic a dat cheltuială de s-aŭ înoit şi s-aŭ reparat şi toate zidirele anterioare ce fusese stricate, după felul stricăciuneĭ, precum: clopotniţa, zidiul împrejur, chiliile şi îngrăditurile; ast-fel că de atuncĭ încoace se poate zice că m-rea Rîşca este m-re boĭerească a vorniculuĭ Costea Bucioc.

Boerul Costea Băcio zis de popor vornicu Bucioc.

Boerul Bucioc a fost vornic mare la țară de jos, cu casă stătoare la Bîrlad, și a avut casă și la Suceava și la Iașĭ. El a zidit m-rea Rîșca în domnia luĭ Radu Mihnea-vodă, și-aŭ săvârșit-o la 1618. In anul următor, 1619, intră în Iașĭ cu domnie nouă, la 6 April, Gaspar-vodă, care domnește un an, și la 1620 l-aŭ omorît boeriĭ luĭ: Hatmanu Șeptilicĭ și Goia Postelnicu, în fuga luĭ spre Polonia de frica luĭ Schinder-Pașa. Intre boeriĭ luĭ Gaspar-vodă era și vornicul nostru Bucioc. Gaspar-vodă s-a pus Domn de Inalta Poarta, pe urmă după ce a luat Domnia s-a făcut rebel Porțiĭ, resvrătindu-se contra eĭ. Schinder-Pașa a venit cu Turciĭ în Moldova să-l pedepsască pentru resvrătire. Bucioc tot-dea-una sfătuia pe Domn de bine, deși vodă căuta să-l omoare cu otravă, precum l-a și otrăvit în băutură la masă, dară Bucioc a simțit și a băut degrabă antidote, a vărsat și s-a răcorit, iar vodă da vină pe slugĭ că ar fi făcut bucatele cotlite.

Gaspar, de frica Turcilor, cere boerilor să fie pe lîngă el. Odată aflîndu-se aproape de Hotin urmărit de Turcĭ, Gaspar a cercat să fugă noaptea la Polonĭ, boeriĭ luĭ l-aŭ simțit și l-aŭ ucis Șeptilicĭ și Goia.

In acel timp și vornicul Bucioc aflîndu-se singur, de frica Turcilor, s-a îndosit la un fin al săŭ zis Toader Brănișteriŭ, în Braniștea de lîngă Hotin. Bucioc s-a rugat de finu-săŭ să-l tăinuiască. Finul săŭ în loc să-l tăinuiască, el însu-șĭ l-a legat noaptea și l-a dat luĭ Schinder-Pașa de l-a înțepit. Cronicariul zice: „Bată-l Dumnezeŭ pe acest cîne blestemat!..“

Doamna Catrina, fata luĭ Bucioc și Doamna întăia a luĭ Vasile Lupu-vodă, a murit la 1637. Tot în acel an a murit la Țarigrad și Ioan-vodă, fiul Doamneĭ Catrina și a luĭ Lupu vodă.

Gaspar-vodă umbla să omoare și pe visternicul Vasile Lupu ginerile luĭ Bucioc, și finul de cununie a luĭ Gaspar, și găsindu-ĭ vină de lipsa banilor din vistierie, l-a pus în temniță. Pe urmă a scăpat și-a ajuns și Domn.

Ctitoria luĭ Costea Bucioc la Rîșca a trăit aproape intactă, în biserică, 148 de anĭ, afară de reparațiile de întreținere. Așa s-a urmat pînă la igumenul Calistru Ene, la 1766. El pentru întăia oară, începe a atăca biserica făcîndu-ĭ un pridvoraș înainte spre apus. Apoĭ Chiril la 1798, și în urmă Isaia la 1823 și 1827, o schimbă cum se vede acum. In acest răstimp m-rea de multe orĭ a fost jefuită ca de modă, și de multe orĭ reparată ca de obiceiŭ. Pe atuncĭ prădăciunele eraŭ comune în Moldova, călugăriĭ erau, în general, și străinĭ și neglignețĭ. Intre aniĭ 1542—1677, un răstimp de 135 de anĭ, Rîșca a fost supusă Proboteĭ, maĭ mult ca o formă goală. Pe acel timp igumeniĭ se schimbaŭ prea des, primenindu-se între eĭ. Veniturile eraŭ prea nestatornice, cheltuelile în aparență eraŭ micĭ, în realitate eraŭ prea grele, din cauza nesiguranțiĭ. Pe atuncĭ oameniĭ trăiaŭ maĭ mult din prisosul pîneĭ ascunse prin gropĭ. Rîșca avea avere mare, și totușĭ era saracă, din cauza unor lipitorĭ carĭ o sugeaŭ pe nesimțite.

Zestrea materială.

§ 14. *Moșiile m-riĭ Rîșca.*

M-rea Rîșca, în viața eĭ seculară, a avut multe moșiĭ de tot feliul, moșiĭ marĭ întregĭ, moșiĭ micĭ răzășeștĭ. Unele s-aŭ înstrăinat cu timpul, altele aŭ ajuns pînă la noĭ și le-aŭ secularizat Statul la 1844 și la 1859. Acum m-rea se întreține de Stat cu cheltuelile prevăzute în budgețe anuale.

Dintre moșiile cunoscute de noĭ de prin acte, amintim pe

scurt pe cele ştiute. Viitorul va complecta neajunsul meŭ.

Iată moşiile ştiute:

1). Moşia Rîşca, vatra şi încunjurătoarea m-riĭ Rîşca, în comuna Bogdăneştĭ. Moşie veche dată de primiĭ ctitorĭ m-riĭ Bogdăneştĭ, din trupul moşiilor de la Cetatea-Neamţu. Bogdan vodă o întăreşte pe numele m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca.— Petru Rareş o întăreşte pe numele m-riĭ Rîşca.— Astăzĭ se zice moşia Rîşca, secularizată la Stat, afară de vre o 60 de fălcĭ lasate împrejur pe sama m-riĭ.

2). Moşia Bogdăneştĭ cu vatra satuluĭ Bogdăneştĭ. Moşie veche, dată din vechime numaĭ atreia parte m-riĭ Bogdăneştĭ, în urmă confirmată de Bogdan-vodă pe numele m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca. Rareş şi alţiĭ o confirmă pe numele m-riĭ Rîşca. Acum e secularizată de Stat.

Această moşie a fost proprietate a luĭ Bogdan-cel-vechiŭ, el a dat atreia parte m-riĭ Bogdăneştĭ. Restul era a răzăşilor şi a Domnieĭ. Bogdan-vodă fiul luĭ Stefan-cel-mare o dă toată m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca. Ceilalţĭ domnĭ o confirma cu Rareş întâiŭ.

Alta dată a fost înstrăinată partea m-riĭ D-luĭ Nicolaĭ Cantacuzino, pe timpul Domnitoruluĭ Nicolaĭ Mavrocordat, care domnia în Moldova pe la 1709—1710. Pe urmă încoace s-a revandicat.

3). Moşia Petrileştĭ, în hotar cu Bogdăneştĭ şi cu Bogoslovu.

4). Moşia Calna, moşie veche dată danie de Bogdan-vodă cel întâĭ m-riĭ Bogdăneştĭ. Intărită de Bogdan-vodă cel orb şi de Rareş-vodă m-riĭ Bogdăneştĭ şi Rîşca, aŭ fost întărite şi de alţĭ Domnĭ. A fost a m-riĭ pînă la igumenul Iacov, el vinde această maşie luĭ Stroescu, cam pe la 1700, şi de atuncĭ să înstrăinează.

5). Plopu. Moşie veche Bogdănească, dată danie m-riĭ Bogdăneştĭ, în urmă trecută pe numele Rîşca. Iar în urmă înstrăinată prin mîncăturile apelor de Moldova veche cu Rîşca.

Pentru această moşie este mare gîlceavă la Divanul ţăreĭ pentru hotarele eĭ. Rîşca perde moşia, (Ist m-riĭ Neamţu, t. X. 383 la Nr. 13, şi 375). Astăzĭ este o pădurice cu numele : Plopiĭ Bogdăneştilor; nu se ştie de este saŭ nu aice Plopu vechĭ.

6). Cotu-Rîşcăĭ. Moşie veche Bogdănească, dată danie m-riĭ Bogdăneştĭ, în urmă dată m-riĭ Bogdăneştĭ. Iară maĭ pe urmă înstrăinată ca şi Plopu.

7). Bogoslovu. Moşie veche din trupurĭ rezeşeştĭ, cumpărate în părţĭ de rezeşĭ de la Mitropolitul Teoctist Nemţanu. El îĭ alege părţile şi o întrupează. El o dă danie m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca cam pe la anul 1519. Teoctist închină m-rea Bogdăneştĭ m-riĭ Neamţu la 1518. El spre desdăunarea Bogdăneştilor, face la Bogdăneştĭ noĭ zisă şi Rîşca un paraclis cu hramu Bogoslovu, după norma celuĭ de la Neamţ. A înzestrat paraclisul săŭ Bogoslovu cu această moşie, care de atuncĭ se zice moşia Bogoslovu ca şi cum ar zice: Moşia luĭ Ioan Bogoslovu. In urmă această moşie a fost înstrăinată de mîncăturile apelor, ca şi Plopu. Acum se aminteşte Bogoslovu la un pămînt şi la nişte ruine cu acest nume.

8). Boroaia. Moşie veche de multe orĭ priminită între stăpînĭ şi locuitorĭ; sat de multe orĭ înoit. Cel maĭ vechĭ proprietar şi rezeşĭ a fost neamul Boŭ. Neam înrudit cu Muşat-vodă. Macarie Boŭ face m-rea Boiştea. De la femeea luĭ Boŭ: Bouaea se trage numele satuluĭ şi a moşieĭ Bouaea—Boroaia.

Boroaea în vechime a avut gîlceavă. Moşia s-a împărţit între Rîşcanĭ şi Nemţenĭ. Moşia partea Rîşcăĭ se zice: Boroaia Rîşcăĭ cu mitoc rîşcan, spre deosibire de Boroaea Neamţuluĭ cu mitoc nemţan.

Această moşie cu acest nume există pe la 1300 şi încoace în neamul Boŭ. In urmă dată m-riĭ Rîşca.

9). Boteştiĭ. Moşia dăruită m-riĭ Rîşca de Alexandru Lăpuşneanu, arătată în pomelnicul m-riĭ cel de la proscomedie.

10). Bărleşti la ţinutu Suceava, dăruită de Bogdan-vodă

fiul luĭ Lăpuşneanu la 1569. (Hrisovul publicat în Cron. Rom. I, 195).

11). Sabasa, jumătate.

12). Fărcăşeĭ.

13). Moişa. Această moşie este vecină cu m-rea Rîşca partea de din sus; moşie veche.

14). Pîrăul-Pînteĭ.

15). Stejarul.

16). Zamostea, de la ţinutul Dorohoiŭ.

17]. Hărmăneştiĭ, de la judeţul Suceava.

18). Vămăşeiĭ, la ţinutul Covurluĭ.

19). Hălăucă, munte mare.

20). Lacul Cahul, de la Covurluĭ, jumătate dat m-riĭ Rîşca la 1606 Iulie 28, de Simeon Movilă.

21). Sirbiĭ, moşie la ţinutul Neamţu. Arhimandritu Venedict, igumenu m-riĭ Rîşca, se judecă la Divan cu Toader Ciurea pe la 1786 Iulie 21.

22). Spieştiĭ, moşie la ţinutu Neamţu, lîngă Davidenĭ a m-riĭ Rîşca.

23). Răuceştiĭ, o parte a m-riĭ Rîşca, s-a înstrăinat de familia Canteştilor.— Canta a luat moşia cu condiţie să facă pridvorul la biserică. Canta a făcut un pridvor de mîntuială, moşia a rămas perdută. Alţĭ rîşcanĭ zic: că Rotopăneştiĭ aŭ fost a m-riĭ Rîşca; mitropolitul Veniamin i-a dat luĭ Canta, ruda luĭ, ca în schimb să facă pridvorul de la bis. m-riĭ Rîşca, moşia a rămas înstrăinată. Isaia a făcut pridvorul, iar nu Canta. (Pomelnicu la 9 Maĭ, 1827).

24). Drăgăneştiĭ.

25). Cotu-Brusturiĭ.

26). Tărzia.

Aceste treĭ moşiĭ, ca şi altele de pe aicea, aŭ avut în ele părţĭ de moşiĭ răzăşeştĭ, din timpurĭ străvechĭ pînă încoace. Pe atuncĭ era la bis. din Pometi episcop săsesc. Pe acest

episcop l-a ucis, la vad la Tărzia, niște tâlharĭ. Vodă a țepuit moșiile răzășilor cari n-aŭ păzit să nu se facă omor pe moșiile lor. Ștefan-vodă le confiscă moșiile la 1518. Aron-vodă le împarte la 1592.— De la 1518 pînă la 1592 sînt 74 de anĭ. In acest înterval de timp, în 74 de anĭ, moșiile acestea aŭ fost date de Domnie pe la boerĭ favorițĭ cari slugeaŭ curtea, pe la unele m-rĭ, saŭ orĭ pe unde voia vodă. La 1592 Genare 10, Aron-vodă le dăruește pe tustrele m-riĭ Neamțu.— Erimia-vodă le dăruește m-riĭ Rîșca; ĭară Stefan-vodă Tomșa, la anul 1612 Marte 14, cu judecată la Divan, le ia de la m-rea Rîșca, și le dă eară înapoĭ la m-rea Neamțu, unde este scris la pomelnicul cel mare așa: „Stefan-voevod—Axinia Doamna“. De atuncĭ încoace aceste treĭ moșiĭ aŭ rămas perdute de rîșcanĭ și cîștigate de nemțenĭ.

27). Ungureniĭ.

28]. Drăgsineștiĭ.

Aceste două moșiĭ aŭ fost a m-riĭ Rîșca la ținutul Neamțu. Călugăriĭ aŭ greșit că aŭ vîndut moșiile m-riĭ, pentru că ctitoriile m-riĭ, orĭ-care ar fi, nu se pot înstrăina.

29). Chipireștiĭ, pe Jijia, o parte.

30]. Bărăștiĭ, moșie cu sat, altă parte fără sat.

31). Bolințiĭ, la județul Neamțu.

32). Lihneștiĭ, la județul Botoșanĭ,

33). Poleniĭ, la județul Iașĭ.

34). Braniștea m-riĭ Rîșca, pe apa Moișa, despre muntele Rusu, la Trestioara.— La anul 1794, Chiril igumenul m-riĭ Rîsca se judecă cu Sofronie starițul m-riĭ Neamțu, pentru călcarea hotarelor la moșia Braniștea-Rîșcăĭ. Această judecată a ținut mult, s-a repetat de multe orĭ, s-aŭ formulat acte, a degenerat în sfadă. Mitropolitul Iacov Stamati oprește judecata. Arhimandritul Chiril igumenul de la Rîșca, se plînge pentru Braniștea luĭ.

35). M-rea Rîșca a avut viĭ la Cotnarĭ, sub-Dealu-Porculuĭ,

altele la Țara de jos, la Panciŭ, la Cruce, și altele pe aiurea. A avut dughene, hanurĭ, crîșme, locurĭ virane, morĭ, vadurĭ de morĭ, hiriseĭ, drăzde, pive, tîrle, priseci; gospodărie mare, chiar împrejurul m-riĭ avea treĭ eazurĭ bune cu pește pentru sobor.

Rîșca a avut multe judecățĭ la Divanul țăriĭ pentru deosebite moșiĭ în deosebite rîndurĭ.

Hrisoavele m-riĭ Rîșca de multe orĭ aŭ fost furate, de multe orĭ aŭ fost înoite, de multe orĭ aŭ fost ironate, greșite, falsificate, pecețile tăete de la originalurĭ, precum arată mitropolitul Veniamin Costachi prin scrisoarea sa de la istoria m-riĭ Neamțu t. X. 69, 115, și la moșia Oglinzĭ Nr. 31.

Toate averile arătate pînă aicea, și altele care nu le știŭ eŭ, s-aŭ secularizat de stat la 1844, atuncĭ cînd s-aŭ secularizat și averile mitropolieĭ Moldoveĭ, a episcopiilor de Roman și de Hușĭ, pe motiv că m-rea Rîșca este supusă mitropolieĭ ca și m-rea Slatina, Zagavia, Bogdana, Bisericaniĭ, Pîngărațiĭ, Zbereniĭ, Coșula și altele.

Pe atuncĭ se afla în mitropolie o pleiadă de lipitorĭ, cari ascunșĭ sub mantia mitropolituluĭ, sugeaŭ averea mitropolieĭ și a m-rilor supuse eĭ.— Mitropolia era înglodată în datoriĭ, mitropolitul Veniamin era darnic pînă la camașă, boeriĭ știind slăbăciunea luĭ, îl cerșetoriaŭ neîncetat, și el le da tot ce avea pe lîngă sine.— Această secularizare a motivat pe Mihaĭ Sturza-vodă să înființeze departamentul bisericesc, care să administreze aparte averile cleruluĭ. Pînă să înființeze departamentul, vodă a înființat întăĭ un comitet bisericesc, compus din treĭ arhimandrițĭ, numițĭ: „Comitetul mănăstirilor pămînteștĭ“.

Acest comitet lucra în desacord cu bătrînul mitropolit Veniamin Costachi, care tocmaĭ la bătrînețe nu putea suferi în averea mitropolieĭ sale o administrație nouă, cu membri vitrigĭ chiar din oameniĭ caseĭ sale, precum era Teodorit și

ceĭ-lalţĭ. De aceia mitropolitul în prevederea sa, a socotit maĭ avantajos să se retragă din păstorie, decît să se gâlceveze cu comitetul anume format spre a-l muşca. Ast-fel demisionează şi se retrage la m-rea Slatina, în anul 1842 Ianuarie 28, unde a maĭ trăit lucrînd pentru literatura bisericească pînă la 1846 Dechem. 18, cînd s-a mutat cu sfinţenie la Domnul şi s-a îngropat la m-rea Slatina, afară, lîngă altariul bisericiĭ marĭ, ca schivnic.

Comitetul administrativ de averĭ bisericeştĭ, între care întra şi m-rea Rîşca, a lucrat pînă la 1844, cînd s-a înstalat în scaunul vacant — după Veniamin — mitropolitul Meleti. Comitetul a lucrat mult, dar nu tocmaĭ pe calea gospodărească a m-relor, precum lucrase însuşĭ mănăstirele de pînă atuncĭ.

Vitele m-riĭ Rîşca.

M-rea Rîşca era bogată în turme de oĭ pe Hălăuca, în cirezĭ de vacĭ, în tamazlîcurĭ de boĭ, în hergheliĭ de caĭ, în turme de porcĭ şi în tot feliul de vite marĭ şi micĭ, ca la o gospodărie veche şi de pilduit. Comitetul străin de gospodărie, maĭ mult a risipit decît a folosit m-rea Rîşca, saŭ clerul episcopatelor.

Departamentul bisericesc de la 1844 încoace lucra separat de mitropolitul Meleti, şi maĭ pe urmă şi de mitropolitul Sofronie Miclescu.

In 1859 Iunie 1, Alecsandru Ioan I. Cuza-vodă a dat Inaltul săŭ Decret Domnesc cu Nr. 171, prin care guvernul a maĭ secularizat de la m-rea Rîşca şi ceia ce maĭ rămăsese de la secularizarea din 1844, şi ceia ce maĭ sporise călugăriĭ gospodarĭ pînă la 1859.

De atuncĭ încoace m-rea se întreţine de stat cu cheltuelile anuale după budgetul fie-căruĭ an. Budgetul la început a fost

maĭ mare, şi pe fie-care an s-a tot micşorat după vreme, după personal, după economiĭ, încît acum avem o cifră de 5—6000 de leĭ, plus pămîntul dimprejurul m-riĭ, ca la 60 de fălcĭ pentru întreţinerea vitelor caseĭ, a musafirilor şi a slugilor.

Vitele m-riĭ Rîşca vîndute la secularizarea din 1859 *şi* 1860.

Comisia de secularizare a împărţit vitele în treĭ grupurĭ:
1). Vitele rămase pentru slujba m-riĭ, cu stupiĭ.
2). Vitele ce se vînd de la tîrle şi de la m-re.
3). Vitele aduse la mezat la tîrgu Neamţu, de s-aŭ vîndut în fiinţa comisarilor. La ziua mezatuluĭ s-a strigat lista următoare:

1	Boŭ mare de jug.
2	buhaĭ
15	vacĭ marĭ
14	boĭ juncanĭ
11	vacĭ gonitoare
11	boĭ gonitorĭ
12	vacĭ gonitoare
7	viţeĭ
Total 73	de vite marĭ cu micĭ vîndute la licitaţie.

Oile şi porciĭ s-aŭ vîndut de la tîrle şi de la m-re.

Zestrea morală.

§ 15. *Capacitate, muncă, produs, instituţiĭ, moravurĭ, veniturĭ, cheltuelĭ, igumenĭ, călugărĭ, oamenĭ şi ţiganĭ-robĭ, cu tot ce se numeşte avere morală în senzu cuvîntuluĭ.*

Ca să putem scrie toate titlurile de sus, este să le luăm

pe rînd. Voĭ începe întâiŭ cu igumeniĭ, fiind-că după capacitatea lor s-aŭ cărmuit m-rea cu toate instituțiile eĭ. Dar iarășĭ, a scrie pe toțĭ igumeniĭ pe fie-care cu numele, porecla și gradul monachal, vrîsta, instrucția, neamul din care se trage, călugăria luĭ, cum a ajuns igumen, cîțĭ anĭ a igumenit, ce fapte principale a săvărșit prin el în m-rea sa, cum i-a fost viața duhovnicească? cînd a murit și unde s-a îngropat, cu tot ce va fi maĭ principal în viața călugărieĭ sale?! Așa ar trebui scrise, pe rînd fie-care la anul luĭ, în șir, unul după altul, ca mărgelele pe ață. Dară eŭ nu-ĭ pot scrie așa pentru că nu-ĭ știŭ și n-am material de a-ĭ ști.

Printre igumeniĭ despre care avem știință, voĭ însemna pe scurt întîmplările maĭ principale:

1540—1548. Silvan ieromonah și stareț, a igumenit aproximativ cam între aniĭ arătațĭ aci. El pare să fi fost cel întâiŭ stareț la strămutarea m-riĭ. El a murit pe la 1579 (7087) și l-a îngropat starițiĭ Ghervasie și Gherman cu mare onoare. Inscripția luĭ se găsește într'o boltitură afară, lîngă altar. El este arătat și la pomelnicul ctitorilor la proscomedie.

1548—1559. Gherman ieromonah și stareț, a igumenit cam între aniĭ arătațĭ aicĭ. El cu Ghervasie aŭ îngropat pe Silvan la 1579. Eĭ aŭ starițit pe rînd, schimbîndu-se între eĭ, și-aŭ murit după 1579. Este arătat la proscomedie, în tradiție, și pe înscripția petriĭ luĭ Siluan.

1559—1562. Veniamin ieromonah și stareț, a igumenit cam între aniĭ arătațĭ aice. Este arătat la pomelnicul ctitorilor la proscomedie, în tradiție, și se primineste cu ceĭ-lalțĭ. Un Veniamin stareț moare pe la 1620; nu știŭ care, acesta? saŭ altul? nu știŭ.

1562—1567. Venedict ieromonah și stareț, igumen cam între aceștĭ anĭ. An aproximativ, după pomelnic și tradiție.

1567—1569. Ghervasie ieromonah și stareț, cam între aceștĭ anĭ.

Aceştĭ cincĭ stareţĭ: Siluan, Gherman, Veniamin, Venedict şi Ghervasie, pare a fi fost dintre călugăriĭ m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca. Eĭ trebue să fie rădicaţĭ dintre fruntaşiĭ răzăşĭ din Baia, saŭ din împrejurimĭ. Eĭ aŭ staritit între dînşiĭ pe rînd, schimbîndu-se între eĭ. Aceştia sînt primiĭ stareţĭ aĭ m-riĭ Rîşca. I-am însemnat aproximativ orientîndu-mă după copia pomelnicului de la proscomedie, care pomelnic s-a înoit la 1859 de pitariul George Popovicĭ. Acest boer scriitor a copiat pomelnicul, şi pe cel vechiŭ l-a desfiinţat.

Să se ştie că acest boer scriitor George sin Costantin Popovicĭ, de la Bărăştĭ, a copiat la 1833 Iunie 16, cu cheltuiala arhimandrituluĭ Isaia, tot pomelnicul ctitoresc de la 1792 Iulie 21, a luĭ Dinga. Această copie se află la igumenu şi s-a scris pe arhimandritu Isaia în detail, cu toate ctitoriile luĭ, ceia ce vădeşte pîrtinire.

1540—1542. Macarie Nemţanu, episcopul de Roman, cu Petru Rareş, aŭ urzit şi-aŭ zidit m-rea Rîşca, şi-aŭ săvîrşit-o la 1542 (7050), şi-aŭ sfinţit-o Macarie la Maĭ 1. Aceasta se arată la Letops. I. 205, 210; şi pomelnicul la 6 Dechemvre. Macarie trăeşte încoace.

1550—1584. Agafton Rîşcanu fost episcop de Roman. Agafton este cu metania călugărieĭ din m-rea Rîşca, după cum se arată în pomelnicul m-riĭ Secu. Agafton, înainte de a fi episcop, a trăit în m-rea Rîşca, de unde i-a rămas numele de Rîşcanu. A trăit în Rîşca cam între aniĭ 1550-1584.

1569 (7077) Ianuarie 28. Cu această dată se arată pe ieromonahul Calistrat igumenul m-riĭ Rîşca. Bogdan-vodă Lăpuşneanu dărueşte m-riĭ Rîşca moşia Bîrleşti de la ţinutul Suceava; în hrisov arată pe Calistrat. Originea aceste moşiĭ se trage de la Macarie ctitorul m-riĭ Rîşca, aşa: Macarie a cumpărat moşia Bărleştĭ de la Petru Rareş, şi-aŭ dăruit-o danie la episcopia de Roman. Episcopu Anastasie de la Roman o dă schimb luĭ Bogdan pentru moşiile Scheuleţĭ şi Bogdăneştĭ

amîndouă la ținutul Roman. (Cr. Rom. I. 195—197).—

1579 (7087). Ghervasie ieromonah și stareț la sf. m-re Rîșca, arătat pe o piatră de mormînt lîngă biserică la ocnița de la altar.

1579 Oct. 6. Ghedeon ieromonah, igumen m-riĭ Rîșca, capătă la acest an întăritura domnească de la Petru Șchiopu vodă pe moșia Bărleștĭ (Cr. Rom I. 214).

1550—1592. Ioan de la Rîșca. Acest Ioan de la Rîșca a fost episcop la Hușĭ, episcop la Rădăuțĭ și mitropolit Suceveĭ. A fost un bărbat mare în biserica neamuluĭ romînesc. Ioan înainte de a se face episcop a trăit în m-rea Rîșca, de unde i s-a dat porecla de rîșcanu; a trăit în m-rea Rîșca cam între aniĭ 1550—1592, cînd trece la Hușĭ. Ioan s-a rădicat dintre fruntașiĭ boerilor răzășĭ, și a întrecut pe mulțĭ fruntașĭ din viața cea sfîntă duhovnicească. El în m-rea Rîșca a învățat carte, a făcut ascultărĭ, s-a avansat în hirotoniĭ de: ierodiacon, ieromonah și duhovnic.

La anul 1592 Ioan de la Rîșca s-a ales și s-a făcut episcop noŭ la Hușĭ cu numele de Ioan I.

Ioan este trecut ca mitropolit în pomelnicul cel mare de la m-rea Bistrița, după Iosif Intăiŭ. Trecut așa: „Pomenește Doamne pre arhiepiscopul Ioan“.

Ioan de la Rîșca a fost și arhiepiscop-mitropolit țăriĭ, este scris între mitropolițiĭ cu șirul anuluĭ greșit. (Docum. mitrop. Iașĭ LVIII.) El a păstorit puțin ca mitropolit, sau din cauza vrîsteĭ și a sfințenieĭ, saŭ din cauza intrigilor papiste orĭ altfel.

Numele acestuĭ mare erarh este scris așa: „Ioan de la mă„năstirea Rîșca, (pre carele mitropolitul Dosofteĭ îl numește): „*Arhiepiscopul acel sfînt și minunat*“. Așa este scris:

1). In prologarul mitropolituluĭ Dosofteĭ în anul 1682, fila 152;

2). In viețele sfinților celor marĭ, tipărite la m-rea Neamțu la 1811, fila 333, la sfîrșitul luneĭ Dechemvre, între sfințĭ.

3). In mineiŭ, la slujbele sfinţilor pe Dechem. sub zăceală.
4). In proloage, t. 2, luna Dechemvre 31, fila 90.
5). In oratoriul de Melhisedec, la sinacsar, la 48.
6). In ceasloavele tipărite la m-rea Neamţu la anul 1850, şi la anul 1874, şi prin altele. Orĭ unde este tipărit numele luĭ, este tipărit orĭ anonim, orĭ greşită ordinea, orĭ greşit anul, orĭ confundat cu Ioan II de la m-rea Secu.

Din cele ce am zis pînă aice despre bărbaţiĭ notabilĭ eşiţĭ din m-rea Rîşca, se vede lămurit că această m-re a avut un trecut însemnat în viaţa monastică.

Pînă va veni earăşĭ rîndul să continuăm cu personalul şi faptele luĭ, să facem o pausă şi să arătăm, ca în parenteză, prădăciunele m-riĭ Rîşca, aşa precum urmează aicĭ în jos.

1574. M-rea Rîşca a fost prădată şi pustiită de Turcĭ şi de Tatarĭ, şi a stătut pustie 40 de anĭ.

La m-rea Rîşca ca şi la m-rea Slatina se moşteneşte o tradiţie între toţĭ călugăriĭ că m-rele lor aŭ stătut pustie 40 de anĭ. Nu se arată anume anul cînd s-aŭ pustiit şi de cine anume. Eŭ după analogia altor m-rĭ, socot că prădăciunea şi pustiirea m-riĭ Rîşca, ca şi a m-riĭ Slatina şi ca şi pustiirea m-riĭ Neamţu, s-a urmat de Turcĭ şi de Tatarĭ după moartea luĭ Ioan-vodă Armanul, pe care îl zic Ioan-vodă cel cumplit, la anul 1574. Pentru că atuncĭ după ce Turciĭ şi Tatariĭ uniţĭ cu eĭ, aŭ zdrobit pe Ioan-vodă la 11 Iulie 1574, s-aŭ năpustit Turciĭ cu Tatariĭ cu mare furie asupra ţăriĭ, şi din răzbunare asupra luĭ Ioan-vodă, că-ĭ bătuse în multe rîndurĭ, s-aŭ năpustit peste ţară de aŭ pradat-o peste tot, atuncĭ aŭ pustiit multe m-rĭ.

La m-rea Neamţu în bibliotecă, este o carte scrisă cu mîna,

bulgărește, iară la sfîrșitul cărții este scris cu mîna istoria următoare:

„La anul 1574 August 12 [Iulie] viind Turciĭ și Tatariĭ „în Moldova, aŭ prins pe Ioan-vodă, și l-aŭ junghiet cu „hamgerile în pîntece și în gură, și tăindu-ĭ capul l-a pus „într-o suliță, și apoĭ luîndu-l Alecsandru-vodă Domnul „Valahieĭ, l-aŭ dus și l-aŭ bătut cu cue în poarta dom„nească din Bucureștĭ, iară trupul l-aŭ legat de cozile a „două cămile și l-aŭ rupt bucățĭ, și l-aŭ împărțit ianiceriĭ „între dînșiĭ spre aducere aminte, și ungeaŭ Turciĭ săbiile „cu sîngele luĭ. Iară după peirea luĭ, aŭ prădat Tatariĭ „țara, și-aŭ robit împreună cu Turciĭ, și-aŭ ucis orĭ și pe „cine aŭ găsit, pustiind maĭ tot pămîntul Moldoveĭ. Decĭ „aice poate judeca orĭ și cine ca ce fel de răŭ va fi pă„timit și această sf. m-re împreună cu toată țara".

Acum dacă socotim și despre m-rea Rîșca prădăciunea din 1574 pînă la 1618, cînd o rezidește vornicul Bucioc, esă după tradiția rîșcanilor 44 de anĭ, ceia ce se apropie cu tradiția de 40 de anĭ. Altă dată, la alte prădăciunĭ nu se ajunge la terminul acesta.

Iată cum tradiționează rîșcaniĭ însușĭ pustiirea m-riĭ lor. Zic bătrîniĭ: „Odată aŭ năvălit Tatariĭ să prăde m-rea, și cum i-aŭ simțit călugăriĭ că pradă satele împrejur, aŭ sărit cu toțiĭ și-aŭ coborît clopotele din clopotniță, clopotele cele vechĭ de la Bogdan-vodă. de la Rareș-vodă și le-aŭ aruncat pe toate într'un caz adînc, ca să nu le ia Tatariĭ să facă din ele gloanțe de pușcă. Călugăriĭ aŭ fugit care încotro, Tatariĭ aŭ venit și-aŭ prădat toată m-rea pînă aŭ pustiit-o de tot. Cînd s-aŭ întors călugăriĭ, aŭ găsit m-rea ruinată și pustiită. Eĭ aŭ trăit cum aŭ putut, cînd îndosițĭ, cînd pe lîngă ruinĭ. Cu 40 de anĭ în urmă aŭ adus D-zeŭ pe alt ctitor mare, și a înoit m-rea, dară clopotele nu s-aŭ găsit, că nicĭ cazul nu

era, fiind astupat de tot și abia i se maĭ cunoaște locu în fața m-riĭ, lîngă poarta ogrăziĭ. Și de atuncĭ aŭ rămas toate clopotele cele vechĭ perdute.

Cu mulțĭ anĭ în urmă se vedea acolo eșind o lumină ca de comoară, se arată din cînd în cînd; credem că D-zeŭ face vre-un semn să le găsim. Pînă acuma n-a căutat nime să vadă de sînt saŭ ba".

Dacă analizăm tradițiile cu istoriile acestor prădăciunĭ, ele se adeverează, de acea am însemnat pe Rîșca cu anul 1574, pus maĭ sus.

Poate să pară greŭ de înțeles o pustiire de 40 de anĭ, în care răstimp se fac aceleașı m-rĭ multe întăririĭ de hrisoave nouă pe moșiĭ vechĭ. Să se știe că aseminea întăriturĭ se fac de regulă maĭ după fie-care pustiire mare, cînd se jefuesc hrisoavele. Așa s-a făcut și aicea la Rîșca ca și la alte m-rĭ ce aŭ fost jefuite ca și ea.

La 1633 m-rea Rîșca a fost prădată de niște tîlharĭ din Transilvania; tot atuncĭ a prădat și m-rea Secu, și m-rea Neamțu, și altele. Prădăciunea Rîșcăĭ s-aŭ găsit însemnată pe o notă dintr'un dosar a m-riĭ Secu, pe o carte din m-rea Secu; a m-riĭ Neamțu, pe o liturghie bulgărească, scrisă frumos de Ioan logofătu m-riĭ. Pe liturghie scrie așa:

„La anul 1633 Maĭ 4, aŭ năvălit tîlhariĭ în m-rea Neamțu, „și aŭ luat tot argintul și toate podoabele bisericeștĭ și le „aŭ dus în țara ungurească, și aŭ luat și aceasta liturghie, „de unde pe urmă a fost rescumpărată și dată înapoĭ m-riĭ „de un Cătinaș Toma Șvan, 1634. Sept. 1", (Ist. m-riĭ Neamțu t. I. 67).

Tot ast-fel de știință esă din notele arătate maĭ sus, și pentru m-rea Secu, și pentru m-rea Rîșca, de oare-ce m-rele sînt vecine și ungureniĭ îșĭ fac viața prin ele pînă le pun la mînă într'un fel. Acest obiceiŭ caracteristic ungurenilor nicĭ pînă acuma nu s-a stîns de tot de pe șesul apeĭ Moldova.

La 1671 M-rea Rîşca a fost prădată şi pustiită de Tatarĭ. Această prădăciune a ţinut mulţĭ anĭ, şi iată cum: In domnia luĭ Duca-vodă cel bătrîn, la 1669, s-aŭ început războiŭ între Turcĭ şi Leşĭ pentru cetatea Cameniţa. Turciĭ aŭ luat Cameniţa, Leşiĭ aŭ luat Hotinu Moldoveĭ. Luptele aŭ ţinut mult, şi în anul 1671 să face o prădăciune mare peste toată Moldova, şi peste m-rĭ, între care şi m-rea Rîşca. La 1674 începe domnia luĭ Dumitraşcu-vodă Cantacuzino. El aduce tătarĭ în ţară şi-ĭ ernează în Moldova. Atuncĭ tatariĭ aŭ prădat cumplit toată ţara Moldoveĭ şi m-rile între care şi m-rea Rîşca. Atuncĭ m-rea Neamţu a stat pustie 12 anĭ în igumenia Ieromonachuluĭ Mihail. (Ist. m-riĭ Neamţu t. I. 72). Atuncĭ m-rea Rîşca a stat pustie maĭ mult de 12 anĭ, tot atuncĭ s-aŭ pustiit şi cele-lalte m-rĭ. Aceste pustiirĭ se arată în jalba ieromonahuluĭ Isaia Caragea voevod, igumenul m-riĭ Neamţu, cel care a făcut schitu Bulucu şi l-a închinat m-riĭ Neamţu, jalba din anul 1722 Noemvrie 8, dată luĭ Mihaĭ Racoviţă vodă prin care se roagă la vodă să înoească hrisoavel furate de tatarĭ. (Psaltirea de Neamţ din 1859 217; Litops. II. 10). Prădăciunele aceste să constaă maĭ bine din hotarnicile Divanuluĭ, unde să plîng impricinaţiĭ şi arată cînd şi cum li s-aŭ furat documentele cu alte averĭ ale lor, şi roagă domnia să le înoească actele. Pe acele timpurĭ Cetatea Neamţu şi Cetatea Suceava eraŭ ocupate de oştirĭ străine, care şi cînd umbla pe drumurĭ şi cînd stete în cetăţĭ nu înceta a se acăţa de m-rĭ ş-ia le jefui în tot chipul.

La 1677, M-rea Rîşca s'au revindicat de la Probota şi iată cum:

Am zis maĭ sus că după ce s-a zidit m-rea Rîşca între aniĭ 1645—1558, după sfatu luĭ Grigorie Roşca, s-a pus hram sf. Niculaĭ de la 9 Maĭ; atuncĭ Rareş a închinat m-rea Rîşca de schit mitoc supus m-riĭ Probota, care era m-re favorită a luĭ Rareş şi a fost Rîşca supusă Proboteĭ 135 de anĭ,

pentru că așa mi-aŭ arătat tot mie Rîșcanii ceĭ bătrînĭ, între care igumenul Arbore, Sevate Jecu, protosingelu Nectarie, Iosif Ciucă și alțiĭ mulțĭ.

Iară la anul 1677 (7185) mitropolitul Dosofteĭ Barilă Proboteanu, pe motiv că el este cu metania din Probota, că el este ctitor la Probota, pe motiv că călugăriĭ m-riĭ Probota se făcuse răĭ și aŭ băgat tălharĭ în m-re de aŭ jecuit toată averea boerilor țăriĭ ce-șĭ ascunsese acolo în visteria m-riĭ averile lor, și de atuncĭ aceĭ boerĭ aŭ rămas saracĭ, și de atuncĭ boeriĭ aŭ urît Probota și nime nu căuta de nevoia m-riĭ. Pe aceste motive mitropolitul Dosofteĭ închină m-rea Probota la sf. mormînt la Ierusalim prin patriarhul Dosofteĭ care era în Moldova.

După ce s-a închinat Probota la Ierusalim, cu toate averile eĭ, rîșcaniĭ n-aŭ voit să se închine cu m-rea lor la Ierusalim, aŭ gălcevit și s-aŭ retras la o parte, și ast-fel m-rea Rîșca a rămas de sine bogată, cîrmuindu-se de sine-șĭ, apoĭ s-a supus mitropolieĭ Moldoveĭ clasa I; și așa este și pînă acum în anul 1900, adică slobodă—pămînteană de 223 de anĭ, ca și maĭ înainte de a se închina Proboteĭ. Vremea și experiența aŭ probat că închinările vechĭ aŭ fost fatale și m-relor și țăriĭ. Tot așa se probează acum că guvernul nu și-a îndeplinit făgăduința dată la secularizare și m-rele nu sînt la înălțimea lor.

La 1686 August 7, m-rea Rîșca a fost prădată de niște cazacĭ făcătorĭ de răŭ. Cazaciĭ aŭ intrat pe furiș de aŭ prădat Cetatea Neamțu; aicea aŭ prins pe Domnița Ruxanda, fata luĭ Vasile Lupu-vodă, care trăia în Cetatea cu gospodăria eĭ, aŭ torturat-o pînă i-aŭ furat 19,000 de galbenĭ, pe urmă i-aŭ tăet capul, pe prag, cu toporul, i-aŭ maĭ furat sculele din casă și vitele de pe la moșiĭ. Cazaciĭ eraŭ aparațĭ de Leșĭ. Atuncea aŭ pradat și m-rea Neamțu și m-rea Rîșca și altele.

Această prădăciune a dat gălceavă mare la Divanu țăriĭ

pentru averea furată de la Domnița Ruxanda, și pentru împărțala pe la urmași. (Letops. II. 36; Istor. m-riĭ Neamțŭ t. X. 315, 318, 341—moșia Preoteștĭ).

La 1691 m-rea Rîșca s-a prădat de Leșĭ, de joimirĭ și de dragonĭ. Tot aceștia și tot atuncĭ aŭ prădat m-rea Neamțŭ de a stat pustie o vreme. Nemțeniĭ și rîșcaniĭ s-aŭ bejenit pe unde aŭ putut.

La 1697 iarășĭ s-a repetat prădăciunea, ca și maĭ sus. Rîșcaniĭ umblaŭ fugarĭ din bejenie în bejenie. M-rea Neamțu a stat pustie treĭ anĭ, pînă la 1700. Călugăriĭ cu odoarele fugițĭ la Strîmba, în ținutul Tutoveĭ, umblaŭ fugarĭ prin codriĭ. (Ist m-riĭ Neamțu t. I, 85, t. 7. 625; t. X. 584. Pahonie Pencovschie, Pocrov).

1700.— Iacob igumenu m-riĭ Rîșca. El în igumenia luĭ a vîndut moșia Calna luĭ Stroescu. Iacob a vîndut moșia cu preț de: 50 leĭ banĭ, 6 epe, 6 boĭ, 4 vacĭ, 20 de stupĭ, și 10 sacĭ de pîne, vînzare veșnică, avantajoasă m-rii. (Ist. m-riĭ Neamțu t. X. 383. Orțeștĭ 13, Nr. 8).

Aceasta se numește, la acel timp, vînzare bună, pentru că la 1668 s-a vîndut moșia Valea-Sacă cu 6 putinĭ de miere prețuită 130 de leĭ vechĭ. (Ist. m-rii Neamțu t. X, 248 și 264). Am auzit de la bătrînĭ că moșia Uricheni a cumpărat-o cu un sac de nucĭ.

La 1716—1717 Ghenare, m-rea Rîșca prădată și pustiită de Tatarĭ sub Mihaĭ Racoviță-vodă, din cauza catanelor.

La 1740—1741, Fevruare 20, Nil, igumenu m-riĭ Rîșca, este tras în judecata de Ioniță fiul luĭ Cocriș, pentru o livadă din hotarul Horonteștilor, la Habi. Zice Ioniță Cocriș că Nil, igumenu de la Rîșca, cu putere i-aŭ luat ca vr-o zece cară de mere. Grigorie Ghica-vodă dă poroncă să se facă dreptate. (anu 1740 [7248] Fevr. 20). Acest document arată cam prost caracterul igumenuluĭ Nil de la Rîșca.

1750—1766. Calistru Ene Ieroshimonah igumen m-riĭ

Rîşca. De la acest Calistru, şi anume de la anul 1766, încep părinţiĭ rîşcanĭ a-şĭ face istoria m-riĭ lor Rîşca, pe care istorie - deşi necompleclă, o publică în: „Biserica ort. rom." an. XVIII, Nr. 6, pag. 451.

Tot ce am scris noĭ aicea, înainte de acest Calistru şi înainte de acest an 1766, lor nu li este ştiut. Toţĭ rîşcaniĭ zic că m-rea lor a fost pustie, şi că după pustiire încoace vine Calistru Ene.

Aşa dară: După rîşcanĭ, istoria m-riĭ Rîşca se începe de la Calistru Ene din 1766. Această istorie o schiţază păr. arhimandrit Neonil Boca, fostul igumen, şi o prescrie ierodiaconul Amfilozie Dumitriu, ucenicu luĭ Boca, la 1863 Iunie 20.

Ţinem samă de istoria părinteluĭ Boca, şi ne slujim de ea în şirul textuluĭ, dar adăugim în text fapte ce nu sînt ştiute rîşcanilor, nicĭ înaintea luĭ Calistru, nicĭ încoace după Calistru, şi dar vom urma istoria noastră înainte.

Calistru Ene a igumenit mulţĭ anĭ în m-rea Rîşca, între aniĭ 1750—1778. Ca dovadă că a igumenit în anul 1750, avem o scrisoare a luĭ din acest an 1750 (7258) Iulie 27. Prin această scrisoare, Calistru Ene igumenul m-riĭ Rîşca, arata că a cumpărat de la episcopul Ionichie, de la Roman, o bucată de pămînt ce se megieşeşte pe din sus cu Petrileştiĭ m-riĭ Rîşca, şi pe din jos cu Orţeştiĭ m-riĭ Neamţu. S-aŭ vîndut venitul acestuĭ loc pe un an, şi pentru credinţă s-aŭ dat această scrisoare la mîna episcopuluĭ. Această bucată de loc este Orţă din Orţeştĭ. S-a hotărît şi s-a constatat că era împresurată de m-rea Rîşca, şi de aceia a cumpărat Calistru venitul pe un an. M-rea Neamţu dăduse folosul episcopuluĭ. Episcopul îl vinde. Calistru cumpără. (Ist. m-riĭ Neamţu t. X. 380, la Nr. 8).

Calistru, în igumenia luĭ, a făcut patru chiliĭ de piatră cu beciul lor de desupt, alăturea cu chiliile luĭ Petru Rareş despre apus, a înălţat zidiul ogrăziĭ împrejur de un stînjen,

a lărgit ograda m-riĭ, despre nord, cu șepte stînjenĭ, făcînd alt zid noŭ, a făcut un disc de argint și un miruitor, care s-a pus la facerea chivotelor, împreună cu alte argintăriĭ vechĭ prefăcute de igumenul Cananăŭ. Alte argintăriĭ ce a maĭ făcut el m-riĭ s-aŭ perdut la eteria de la 1821, cînd le-aŭ furat Turciĭ.

Calistru a reparat chiliile vechĭ, a reparat și biserica pe unde a fost trebuință. Calistru a voit a renoi ruinele vechĭ a fosteĭ m-rĭ Bogdănești—Rîșca, ca să aibă de schit pentru părinţiĭ nevoitorĭ rîșcanĭ, după pilda altor m-rĭ. Greutăţile i s-aŭ opus, și maĭ pe urmă aŭ părăsit ideea de a-l face. Calistru este amic și contimporan cu Antonie Donicĭ, igumenul de la m-rea Agapia, cu Ionichie Dracea si cu alţĭ 24 de părinţĭ din Agapia (Ist. m-riĭ Agapia Mss. la mine).

Numele Calistru Ene se citește pe inscripţia de pe casă, pusă de Isaia (vezĭ inscripţia). El a murit bătrîn și s'a îngropat în m-rea Rîșca la 1779, lîngă piatra de făcut aghiazmă, în mijlocul ogrăziĭ despre amează-zi. Un nepot al luĭ este, în urmă, monahul Irimia Ene, fostul iconom mare al m-riĭ Neamţu, proestos și chiliat însemnat, mort la m-rea Neamtu la Marte I. 1889, ctitor mare m-riĭ, în etate de 93 de anĭ.

1778.— Paisie Boca, arhimandrit, igumen m-riĭ Rîșca. El a venit de la m-rea Moldoviţa, din Bucovina, fiind-că pe acel timp se luase Bucovina de Nemţĭ, eară călugăriĭ de pe la m-rele Bucovinene trec în Moldova și se așeză pe la m-rĭ, unde eraŭ primiţĭ și li se dede slujbe. Paisie vine în m-rea Rîșca, se face igumen și a igumenit puţin De la el nu s-a găsit nicĭ un lucru făcut m-riĭ, fie că a făcut și s'a perdut la Eterii din 1821, fie că n-a făcut. Paisie de la Rîșca a fost strămutat igumen la m-rea Bisericanĭ, acolo, sub dînsul, s'au zugrăvit catapeteazma bisericiĭ din noŭ, și este scris pe ea. Pe urmă a murit și s-a îngropat acolo.

1778.— Iosof ieromonah igumen m-riĭ Rîşca, cu metania din m-rea Neamțu; de aceia i se zice Nemțanu. El a igumenit puțin în Rîşca, din cauza tulburărilor cu luarea Bucovineĭ. (Ist. m-riĭ Neamțu t. I. 141).

De la Rîşca Iosof a fost strămutat igumen la m-rea Bogdana, şi după o vreme se întoarce înapoĭ igumen la Rîşca. Iosof s-a schivnicit la bătrînețe cu numele Ioan. El este însemnat prin aceia că la vremea luĭ a contribuit la creşterea şi protecția mitropolituluĭ Iacov Stamati, l-a călugărit în m-rea Neamțu, şi de aceia este trecut la nemțenĭ: Iosof starețu mitropolituluĭ Iacov (t. X, 147).

1779.— Varlam Dinga ieromonah, igumen m-riĭ Rîşca. Acest Varlam Dinga a fost igumen m-riĭ Neamțu, şi viind în acest an în m-rea Neamțu igumen starețul Paisie Velicicovschie, strămutat atuncea din m-rea Secu în m-rea Neamțu. în 1779 Aug. 15. Pe igumenul Varlam Dinga l-a permutat mitropolitul Gavriil Calimah, igumen la m-rea Rîşca, cu mulțĭ dintre călugăriĭ nemțenĭ, ca să facă loc, în Neamț, luĭ Paisie şi ruşilor aduşĭ cu el de prin sf. munte, de pe la Dragomirna şi de prin m-rea Secu.

Dinga s-a mutat la Rîşca cu călugărĭ nemțenĭ, şi ca avere i-a dat atuncĭ o vie de cincĭ pogoane nelucrătoare la Țifeştĭ, cîteva vite, doĭ boĭ şi două vacĭ. Dinga s-a mutat silit la Rîşca, şi a fost acolo igumen pînă la 1783. El cît a stătut în Rîşca, neîncetat căuta chipurĭ să se întoarne înapoĭ la Neamț. (Ist. m-riĭ Neamțu t. 3. Viața starețuluĭ Paisie, de la pag. 212—289; t. 7, 777; t. X, 398. Nr. 21).—

Dinga a scris la (7280) 1772 Iunie 12, cartea luĭ Petru Damaschin.

Varlam Dinga, igumenul m-riĭ Rîşca, în anul 1780 face o hotarnică pentru o parte din moşia Orțeştĭ, vecină cu moşia Petrileştĭ, a m-riĭ Rîşca.

Dinga duce igumenia Rîşcăĭ pînă la 1783.

Soborul m-riĭ Rîşca între aniĭ 1771 pînă la 1794.

Intre aceste timpurĭ tot soborul m-riĭ Rîşca era foarte tulburat şi foarte prefăcut cu de săvîrşire, pre cum era tot pe atuncĭ şi pe la alte m-rĭ şi schiturĭ. Cauzele aŭ fost că nemţiĭ umblaŭ să înghită pe romînĭ, şi s-aŭ ales cu luarea Bucovineĭ.

Iată pe scurt cum sta treaba:

La 1771, cabinetul de la Viena trimese pe taină, în Moldova şi Romînia, o comisie din ofiţeriĭ statuluĭ major deghizaţĭ, ca să studieze în aceste ţărĭ, locurile pe unde s-ar pute face drumurĭ, pentru înlesnirea comerţuluĭ, transportarea trupelor, să evalueze întinderea ţărilor, starea populaţieĭ, natura pămîntuluĭ, avantajele ţăriĭ pentru Austria, şi pagubile ce ar simţi Turcia şi Rusia din perderea lor, şi chipul cum s-ar putea lua de Austria.

Comisariĭ aŭ cercetat ţările şi aŭ făcut un raport secret la Viena. Raportul cuprinde importanţa şi chipul de a ne ocupa pe orĭ-ce cale, fie prin învoială cu Poarta, fie prin rezboĭ, fie prin răscumpărare bănească, ca pe ţiganĭ sclavĭ.

Au preţuit familiile cîte 50 leĭ (florinĭ) unu cu altu capu de familie, pentru amîndouă ţările romîne. Evaluaţia totală este de 21 milioane şi 500 miĭ de leĭ (florinĭ) Ne-aŭ preţuit după placul lor, întocmaĭ ca şi pe vite, socotindu-ne de vite bipede. Tot aşa ne-aŭ preţuit şi Rusia maĭ pe urmă, la anul 1829 şi 1830, cu suma totală de treĭ milioane de galbenĭ peste tot. Acest raport ruşinos romînilor, s-a divulgat prin Englezĭ şi s-a publicat la Londra la 1788. (In opera numită: „Monarhia Prusiană sub Fridiric cel mare“ tom. VI. pag. 279. şi următoarele).

Tot pe atuncĭ era încă războiul între Turcia şi Rusia, şi deputaţiĭ Romînĭ se înfăţăşaŭ la Petersburg.

Altă dată Nemţiĭ ocupase şi Oltenia.

Acum se căuta chipurĭ a ne înghiţi pe toţĭ de odată.

Ocupaţia rusască ţinuse 6 anĭ în principate: 1768—1774, cînd s-a încheiat pacea de la Cuciuc-Cainargi la 1774 Iulie 21. Pe acel timp Nemţiĭ tîrguiaŭ Bucovina. Peste două lunĭ o şi ocupă la 1774 Octom. 1. Baronul G. Spleni ocupă Bucovina cu treĭ regimente de infanterie, două-spre-zece tunurĭ şi două regimente de cavalerie. (Marian, Ist. sf. Ioan-cel-noŭ, Bucur. 1895. 108). Aceste fapte eraŭ o escrocherie diplomatică, care se petrece la o zaveră politică în capetele bărbaţilor de stat; se raţiona atuncĭ cu logica celuĭ maĭ tare. Cabinetele aveaŭ nevoe de spionĭ, şi Ruşiĭ aŭ înaintat în ţară spionĭ sub rasa călugărească, iar Nemţiĭ aŭ înaintat spionĭ din ungurenĭ, tot aseminea. Călugăriĭ malorişienĭ şi călugăriĭ ungurenĭ, pe atuncĭ, eraŭ ceĭ maĭ abilĭ spionĭ prin m-rĭ şi prin ţară, şi dar zavera politică aŭ născut zavera călugărească, care s-a revarsat atuncea peste toate m-rele Moldoveĭ, ca şi ale Valahieĭ cu Oltenia Şi nenorocirea cea maĭ mare o căzut atuncea şi peste m-rea Rîşca, şi iată cum:

Pe la anul 1763. vine de la sfîntul munte stareţul Paisie Velicisovschie, cu nume de sfînt, cărturar şi cuvios, titlurĭ frumoase care se căuta pe atuncĭ şi la noĭ în Moldova, şi de călugăriĭ ruşĭ carĭ se făceaŭ spionĭ emisarilor străinĭ. Călugăriĭ prea cuviosuluĭ Paisie eraŭ în majoritate ruşĭ, s-aŭ mutat la m-rea Dragomirna, din Bucovina, ş-aŭ stătut acolo de la 1763 pînă la 1775; de acolo, din cauză că Bucovina se ocupase de nemţĭ, Paisie s-a permutat le m-rea Secu cu toţĭ ruşiĭ luĭ Cînd s-a mutat la Dragomirna, ruşiĭ a alungat toţĭ călugărĭ Dragomirenĭ, ce fusese maĭ înainte de Paisie.

Aceĭ călugărĭ s'aŭ mutat earna împrăstiindu-se pe la alte m-rĭ din ţară, şi majoritatea aŭ venit în m-rea Rîşca, aŭ

populat-o ca din noŭ, pe lîngă rîşcaniĭ ceĭ vechĭ. Alţiĭ s-aŭ mutat la m-rea Secu, la m-rea Agapia veche din Deal, la m-rea Neamţu, şi pe aiurea. (Ist. m-riĭ Goroveĭ, Dorohoiŭ 1898, pag. 11).

La 1774—1777, Austria se face stăpînă pe toată Bucovina şi prin consecinţă şi peste toate m-rele din Bucovina. Atuncĭ călugăriĭ bucovinenĭ s-aŭ împrăştiet pe la alte m-rĭ din Moldova şi de prin alte ţărĭ. Atuncĭ mulţĭ din eĭ aŭ venit adaos şi în m-rea Rîşca. Pe atuncĭ s-aŭ înfiinţat în Moldova multe schiturĭ nechibzuite.

La 1775, stareţul Paisie de la Dragomirna, s-a mutat cu ruşiĭ luĭ la m-rea Secu la 14 Octom., şi atuncĭ aŭ alungat pe igumenul Eftimie Cananăŭ cu călugăriĭ secuanĭ, ce fusese în Secu înainte de Paisie. Atuncĭ secuaniĭ s-aŭ mutat iarna la m-rea Rîşca, adaos peste ceĭ vechĭ, alţiĭ la Slatina, alţiĭ la Vorona, alţiĭ la Agapia, la Neamţŭ, şi pe unde aŭ găsit loc. Insuşĭ Cananăŭ stete la mitocul Vînătorĭ.

La 1779, stareţul Paisie s'a mutat cu ruşiĭ De la Secu la m-rea Neamţu la 15 August. Atuncĭ pe călugăriĭ nemţenĭ, cu igumenul Varlam Dinga, i-aŭ strămutat la Rîşca, ca adaos peste ceĭ vechĭ.

Dinga era înţelept şi prevăzător; el a înţeles că Paisie este permutat din loc în loc, nu numaĭ pentru cuvioşia vieţeĭ, dar maĭ mult prin vîntul ruşilor, şi că mulţĭ ruşĭ, sub rasă călugărească, tocmaĭ ceĭ maĭ evlavioşĭ, eraŭ adevăraţĭ spionĭ Rusieĭ.

Pe atuncĭ ast-fel de strămutărĭ eraŭ ne precurmat pe la toate m-rele, în toate părţile. Această epocă cu drept cuvînt s-a numit de bătrînĭ: „Zavera Călugărească“, născută din zavera politică. Atuncĭ m-rea Rîşca a fost maĭ populată de cît orĭ cînd. Din nenorocire, alte înprejurărĭ, cu alte ocupaţiĭ străine ce se petrece pe atuncĭ în Moldova n-aŭ lăsat timp rîşcanilor nicĭ a se consolida între eĭ, nicĭ a-şĭ întemeea

m-rea lor maĭ în bine, ci călugăriĭ Rîşcanĭ fiind strînşĭ de adunătură din toate părţile şi din toate naţiile, oamenĭ cu toate năravurile, între cari şi spionĭ străinĭ, la orĭ-ce vînt lăsaŭ m-rea şi se duceaŭ orĭ unde iĭ mîna vîntul spionagiuluĭ, orĭ gîndul îmbogăţireĭ Aşa fel m-rea Rîşca, pe acel timp, ajunsese numaĭ loc de popas şi de ispită pentru călugăriĭ răĭ, ce se petreceaŭ pe aicea.

Tot pe atuncĭ, şi tot cu gînd căptuşit, a fost în sfînta m-re Rîşca şi prea cuviosul parintele nostru stareţul Paisie Velicicovschie, din sfînta m-re Neamţu-Secu.

Tot aşa a fost şi prea cuviosul părintele nostru stareţul Sofronie Rusu, care a stariţit după Paisie.

Tot aşa a fost în sf. m-re Rîşca şi prea cuviosul parintele nostru stareţul m-riĭ Neamţu-Secu, cuviosul Silvestru Ungureanu, de la Chevanĭ din Ungaria, pe care Ruşiĭ iĭ ziceaŭ Moldovan-neauş, care a stariţit după stareţul Ioan Rusu. Pe timpul acestor sfinţĭ stareţĭ soborul luĭ Paisie număra de la 350 de cuvioşĭ ruşĭ-malorosienĭ în sus peste 500, şi se urca şi peste 600, tot unu şi unu. Aceştĭ cuvioşĭ marĭ din floarea clerului monahal, şi alţĭ mulţĭ ca eĭ, şi maĭ micĭ decît eĭ, aŭ visitat m-rea Rîşca pe atuncĭ cînd era bogată cu averĭ nesecularizate încă, aŭ vizitat-o cu gînd de a-ĭ ispiti averea şi norocul; din norocire aŭ fost prea mulţĭ şi n-o puteaŭ împărţi uşor din cauza altora; toţĭ s-aŭ dus pe unde aŭ venit.

1783.— Veniamin Tuduri, arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca. Veniamin se trage din neamul boerilor Mavricheştĭ, boer călugărit, om mărginit, a igumenit puţin în Rîşca, din cauza deselor strămutărĭ. El a murit şi s-a îngropat la Dumbrăviţa, unde se retrăsese, de arhimandritul Antonaş, care maĭ în urmă a fost şi igumen în Rîşca. Maĭ tărziŭ arhimandritu Isaia l-a desgropat de la Dumbrăviţa şi l-a adus în Rîşca de l-a îngropat lîngă Calistru Eni.

1784.— Iosof Nemţanu ieromonah, igumenu m-riĭ Bogdana,

s-a reîntors de la Bogdana igumen la m-rea Rîsca a-2-a oară. El era starețul mitropolitului Stamati.

Acest Iosof a igumenit de două orĭ, la m-rea Neamțu, și de două orĭ la m-rea Rîșca, și odată la Bogdana. El este originar nemțan, a fost de o bătrînețe extraordinară, a orbit de bătrînețe. S-a retras în m-rea Neamțu, și s-a îngropat cu mare cinste din poronca mitropolituluĭ Veniamin, în respectul bătrînețelor și a cinsteĭ de stareț a luĭ Stamati. La Rîșca s-a găsit un prapur făcut de dînsul, pe care era scris numele luĭ. Acest prapur s-a dat la biserica din satul Sîrbiĭ, moșie a m-riĭ Rîșca. Se crede că a făcut și alte lucrurĭ m-riĭ Rîșca, dar s'ar fi perdut la eteria de la 1821.

1786 Iulie 21.— Venedict Dinga arhimandrit și igumen m-riĭ Rîșca. El este nemțan, și a fost igumen m-riĭ Neamțu la 1776—1779. Acum este igumen m-riĭ Rîșca pînă la 1792, cînd face loc iarăşĭ luĭ Varlam Dinga nemțanu. Venedict se judecă la Divan, în acest an, cu Toader Ciurea pentru o parte din moșia Sîrbiĭ de la ținutul Neamțuluĭ, moșie a m-riĭ Rîșca, actele de proprietate vezi-le la Uricar t. 6, pag. 267, Nr. 24. Venedict Dinga este igumen de pe la începutul acestuĭ an în Rîșca. El pentru meritele luĭ este propus la 1 Marte 1786 între candidațiĭ de episcop la episcopia de Roman, loc vacant după strămutarea episcopuluĭ Leon, cu metania de la m-rea Putna, la mitropolia de Iașĭ. Candidațiĭ propușĭ aŭ fost treĭ: 1). Arhimandritul Iacob, grec, igumenul m-riĭ Barnoschi din Iașĭ; 2). Arhimandritul Venedict Dinga, igumenul m-riĭ Rîșca; 3). Ieromonahul Iorest Dan Dichiŭ, episcopul de Hușĭ. Este ales prin stăruințele greceștĭ Iacob Grecu episcop la Roman, contra legiĭ sinodale a Moldoveĭ din 1753, Ghenare 1 (Uric. II, 236). Prin această legiuire sinodul oprește străinilor cu mare blestăm a se sui pe vre-un scaun episcopal. Acum s-a ales un grec. Candidațiĭ noștriĭ moldovenĭ: Venedict Dinga de la Rîșca și Iorest Dan de la Hușĭ,

eraŭ în adevăr meritoşĭ, pentru că Iorest a fost la Huşĭ un dichiŭ şi un gospodar escelent în multĭ anĭ. (Cron. Huşĭ, 323). Iar Venedict se ilustrase în igumenia m-riĭ Neamţu, şi acum în igumenia m-riĭ Rîşca ca bun stăpîn şi gospodar; unde maĭ puĭ vechimea, mărirea şi nobleţa neamuluĭ luĭ Dinga şi a tuturor Dinguleştilor din acel timp. Dinga a fost un bărbat însemnat în toate privirele, alt-fel nu l-ar fi propus candidat al doilea la episcopatul de Roman, înaintea celuĭ de Huşĭ, fie chiar şi din formalitate. (Cr. Rom II 115).

Venedict ca igumen m-riĭ Rîşca a făcut la 1787. Marte 25, pecetea m-riĭ Rîşca mare ca piesa de 5 leĭ. La mijloc sf. Nicolaĭ în mare arhiereŭ, sus la cap: D. XC. şi M. D., pe chinar împrejur scris: † Pecetea sfinteĭ mănăstireĭ Rîşcăĭ, 1787 Maĭ 25. Această pecete este şi acum în uz şi este bună. N'am găsit urma peceţeĭ celeĭ vechĭ. Pe hărtiile vechĭ este tot sf. Nicolaĭ maĭ mică şi maĭ înecată.

Arhimandritul Venedict este ctitor că a dat m-riĭ Rîşca 1000 leĭ la 1815, Genare 3. Trecut la pomelnic Duminica înaintea Crăciunuluĭ. Dinga a murit la o etate de peste 80 de anĭ. Este neam cu toţĭ Dinguleştiĭ; călugăriĭ sînt toţĭ nemţenĭ.

1792.— Varlam Dinga igumen m-riĭ a 2-ua oară. Acest Varlam a fost igumen de două orĭ m-riĭ Rîşca şi de treĭ orĭ m-riĭ Neamţu. Acum în igumenia a doua a m-riĭ Rîşca a făcut pomelnicul ctitoresc cu acest an: 1793 Iulie 2, după acum arată el însuşĭ în prefaţa pomelniculuĭ: In întăia domnie a luĭ Alecsandru Costantin Moruz voevod, fiind mitropolit Moldoveĭ chirio chir Iacov ot Nemţul a). El igumeneşte în acest rînd

a). Pomelnicul este mare de forma unuĭ Mineĭ mic. Hărtie albă, groasă tare, coala în două, ne numerotat; scris tiparnic, frumos, cu cerneală neagră, titlurile cu roşu. Coala pe faţa despărţită în două liniĭ groase: pe una ctitorĭ, pe alta daniile. Are forma sinacsaruluĭ pe lunĭ. S'aŭ scris toţĭ sfinţiĭ după ceaslov, apoĭ ctitoru scris numele luĭ la numele sfîntuluĭ. Ctitoriĭ şi daniile sînt din secolul nostru, puţine, probă că

în m-rea Rîşca pînă la 1794. Cînd a făcut pomelnicul, a statornicit regula de a se pomeni toţi ctitorii cari aŭ dat m-riĭ: moşiĭ, viĭ, vacĭ, boĭ, caĭ, bivolĭ, stupĭ, mascurĭ, şi oĭ, argintăriĭ veşminte şi alte odoare.

Dinga s-a bucurat de multă încredere între rîşcanĭ; aşezarea luĭ se păzeşte de rigoare. Se zice că el a făcut multe ctitoriĭ m-riĭ. A acoperit biserica la 1793; şi a scos mare danie de la Calimah vodă, şi s-aŭ perdut la eteria de la 1821.

La 1794 Dinga a demisionat de la Rîşca şi-a venit înapoĭ la m-rea Neamţu. A maĭ trăit parte la m-rea Neamţu şi parte la m-rea Rîşca pînă pe la 1804, şi maĭ încoace. La bătrîneţe s-a schivnicit cu numele Vasilie ieroshimonah.

Dinga Varlam este cel din urmă igumen Nemţan şi Rîşcan, despre el se poate scrie mult de oare-ce a fost un bărbat însemnat în toate treburile vieţeĭ luĭ (t. X 399).

Dinga Varlam a scos de la Scarlat Calimah-vodă un hrisov pentru m-rea Rîşca, prin care hrisov dă la Rîşca: 10 miĭ de ocă sare pe tot anul, 23 pogoane de vie scutite de vădrărit, 1500 de oĭ, şi 800 de stupĭ să se scutească de goştină. Dinga este un igumen mare şi la Neamţ şi la Rîşca. (Pomelnicul la 7 Dechemvre).

1794.— Chiril Nemţanu arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca. A igumenit mult şi bine pînă la 1802, apoĭ a trecut dichiu

---

pomelnicu nu s-a ţinut de rigoare. Pomelnicul este o copie de pe originalul luĭ Dinga, copiet la 1833 Iunie 16, de George sîn Costantin Popovicĭ din Bărăştĭ. din poronca igumenuluĭ Isaia. Este legat cu scîndurĭ, pele şi copciĭ Legătură de artă. Pe faţa întăia: Icoana răstignireĭ aurită, cu sf. Evangeliştĭ pe colţurĭ şi de două orĭ maica Domnuluĭ. Pe faţa a-doua, icoana Invierei cu Evangeliştiĭ, şi de două orĭ răstignirea. Stampele toate de pe amîndouă feţele sînt de mare artă şi unicile în felul lor, toate aurite, pelea încrustată.

Cartea s-a legat la 1792 Marte 1. Această legătură merită să se păstreze ca artă pentru săpătura stampelor şi pentru bogăţia sfinţilor. Este unicul esemplar văzut pînă acum. Legătură de evangelie prea rară.

la Iaşĭ. Chiril este călugăr nemţan; a fost ucenic mitropolituluĭ Iacov Stamate, şi cînd era dichiu la mitropolie şi archidiacon cînd s-a făcut episcop la Huşĭ. Cînd Iacov s-a făcut mitropolit la 1792, Chiril era pe lîngă el. La 1794 l-a pus igumen, ca pe un ucenic al săŭ de încredere, în Rîşca.

Din scrisorile luĭ Chiril scrise cître stareţul Sofronie Rusu, de la m-rea Neamţu (copiete la Ist. m-riĭ Neamţu t. X. 101 şi următoarele) se vede lămurit că Chiril era bărbat deştept, învăţat şi sporit în cuvioşie.

Chiril igumenul de la Rîşca a fost propus de candidat de episcop la episcopia de Huşi, în locul rămas vacant după strămutarea episcopuluĭ Veniamin Costachi la episcopia de Roman, în anul 1796. Candidaţĭ aŭ fost: 1. Gherasim Clipa, Dichiu mitropolieĭ, 2. Chirili gumen de la Rîşca, 3. Gherasim igumenul Precisteĭ de la Roman. S-aŭ ales Clipa ş-a rămas Chiril (Cr. Huşĭ, 389).

Chiril ca igumen m-riĭ Rîşca aŭ lucrat mult, bine şi aŭ făcut restaurarea peste toată m-rea Rîşca

Acest Chiril a strămutat satul vechĭŭ care era împrejurul m-riĭ cu locuitorĭ, parte slujbaşĭ m-riĭ şi parte gospodarĭ de sine.

Locuitoriĭ n-aŭ voit să se mute; Chiril a cerut autorizaţia Divanuluĭ, şi cu putere domnească i-aŭ permutat parte la Bogdăneştĭ, parte la Boroaia-Răşcăĭ, iară majoritatea sătenilor slujbaşĭ i-aŭ permutat în satul unde se află şi acum unde li-a făcut şi biserică cu hramul sfinţilor Voevozĭ, dîndu-le şi pămînt de hrană, şi plată de dezdăunarea strămutăriĭ. Strămutarea s-a făcut la anul 1797, după o judecată de treĭ anĭ; rezultatul final a fost în anul 1798. Chiril a avut de exemplu pe stariţul Paisie Velicicoschie, dela m-rea Neamţu care şi el strămutase maĭ înainte satul de pe vatra m-riĭ Neamţu, şi satul de la gura m-riĭ Secu; după această pildă s'aŭ îndemnat şi-aŭ strămutat satul m-riĭ Rîşca unde este şi acum. Fiind-că satul cînd era împrejurul m-riĭ, nu avea biserica luĭ, ci preoţiĭ

săteni, botezaŭ, cununaŭ, și cumătreaŭ în biserica m-riĭ Rîșca pe toți săteniĭ lor, ca la o biserică de enorie, acest motiv l-a silit pe Chiril a strămuta satul cu mult necaz și mare zbucium.

Chiril a făcut prin osirdia sa două-spre-zece chiliĭ de lemn, pentru vietuirea părinților, a maĭ făcut alte patru chiliĭ de lemn, marĭ igumeneștĭ, cu cheltuiala sa, la colțul despre răsărit, alăturea cu chiliile părinților, fețele spre biserică și spatele spre zidul ogrăziĭ. A acoperit biserica, a făcut candele, policandre și vestminte și alte lucrurĭ trebuitoare. A îngrădit livezile împrejurul m-riĭ, și alte multe lucrurĭ a făcut din noŭ orĭ pe unde aŭ trebuit. Fiind că m-rea pe acele vremurĭ, din pricina multor prefacerĭ ajunsese aproape de pustiire, și el a ridicat-o ca din nou. Toate acestea se probează prin inscripția luĭ pusă deasupra ușiĭ la chiliile igumeneștĭ, care zice:

† „Intru slava sfinteĭ Troițe, eu robul luĭ Dumnezeu, „Chiril arhimandrit și igumen sfinteĭ m-rĭ Rîșca, prin „voia luĭ Dumnezeŭ și mila preosfințituluĭ meŭ stăpîn „chirio chir Iacov Stamati, arhiepiscop și Mitropolit „Moldoveĭ, cel vestit cu faptele luĭ Avram, slujind mileĭ „sale în 9 anĭ ardiacon și econom sfinteĭ episcopiĭ Hușuluĭ, iară după înălțare în scaunul sfinteĭ Mitropoliĭ, „la anul 1794 m'aŭ făcut povățuitor frățimeĭ acestuĭ „sfînt locaș, care fiind aproape spre pustiire, din pricina „noroduluĭ, care era cu locuința împrejurul m-riĭ, care „cu a preosfințieĭ sale stăpînesc ajutor, cu multă supărare de judecată în treĭ anĭ, s-a scos de aice, cum și „robiĭ mănăstiriĭ, rămăind mănăstirea cu cinstea sa. „Prin osteneala nevrednicieĭ mele, și spre pomenire la „anul 1798, s-aŭ făcut din temelie precum se văd acest „rînd de chiliĭ. Insă aceste marĭ cu dreapta mea cheltuială; iară celelalte cu a mănăstiriĭ și cu mile creștineștĭ. S-aŭ împodobit biserica în lăuntru cu toate argintăriile cîte sînt: sfeșnicile și policandru și vestmintele,

„S-aŭ meremetisit biserica, s-aŭ acoperit chiliile vechĭ, „şi turnurile, s-aŭ făcut îngrăditura împrejurul mănă„stireĭ, şi în scurt ca din pustiĭ s-aŭ scos şi s aŭ înte„meiat cu toate aparatele cîte se văd, atît în lăuntru cît „şi pe afară, nefiind maĭ înainte, în zilele prea lumina„tuluĭ Domn Io Alecsandru Ioan Calimah-voevod, la leatul „1799, Apriil 1.“

Chiril a rădicat prestigiul m-riĭ, a înmulţit averea mişcătoare, a adunat cărţĭ pentru biserică şi pentru trebuinţa călugărilor, a adus ca dar de la mitropolitul Iacov, ceasloave şi liturghiĭ şi crucĭ şi potir cu tot tacămul lor, şi o bună colectă de banĭ. A crescut merticul, a purtat multe judecăţĭ pentru a limpezi averea nemişcătoarea m-riĭ. S-a judecat mult cu m-rea Neamţu, cu staretul Sofronie Rusu. (tom. X pag. 96—109. Scrisorile Nr. 50—62) scrisorĭ escelente, care arată pe Chiril de un mare birocrat la zilele luĭ. Păcat mare că scopul scurtimeĭ noastre nu ne îngădue a le copia aicea, ca să vadă urmaşiĭ cine a fost Chiril de la Rîşca şi Sofronie de la Neemţŭ. Totuşĭ doritoriĭ să le ceteasca la Istor. m-riĭ Neamţu, tom. X. Judecata cu m-rea Neamţu a închis-o mitropolitul Iosov. Pentru că mitropolitul le zicea călugărilor:

„Călugăriĭ nu pot să se judece între dînşiĭ, m-re cu „m-re, igumen cu igumen, pentru avere obştească, pentru „că toată averea este a m-riĭ, şi toată m-rea este a luĭ „D-zeŭ. D. e. Nu se poate judeca m-rea Rîşca cu m-rea „Neamţu, pentru că tot călugărul este al m-riĭ Rîşca, „ca şi al m-riĭ Neamţu, ascultarea ce face călugărul din „orĭ care m-re este tot pentru D-zeŭ; şi mănăstirile şi „toate, şi amîndouă, sînt tot a luĭ D-zeŭ, cu toate ave„rile lor. Copiiĭ aceluiaşĭ tată nu se pot judeca între „sine, cînd se află sub tutela aceluiaşĭ tată, şi-i slujesc „luĭ, tot aşa este şi cu călugăriĭ din orĭ-care m-re, ca şi „din m-rea Rîşca cu m-rea Neamţu“.

Chiril este ctitor mare la m-rea Rîşca, trecut la pomelnic la 18 Ghenare pe anul 1795 Fevr. 10. împreună cu părinţiĭ luĭ Ioan preot şi Ilinca preoteasa şi alţiĭ. Tot aice pe această zi sînt scrişĭ mulţĭ din m-rea Neamţu, dintre aniĭ 1795-1804 Iunie 28.

Chiril s-a retras de la Rîşca la m-rea Chipriana, şi-a murit îngropîndu-se acolo.— Chiril este bărbat mare pentru m-rea Rîşca, foarte înbunătăţită în cuvioşia duhovnicească. 'A fost dichiŭ mitropolieĭ la 1812, sub exarcu Gavriil, trecut în înscripţia de pe casa de la Copoŭ. Apoĭ dus la m-rea Chipriana unde a murit.

1802.— Antonie arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca, venit de la m-rea Moldoviţa. De la el nu s-a găsit nimică făcut în mănăstire.

1804.— Sofronie arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca. Acesta a fost igumen la m-rea Agapia. La anul 1803 s-aŭ strămutat călugăriĭ de la m-rea Agapia la m-rea Rîşca, şi maicele de la m-rea Socola de lîngă Iaşĭ, cu stariţa Elisaveta Costachi, sora mitropolituluĭ Veniamin, s-aŭ strămutat la Agapia în locul călugărilor; aŭ deşertat m-rea Socola de aŭ pus în ea seminariul Veniamin, făcut atuncea, Iar pe igumenul Sofronie Agapianu l-a mutat la Socola, igumen şi duhovnic elevilor seminariştĭ.

Tot atuncĭ a pus pe Sofronie şi arhimandrit în mitropolie, şi ca să-l mîngăie că i s-a luat Agapia, l-a numit şi igumen m-riĭ Rîşca, unde eraŭ deja strămutaţĭ şi călugăriĭ săĭ, încă din anul trecut. El a ocupat slujbele acestea de-odată şi pe rînd. La Socola era maĭ mult confesor, la mitropolie maĭ mult de onoare şi de paradă, iară la Rîşca a igumenit ca un bun gospodar. Acest Sofronie a fost un bun cărturar bisericesc, şi mînuia prea bine condeiul, după cum se poate constata de pe însemnările sale, făcute prin cărţile bisericiĭ din Rîşca. Să nu se confunde acest arhimandrit Sofronie, cu alt

arhimandrit Sofronie Socoleanu Clipa, fratele episcopuluĭ Gherasim Clipa de la Roman, care tot cam pe atuncĭ a înlocuit pe acest Sofronie. Acela era dascal elenist, studiat în Grecia, predicatorul sfinteĭ mitropoliĭ din Iaşĭ, mort pe la 1850. (Cr. Rom. II, 179, nota), fost igumen la m-rea Cetăţuia şi pe la alte m-rĭ.

Sofronie Rîşcanu, ca igumen, a fost foarte pravilist şi tare în canoane; a făcut multe lucrurĭ în biserică şi maĭ multe a căpătat de la dăinuitorĭ, precum se vede în pomelnic. A făcut un rînd de sfintele vase cu pietre şi aurite, o troiţă de argint, două potiraşe, un rînd de vestminte bune; a dăruit m-riĭ două rîndurĭ complecte de vieţile sfinţilor cele marĭ, şi alte cărţĭ, pe care este scris prea bine numele luĭ. A făcut chiliile igumeneştĭ de la colţul zidiuluĭ despre răsărit, cu două rîndurĭ, cel de jos de cărămidă, cel de sus de lemn, unde a fost a luĭ Chiril, cu beciŭ de desupt şi cu paraclis în ele, pe care paraclis l-a stricat Grigorie Crupenschie igumenu. (Ist. m-riĭ Agapia Mss. 21; Ist. seminaruluĭ Veniamin Iaşĭ, 1885. 35, 38; Melhis. 48 m-rĭ 56).

Spre bătrîneţe Sofronie s-a retras de la Socola şi a lăsat locul luĭ Isaia Socoleanu Giuşcă, şi din mitropolie, şi-a rămas numaĭ cu Rîşca, unde a igumenit în două rîndurĭ.

1808.— Isaia igumen m-riĭ Rîşca. Isaia este din satul Hărmăneştiĭ a m-riĭ Rîşca, a fost preot la biserica satuluĭ, i-a murit preoteasa, şi rămăind tînăr, a venit în m-rea Rîşca, a făcut ascultărĭ, şi s-a călugărit în Rîşca cu numele Isaia, din Ioan. Stareţul luĭ a fost igumenul Sofronie. Cu protecţia stareţuluĭ Sofronie, Isaia a ajuns repede şi igumen m-riĭ Rîşca. De la el, din igumenia luĭ, avem o scrisoare cu anul 1808 Apriil 17, scrisă către stareţul Ioan Rusu de la m-rea Neamţu, prin care scrisoare îĭ arată că locuitoriĭ din satele Orţeştĭ cer pămînt de hrană de la satul Giuleştĭ, şi cu această ocazie îl supără şi pe dînsul; se roagă de stareţu să stîngă pricina

şi să-l liniştească pe el. (Ist. m-riĭ Neamţu tom. X. 400. Nr. 22).

In anul următor, 1809, se schimbă igumeniĭ: Isaia de la Rîşca este luat la mitropolie, ca să fie iconom şi maĭ pe urmă dichiŭ; va sta la mitropolie pînă la 1821.

Sofronie va ocupa locu de igumen, pe care îl cedase ucenicului săŭ Isaia.

1809.— Sofronie arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca a 2-a oară. Sofronie aŭ igumenit în acest rînd aproape 8 anĭ, şi-a continuat a fi igumen pravilist şi gospodăros. El a făcut multe lucrurĭ m-riĭ, şi la bătrăneţe fiind aterdisit la mezatul de igumenie, s-a desgustat, s-a înlocuit în igumenie, s'a retras la Probota şi-a murit îngropîndu-se acolo. Sofronie se găseşte scris, cu mîna luĭ, prin deosebite cărţĭ ce a dăruit el bisericiĭ.

Sofronie este ctitor la Rîşca, scris la pomelnic la 11 Marte la 1816 Marte 28. Acolo sînt trecute neamul şi ctitoriile luĭ.

1817.— Grigorie Crupenschi arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca. Crupenschi este om din casa mitropolieĭ; a aterdisit la igumenia m-riĭ Rîşca, a scos pe Sofronie şi a întrat el, după ce a plătit ruşfert 15,000 de leĭ. Schimbarea s-a făcut la 20 Ghenare 1817. Sofronie rămîne proim-igumen pînă s-a dus la Probota. Grigorie este igumen pînă l-a dat afară, la 1820.

Grigorie este om bun înse lumean, se ocupă maĭ mult de petrecerĭ, între altele îşĭ făcuse un ceardac mare de lemn, cu două rîndurĭ, în Bogdăneştĭ, la Plopĭ, şi petrecea acolo toată ziua cu boerĭ şi cucoane. Acesta a făcut un patrahir şi naracleţĭ. A făcut un paraclis cu chiliĭ de cărămidă, pe başca despre colţul zidiuluĭ despre apus, cu toate obiectele luĭ, pe care paraclis i l-aŭ stricat Isaia arhimandritu, după ce a întrat igumen, precum şi Grigorie stricase paraclisu cel făcut de Sofronie.

El în igumenie nu căuta de dreptatea cleruluĭ de pe la

moşiile m-riĭ; clerul a reclamat mitropolieĭ, mitropolitul scrie însuşĭ luĭ Grigorie la 1817 Iulie 11, scrisoarea următoare:

„Arhierească blagoslovenie trimetem precuvioşieĭ tale.

„Preoţiĭ, diaconiĭ şi dascaliĭ slujitorĭ bisericilor din „satul Boroaia, moşie mănăstireĭ Rişcăĭ, viind aicea s-aŭ „jeluit că sînt supăraţĭ de către orîndariĭ moşieĭ, a lucra „zile de boeresc şi a da adetiurĭ şi dejme lor, întocma „ca locuitoriĭ birnicĭ, fără deosebire. Pentru care mi-a „fost de mirare cum de îngădueştĭ precuvioşia ta a se „păzi o urmare ca aceasta de cîtră orîndariĭ moşiilor „mănăstireştĭ asupra celor bisericeştĭ. Cînd nu sînt maĭ „mulţĭ decît trebuesc. Pentru care se scrie precuvioşieĭ „tale, să daĭ poroncă orîndarilor la aceasta numaĭ de „slujitoriĭ bisericeştĭ. Adică: la cincĭzecĭ de gospodarĭ un „preot, un diacon, un dascal şi un palamar, nu numaĭ „să nu fie supăraţĭ la zile de boeresc, şi cu luare de „dejmurĭ, ci încă sînt datorĭ, orĭ stăpîniĭ moşiilor, orĭ „orîndatoriĭ, să le deie loc de hrană pentru casele lor „şi pentru vite după starea moşieĭ, preotuluĭ ca unuĭ „fruntaş, şi o zi de clacă din partea locuitorilor, diaco„nuluĭ dascăluluĭ ca unuĭ de mijloc, pre cum şi celuĭ de „al patrule slujitor ca unuĭ codaş. Cu aceasta rînduealǎ „este hotărît a se ţine slujitoriĭ bisericeştĭ, iară cîţĭ vor „trece peste acest număr de slujitorĭ la cincĭzecĭ de gos„podarĭ, sînt datorĭ aceĭ slujitorĭ a se învoi cu stăpîniĭ „moşieĭ pentru toate. Iară cînd după aceasta nu se vor „supune a păzi întocma, eştĭ dator a face arătare la „dumnialor boeriĭ dregătorĭ a ţinutuluĭ ca pe nişte oa„menĭ fără dreaptă cunoştinţă să-ĭ supue la acestea, „pentru ca să poată petrece slujitoriĭ bisericeştĭ în li„nişte şi în nesupărare. Aceasta este datorie şi a pre„cuvioşieĭ tale, ca să diafendiseştĭ pe slujitoriĭ bisericilor „ce sînt pe moşiile mănăstiriĭ, şi dar caută cu tot chipul

„întru aceasta a'ĭ statornici ca să poată petrece liniştiţĭ
„blagoslovit. 1718 Iulie 11.
„Al pre cuvioşiĭ tale părinte sufletesc.
„Veniamin mitropolit Moldoveĭ". (Ist. m-riĭ Neamţu t. 8. la sfîrşit actul Nr. 4). (scrisoare autografă a Mitropolituluĭ).

Crupenschi a igumenit în Rîşca, cu mare greŭ, treĭ anĭ şi cîte-va lunĭ, din cauza că îl săpau mitropoliţeniĭ. Cînd era să plece din igumenie, el n-a plătit lefele călugărilor pe un an; călugăriĭ i-aŭ închis porţile m-riĭ şi nu l-aŭ lăsat să easă pînă n-a plătit lefile la toţĭ. El de la Rîşca s-aŭ retras la schitul Zagavia, lîngă Hîrlăŭ, şi şezînd acolo maĭ mulţĭ anĭ, aştepta să-l pue igumen acolo saŭ aiurea, dară nu l-aŭ pus, ş-a murit îngropîndu-se la Zagavia,

Cînd a fost Eteria la 1821, el a fugit la Brăeştĭ în Bucovina, şi de acolo scrie mitropolituluĭ la 17 Octomvrie şi să jălueşte amar asupra Mitropolituluĭ şi asupra mitropoliţenilor luĭ. Jalba luĭ zugrăveşte moravurile timpuluĭ săŭ, atît pentru m-rea Rîşca cît şi pe mitropolit şi pe mitropoliţenĭ, se vede că jalba a fost dreaptă de oare-ce s-aŭ restituit baniĭ ceruţĭ prin ea. Grele vorbe pentru un igumen, m-re şi un mitropolit.

Crupenschi zice mitropolituluĭ:

„Am împrumutat de la un moscal din Chişinăŭ 15 miĭ
„de leĭ de ţi-am plătit ruşfert pe igumenia m-riĭ Rîşca
„ca arendă pe 12 anĭ, după 2 anĭ m-aĭ scos ca să o
„arendezĭ altora. Dă-mĭ arenda înapoĭ. Mi-aĭ dat înapoĭ
„10 miĭ de leĭ, maĭ plăteşte-mĭ încă 5 miĭ de leĭ, restu,
„şi apoĭ dă-o cuĭ vreĭ... adică cuĭ ţi-a da maĭ mult".

(Documentele mitropol. Iaşĭ, 165)

1821.— Epistola arhimandrituluĭ Grigorie Crupenschi, prin care se jelueşte de nedreptăţile ce i s-aŭ făcut de către Isaia arhimandritul şi paharnicul Costantin, dîndu-l afară din igumenia m-riĭ Rîşca, arătînd apoĭ abuzurile ce comit rivaliĭ

săĭ pe lîngă preaosfinția sa, și reclamă suma de 5000 de leĭ ce o datorește.

„Inalt Preaosfințite stăpîne.

„Dreptățile mele asupra scoatereĭ din igumenia Rîșca, „după o legiuită și canonicească alcătuire în scris, ce „am făcut cu preaosfinția voastră, sînt atîta de pipăite „și viĭ! Care după cum înaintea tronuluĭ ceresc, așa „și înaintea tronuluĭ pămîntesc nu voiŭ înceta a cere „dreaptă răsplătire, dacă preosfinția voastră pînă în sfîrșit „nu vețĭ fi îndurătorĭ a-mĭ slobozi încă cincĭ miĭ de leĭ, „spre înplinirea acelor 15 miĭ de leĭ, care mi s-au luat „de cătră preosfinția voastră, orînduirea mea la Rîșca. „Din care zece miĭ de leĭ mi s-a întors, cînd ațĭ scos pe „sluga și patriotul preaosfințiilor voastre, și ațĭ orînduit „în locul meŭ pe grecul, nepatriotul și cocardistul eterist, „carele a dat foc și pradă m-rea, lăsîndu-șĭ întru aceasta „nume nemuritor!..1). Eŭ îmĭ maĭ iaŭ această de pe „urmă îndrăzneală, încă cu lacrimĭ a vă ruga ca să bine „voițĭ cu milostivire a-mĭ plăti aceștĭ dreptĭ și prea „dreptĭ 5000 leĭ, cu care încă pînă astăzĭ, sînt dator „unuĭ moscal, din vremea aceia cînd am fost silit a lua „împrumut aceste 15,000 de leĭ, spre a cumpăra m-rea „Rîșca cu contractul cel întărit cu sfînta pecete a mitro-„polieĭ, și subscris cu însușĭ iscălitura preaosfințiilor „voastre, făcut pe 12 anĭ, și păzit numaĭ 2 anĭ, și scos „apoĭ Grigorie cu urgie din Rîșca, ca cum ar fi fost

1). Aice arată pe Agapie Suțu arhimandrit, grec eterist, care l-a pus igumen la m-rea Rîșca, în locul luĭ Crupenschie, care fiind grec eterist a prădat m-rea de 17 miĭ de leĭ, și alțiĭ cît aŭ putut, și s-aŭ dus peste Prut și în Grecia!... Aceasta aŭ făcut-o mitropolițeniĭ cu voia mitropolituluĭ. Pe atuncĭ mitropolițeniĭ scoteaŭ și puneaŭ igumenĭ la Rîșca și pe la alte m-rĭ pe acela care da maĭ mult!... cu voia mitropolituluĭ, ascuns sub tăcere.

„vre-un eterist, saŭ vre-un vînzător de patrie, şi în locul „săŭ, o rînduit noul cirac a preaosfinţiilor voastre, carele „vă cere Slatina iar nu Rîşca, dară fiind-că Slatina este „arpalic pentru alţiĭ, i s-aŭ dat Rîşca, şi spre mulţămire „i s-a maĭ adaos şi multe alte pronomiĭ (prerogative), „după cum va voi, şi altele, care toate acestea i s-aŭ a„daos pentru-că a fost un străin. Iară eŭ pentru că am „fost patriot şi sluga caseĭ, am dat ruşfert de m-a făcut „igumen la Rîşca, nu am avut nicĭ cît de puţină trecere „la toate cîte am întins rugămințele mele, ba încă am „fost şi disbracat.

„Ohi allo despoty mou! Eŭ ca unul ce în casa prea„osfinţiilor voastre m-am trezit slujindu-vă cu dreptate, „chelnărind cozile carăteĭ preaosfinţiilor voastre, socotind „că am stăpîn pe un mitropolit, patriot şi evghenist, „multe necazurĭ şi zedufurĭ, golăciune şi flămînzire pă„timind prin străinătate, numaĭ şi numaĭ pentru o sin„gură dragoste a preaosfinţiilor voastre, n-am meritarisit „uneĭ cît de micĭ stăpîneştĭ milĭ.

„Şi dacă n-am meritarisit eŭ, aŭ trebuit măcar să vă „aducețĭ aminte că răposatul bătrînul tatăl meŭ, Dum„nezeŭ să-l odihnească, cu lacrimile în ochĭ m-aŭ afie„rosit în braţele preaosfinţiilor voastre, şi că i-aţĭ făgă„duit că în preaosfinţia voastră voĭ găsi un al doile pă„rinte. Şi dacă nicĭ pentru acestea n-am meritarisit miliĭ „ceĭ stăpîneştĭ, apoĭ aŭ trebuit, Despoty mou, să vă a„duceţĭ aminte că acest bătrîn, reposatul tatăl meŭ, poate „că v-aŭ slujit, şi pentru aceasta era macar în cale a „resplăti fiuluĭ seŭ, cu o zagavie macar, dacă nu cu de „aldoilea orînduire în m-rea Rîşca, de care cu nedrep„tate m-aţĭ înstrăinat. Protosingelul Isaia meritariseşte „totul, meritariseşte a jefui mitropolia împreună cu pa„harnicul Costantin, după cum toată lumea strigă, me-

„ritariseşte a fi igumen la Zagavia împreună iarăşĭ cu „paharnicul Costantin, meritariseşte a fi igumen la Rîşca, „acum rămîne să se facă şi mitropolit iarăşĭ cu paharnicul Costantin.

„Paharnicul Costantin, care işĭ cumpără moşiĭ de vecĭ, „are case zugrăvite, mobilarisite, ţine cheltuelile Iaşuluĭ „maĭ mult de cît visternicul Roznovanu, giuvaerurĭ la „cucoană, caretă, caĭ de Ispanie, schimbărĭ de mode; a„mîndoĭ aceştia, protosingelul Isaia şi paharnicul Cos„tantin, meritarisesc totu, amîndoĭ aceştĭ doĭ oamenĭ „viclenĭ, fără haracter, faţarnicĭ, amîndoĭ spionĭ însuşĭ „preosfinţiilor voastre şi vînzătorĭ, apoĭ nu sînt dreptă„ţile mele, Despoty mou, pipăite şi viĭ ? !

„Despoty mou! Alcătuirele mele ce am avut înscris „cu mitropolia şi cu preosfinţia voastră, de mi s-aŭ şi „luat din mînă prin chipurĭ silnice şi a infricoşărilor „celor cu asprime, dar le am pe toate copiarisite, întă„rite de marturĭ vrednicĭ de toată credinţa, cu mărturiĭ „înscris de toate cele cu nemilostivire şi tainice unel„tirĭ ce să lucra asupra asvîrliriĭ mele din Rîşca, şi cum „că era plan urzit a mă face şi surgun peste hotar, „dacă nu m'aş fi supus la toate silnicile poroncĭ ce mi „se da, aceasta earăşĭ voi dovedi cu însuşĭ aceia, cu care „să pusese la cale această crudă faptă pentru un nevi„novat. Acestea sînt pricinele care m'aŭ silit a iscăli o „hărtie ce aţĭ poroncit preosfinţia voastră ca să iscălesc, „şi orĭ ce alta mi s-ar fi poroncit, trebue a împle, fiind „că în vremea aceea eram în primejdie. Acestea sînt „şi pricinele care m-aŭ gonit din patrie. Eu pentru că „am avut fraţĭ în slujba Rusieĭ, am fost socotit ca un „netrebnic în patrie şi de-apururea am aflat cele maĭ „marĭ greutăţĭ, aşi fi putut şi eu în vremea goanelor „mele a trece peste Prut, avem chip şi cu ce să mă

„siguripsesc ca să nu rămîn dezbrăcat, dar n'am făcut-o
„şi-am greşit.

„In sfîrşit eŭ scurtez întru aceasta: Inoindu-mĭ ru-
„gămințele mele ca să vă milostivițĭ a mi se întoarce
„aceĭ dreptĭ 5000 leĭ, orînduindu-mă la dumnealuĭ Ni-
„colaĭ fon Petrovicĭ posesorul de la Bosancea că să-mĭ
„dea din cîştiurile ce are a plăti. Şi cu această vețĭ opri
„nişte lacrimĭ neîncetat vărsate din pricina preaosfințiilor
„voastre, peptul meŭ nu va maĭ slobozi maĭ mult sus-
„pinurile asupra preosfițiilor voastre pentru nedreptate
„ce mi-ațĭ făcut. In sfârşit apoĭ vețĭ împăca şi pe Dum-
„nezeŭ pentru că nu m-ațĭ trecut cu vederea în ziua
„necazuluĭ, mă vețĭ îndemna şi pe mine ca să vin spre
„închinăciunile preosfințieĭ voastre, a rumpe hărtia lac-
„rimilor, şi a vă arăta prin faptă că Grigorie, după cum
„din început a fost nefațarnic, credincios şi cu curățenie
„către înalt Preosfinția voastră, aşa va rămîne şi pentru
„tot deauna, iară acum rămîne darmat, stricat, strîm-
„batățit, cu lacrimele pe obraz".

Prea plecată slugă
Arhimandritul Grigorie Crupenschi.

„Brăeştĭ c. c. Bucovineĭ 1821 Octomvrie.

La Octomvrie 17, i s-au respuns că măcar că cererca este asupritoare, însă i s'a împlinit ca să nu maĭ aibă cuvînt. (Această notă este pusă pe scrisoare de păharnicul Costantin).

Aceasta jalbă a igumenuluĭ Rîşcan vorbeşte de sine pentru moralul m-riĭ Rîşca Aşa a fost la m-rea Rîşca tot deauna; aşa a fost la toate m-rele marĭ şi micĭ cîte a fost supuse mitropoliĭ şi episcopiilor. Acestea abuzurĭ aŭ silit pe guvern maĭ pe urmă a seculariza, la Fevruar 1844, averile mitropoliĭ şi episcopiilor cu toate m-rele cîte era supuse lor. Cine da maĭ mult ruşfert la scaun, acela era numit igumen, despot şi făcea cu m-rea ce voia. Soborul călugărilor era trătațĭ pe

linia sclavilor de jos. Igumenu era totu, soborul era nimic. D'apoĭ cînd ne gîndim cu cît greŭ va fi ajuns această jalbă la mîna mitropolituluĭ ?.. Pe timpul mitropolituluĭ Veniamin eraŭ în mitropolie două grupurĭ de samsarĭ: Un grup civil, altu călugăresc. Grupu civil se forma din boerĭ marĭ ca: Nicolaĭ Canta, Ioniță Cosu, paharnicu Enuță, Tudurachi Vasiliŭ, paharnicu Costantin sameșu mitropoliĭ, și alțiĭ... Grupu călugăresc se forma din: Iachinft Jurăscu, arhimandritu Teodorit, Isaia dichiŭ, Veniamin Veleșiŭ și alțiĭ... Toțĭ aceștia se ocupaŭ a poza ca oamenĭ marĭ și a stoarce banĭ de la toate averile mitropolieĭ, și cu deosebire de pe la toate m-rele supuse mitropolieĭ. Baniĭ storșĭ se cheltuiaŭ la scopurĭ particulare, saŭ la jocu de cărțĭ, orĭ se asvărleaŭ la... Mănăstirile și altele eraŭ adevăratele cuiburĭ de scandalurĭ și de spoliare. Nicĭ m-rea Neamțu-Secu, cu toate schiturile lor, nu eraŭ cruțate. Nicĭ m-rele de maicĭ n-aŭ fost cruțate. D'apoĭ încă pe timpu cînd se zidea catedrala mitropolieĭ din Iașĭ, între aniĭ 1833 la 1839, cînd era pretestu legitimat, cînd se cheltuia toată averea mitropolieĭ, cînd eraŭ tributare toate m-rele, cînd plătea visteria din averea statuluĭ, cînd contribuiaŭ și toțĭ boeriĭ ca și alțĭ particularĭ ?! Atuncĭ să fi maĭ văzut furăturĭ, risipă și jocu de cărțĭ!... Favoriții se ocupaŭ escluziv a stoarce banĭ. Mitropolitu se ocupa escluziv cu biserica și literatura. Mitropolitu era darnic, favorițiĭ eraŭ gheșeftarĭ de profesie. Tot pe atuncĭ era și un alt foc care pârjolea clerul mirean ca și clerul monahal de pe la toate județele și m-rele, aceștia era protopopiĭ de ținuturĭ. Toțĭ erau ca unul. Era vaĭ și amar de preotu sau călugăru care le cade la mînă. Eraŭ zbiriĭ luĭ Atila.

Cine va cugeta serios la jalba luĭ Crupenschi și la destinația viețiĭ monahale, acela se va încredința de adevărul ziselor mele de maĭ sus.

1820.— Agapie Suțu arhimandrit, grec, igumen m-riĭ Rîșca.

Agapie a câştigat igumenia pentru că era grec eterist, susţinut de grecii eterişti, între care pe sub mână era şi mitropolitul Veniamin. Agapie a fost un grec desfrînat; la el de obştie eraŭ balurĭ şi veselii, porţile m-riĭ nu se închideaŭ niciĭ odată.

Avea patru arnăuţĭ, care jucaŭ şi băteaŭ giuredu în ograda m-riĭ, toată ziua jucaŭ şi împuşcaŭ. Acesta a îndatorat m-rea cu 17 miĭ de leĭ, aŭ maĭ luat ce aŭ putut şi aŭ fugit de frica zaveriĭ. A împrumutat banĭ cu dobîndă de la jîdoviĭ Focşănenĭ, carĭ sineturĭ aŭ fost întărite cu pecetea m-riĭ. A voit a trece Prutu în Basarabia şi n'a fost primit, apoĭ tiptil a fugit la sf. Atos. La 3 Iunie 1821, Agapie era la sf. Munte şi de acolo scrie la Suceava Paharniculuĭ Costantin. Cînd Isaia s-a făcut igumen la Rîşca, a plătit datoriile făcute de Agapie, pentru că toţĭ se temeaŭ de bubă.

Dacă Agapie ar fi fost maĭ multă vreme igumen în Rîşca, m-rea ar fi rămas pustie El a fost un zbir, iară nu călugăr. (Docum. mitropol. 122; bis. ort. Roman. 18. 455). Nu este trecut la pomelnic.

1821.— *Eteria Greacă*

Pe timpul Eterieĭ, m-rea Rîşca nu avea igumen, pentru că Agapie Suţu grecu, fugise de prin Marte, iar Protosinghelul Isaia s-a numit igumen la 9 April pentru a doua oară, el însă n-a putut veni la m-re, că era dichiu în mitropolie şi nu i se numise succesor; e silit să stee acolo pînă l-a înlocuit altu. Totuşĭ el la Rîşca a pus să-ĭ ţie locul pe fratele său vatavu Vasile, cu nevasta şi pe alt vătav Pavel, cu nevasta luĭ. Aşa că Rîşca se igumenea de doĭ vătajĭ cu două neveste. Unu făcea pe igumenu, şi altu pe intendentu pentru că m-rea era de călugărĭ.

La acest an eteria a fost pe toată ţara Moldoveĭ ca şi pe Valahia şi Oltenia.

De mulţĭ anĭ n-a suferit Moldova un jac aşa de cumplit

ca la 1821. Toate m-rele aŭ fost pradate, arse şi pustiite, şĭ m-rea Rîşca cu ele.

Iată ce scrie însuşĭ igumenul Isaia, despre m-rea sa Rîşca, către paharnicul Costantin, sameşu mitropolieĭ, care şi el fugise întăĭ la m-rea Slatina, pe urmă la mitropolia din Suceava; aicea scrie Isaia:

„M-rea Rîşca, Duminica s-aŭ pradat de 40 de turcĭ, „numaĭ zidiul au rămas; pe călugărĭ i-aŭ legat şi i-aŭ „bătut şi i-aŭ prădat; astăzĭ am văzut pe uliţă straile „fratelui meŭ, Vasile, ce-l am vatav acolo, şi straile va-„tavuluĭ Pavel, şi rochiile neveste; poroncă a dat nime „să nu cumpere de la turcĭ, le vezĭ cu ochiĭ şi tacĭ!." (Docum. Mitrop. 131, 198).

Arhimandritu Neofit Arbore, care va fi maĭ pe urmă şi igumen m-riĭ Rîşca, iată ce scrie fratelui său popa Vasile Arbore, de la Biserica Barnoschi, din Iaşĭ, despre jaful din m-rea Rîşca. Popa este fugit peste Prut.

Neofit îĭ scrie acolo,

„.... Turciĭ aŭ prădat m-rea Rîşca, argintăriĭ, odoare, „cu toate podoabele căte aŭ fost făcute de la ctitorĭ şi „de la noĭ, toate le-au prădat, nimică n'a maĭ rămas, „aŭ luat argintăriile vestmintele ctitoriceştĭ, vitele, boĭ, „ vacĭ, caĭ, care, căruţĭ, toate, toate, pîn la unu aŭ luat, „buţile cu vin le-au scos din pivniţă şi le-aŭ trecut vîn-„zîndu-le în Bucovina cu totu, cu butea, cu caru, cu boi, „cu căruţa, cu calu, cu hamu. Pe călugăriĭ căţĭ i-aŭ a-„flat i-aŭ bătut, i-aŭ îngenunchet să-ĭ taie să spue unde „sînt lucrurile ascunse, ca să le ie. Alţĭ călugărĭ aŭ „scapat prin pădure şi i-aŭ urmărit prin spionĭ jidovĭ. „Aŭ prădat şi satele împrejurul m-riĭ noastre. Aŭ tăet „oamenĭ care de silă le-aŭ ajutat la cărăuşie; aŭ tăet „doĭ vornicĭ care se ascunsese, şi pe doĭ călugărĭ ce „umblaŭ să fugă. Acum m-rea este pustie şi călugăriĭ „de frică nu daŭ pe aicea."

1821.— Isaia arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca.

Isaia Rîşcanu face slujbe în mitropolie, de iconom şi dichiu pînă în anul 1821, când vine la Rîşca.

Pentru igumenia luĭ Isaia sînt treĭ păreri puţin deosebite:

1). A luĭ Neonil Boca, întemeetă pe apropierea traiuluĭ. (Bis. ort. rom. 18.455).

2). A luĭ Narcis Cristorju, întemeetă pe cercetărĭ.

3). Acea din pomelnicu ctitoresc din 1833, dictată de însuşĭ Isaia.

Din aceste treĭ părerĭ, schiţăm igumenia luĭ Isaia Rîşcanu, în acest chip:

Isaia era un om înalt, balan, acoperit, foarte fioros şi rău. Se temea de dînsul şi toţĭ ţaraniĭ din sate, şi toţĭ boeriĭ, şi toţĭ călugăriĭ m-riĭ luĭ, că nu cruţa nicĭ pe unul, orĭ tînăr, orĭ bătrîn; îĭ băte la orĭ-ce ocazie. Dimineaţa, după ce să spăla, şi dupa ce-şĭ făce pravilă obicĭnuită, lua dulceţĭ şi în loc de apă bea cîte două garafe de vin pelin, cam cîte de treĭ litre, ceia ce ar fi dat cam 1½ ocă de pelin.

La vremea meseĭ, cînd mînca părinţiĭ, se punea în uşa trapeziĭ, şi dacă vede pe vre unu că'ese maĭ înainte, saŭ că lua pîne orĭ mămăligă să o ducă la chilie, striga cît un leu, îl pune la canon şi-l bătea.

Une-orĭ da mîncare prea multă, alte orĭ prea puţină şi răbdaŭ călugăriĭ cu săptamînele. Alte orĭ ba mîncare borş cu bostan, şi brînză de oĭ, roşă ca catranul, de cîte 4—5 anĭ. Pe atuncĭ m-rea avea foarte multe oĭ şi brînza se păstra cu aniĭ.

Isaia a prefăcut biserica în anul 1823 şi 1827, după cum arată pomelnicu şi înscripţia de pe biserică, pusă de dînsul în romîneşte [vezĭ-o maĭ înainte la Nr. I].

Biserica era mică, strîmtă şi întunecoasă. Isaia a înălţat zidiul de pe biserică, împrejur, de două palme, şi cu acea ocazie a înoit turnu cel vechiŭ, apoĭ a adăogit din noŭ două

turnurĭ nouă, unul de zid şi altul de lemn, îmbrăcat la mijloc, a lărgit ferestele întărindu-le cu gratiĭ de fer. A săpat toate mormintele de la altar, a făcut o groapă, a pus osămintele, şi deasupra a zidit proscomedia cu vestmintăria.

A stricat un zidiŭ vechiŭ, a adăogat un pridvor noŭ, pe care l-a întrupat cu biserica, a astupat două uşĭ vechĭ la pridvorul cel vechiŭ, a făcut uşa mare spre apus, la care a adăogit un pridvoraş mic. A acoperit biserica şi turnurile. A zugrăvit biserica peste tot, în lăuntru sinacsar, şi pe afară cu sfinţĭ: judecată, despre Nord-ost cu văpselĭ în parchete; aŭ zugrăvit numaĭ biserica veche, cu proscomedia, iară adausu luĭ, spre deosebire, le-au văruit. Cu aceasta biserica aŭ eşit mare şi tarcată. Aŭ podit-o cu scîndurĭ, i-aŭ strămutat ctitoriĭ, au sepat toate mormintele de prin prejurul bisericiĭ, şi oasele le-au îngropat sub pridvorul ist mare unde se fac litaniile. Cu ace ocazie aŭ găsit multe morminte, cu multe oase a deosebitelor persoane din toate treptele societăţeĭ. Intre morminte au găsit şi treĭ secrie cu persoane marĭ de domnitorĭ vechĭ, altele de vornicĭ marĭ. In secrie s-aŭ găsit strae de matasă aurită, bumbĭ marĭ lungăreţĭ şi rotunzĭ de argint auriţĭ, şi alte semne cu înscripţiĭ pe inele, pe lanţujele şi pe alte obiecte, care probă a fi ctitorĭ a bisericiĭ îngropaţĭ la epoce depărtate, ne ştiute. Pe ctitorĭ i-au zugrăvit după tablou ipotetic din trapeză, care şi el s'a copiet de Chiril, la 1801, după tablou din biserică, ce a fost în pridvorul cel desfiinţat. Acestea le-am scris din gura unuĭ martur ocular, care au lucrat la pridvor, anume Monahul Sevate Jecu, fost logofăt în Rîşca.

Pridvorul ist mare este întunecos pentru că are numaĭ două ferestĭ, cîte una pe lature, zugrăveala întunecă de tot. A zugrăvit pe ctitorĭ într'un tabloŭ pe părete, la stînga, numa pe Rareş-vodă cu familia luĭ, şi pe Macarie; Iară despre Costea Bucioc, ctitoru bisericiĭ actuale, n-a ştiut nimică şi nicĭ nu

l-a zugrăvit între ctitorĭ, nicĭ în biserică nicĭ la trapeză. A înoit biserica precum se vede. A mărit-o aproape de 11 stînjenĭ înălțime, 16 stînjenĭ lungime și 3½ stînjenĭ lărgime, cu adaos cu tot, cu treĭ turnurĭ, două de zid pe capete, unu de lemn înbrăcat la mijloc. Aceasta e biserica mare a m-riĭ Rîșca, care au ajuns pîn la noĭ și este și acum.

Tot Isaia, prin înțelegerea cu mitropolitul Veniamin, la 1827 a lăsat hramul cel vechiŭ de la 9 Maĭ, care s'a serbat între aniĭ 1542—1827, și a luat hramul de la 6 Dechemvre care s'a serbat de la înființarea m-riĭ pînă la 1542, și de la 1827 încoace. Acesta-ĭ hramul m-riĭ zisă Bogdăneștĭ, hram serbat sub toțĭ domnitoriĭ anteriorĭ luĭ Rareș și Macarie Neamțu, ctitoriĭ m-riĭ zisă Rîșca.

Afară pe păretele pridvoruluĭ lîngă ușă în niște ocnițĭ maĭ este zugrăvit și însușĭ Isaia ca ctitor, cu alțĭ treĭ duhovnicĭ carĭ aŭ contribuit cu banĭ la ctitoria înoiriĭ bisericiĭ. Ordinea este așa : 1]. Arhimandritu Isaia Rîșcanu; 2]. Pahomie Dohovnic; 3). Isaia Orbu Dohovnic; 4). Iosof Dohovnic. Eĭ nu sînt scrișĭ. Eŭ scriitoriŭ îĭ știŭ de la proestoșiĭ bătrînĭ (vezĭ înainte la No. 2).

In biserică Isaia a făcut lucrurĭ maĭ multe decît toțĭ, precum se arată la pomelnic la 9 Maĭ. Lucrurile maĭ principale sînt: 1 cruce mare de tiparos, îmbrăcată în argint. 1 icoană sf. Nicolaĭ, hramu, îmbrăcată în argint. 1 teplotă de argint. 1 evangelie mare de Neamț 1821, îmbrăcată cu argint. 4 sfeșnice de alamă micĭ pe sf. masă. 25 iconițe de schimbat pe zile de serbătorĭ. 2 prapure. 2 mantiĭ. 6 rîndurĭ de vestminte cu totul pentru preoțĭ si diaconĭ. 1 policandru mare de Madem, s-aŭ plătit 2400 leĭ. 1 policandru mic poleit cu aur, s-aŭ plătit 1000 leĭ. și alte obiecte p. c. procovețe, cevrele perdele, poale etc.

Clopotnița și pirgu.— Clopotnița și pirgu sînt vechĭ, de odată cu m-rea. Isaia le-a reparat și le-a acoperit din noŭ.

A făcut scaun clopotuluĭ, a făcut clopotu cel mare de 1378 de ocă şi treĭ litre, materie simplă cu preţ de 18,076 leĭ şi 14 parale, în plus lucru, cheltuiala şi suitu în clopotniţă. Alte clopote făcute de alţiĭ. A reparat pirgu din clopotniţă, o başcă deosebită în care a pus toate cărţile slavone, greceştĭ, tipăriturĭ şi manuscripte scoase din slujba bisericiĭ, să se păstreze pentru ştiinţă şi curiositate. Din aceste cărţĭ, o parte brăcuite, sînt şi acum. Cu aceasta a terminat clopotniţa în faţa ogrăziĭ, cum întri în m-re în partea despre mează-zi.

Chiliile de la poartă.— La 1830, a făcut un rînd de chiliĭ pentru părinţiĭ m-riĭ, cu 12 odăĭ pe treĭ şale, în rînd cu clopotuiţa, un capăt spre clopotniţă şi alt capăt pînă în fund la zidiul ogrăziĭ despre apus, cu beciŭ pe sub case, cu gărliciŭ lîngă clopotniţă, chiliile cu temelie de piatră, cu păreţiĭ de cărămidă, chiliĭ nalte, ferestĭ marĭ, cu spetele la zid, faţa spre biserică, aŭ înscripţie deasupra uşiĭ la cerdacu din capăt spre clopotniţă (vezĭ maĭ înainte la No. 3).

Trapeza cu zidirile eĭ.— Trapeza a fost veche şi mică. Isaia a stricat trapeza veche cu toate zidirile eĭ, ş-a zidit el altă trapeză nouă; a zidit două beciurĭ nouă înoind pe cele vechĭ, deasupra lor a zidit trapeză mare, largă, naltă, cuhne, cămărĭ, chelărie, spălătorie, pitărie, lemnărie şi alte atenanse la gospodărie şi comoditate, temeliile de piatră, zidiul de cărămidă. A făcut mese, vaselă, bufet, barate, cuptioare, cazane, cu toată gospodăria lor. In trapeză a pus icoane, portretul ctitorilor cel făcut de Chiril la 1806. Cu aceasta s'aŭ terminat lucrările trapezeĭ care intră în construcţiile anuluĭ 1830. Cum se arată la pomelnic, judecînd după mărimea trapezeĭ, a meselor şi a altor atenanse de gospodărie, se vede lămurit că soborul m-riĭ pe acel timp era un sobor numeros şi de cinste m-riĭ Rîşca Toate zidirile acestea eraŭ puse cu spatele la zid, şi faţa spre biserică.

Chiliile de arhondaric.— La 1840 a înoit prin reparaţie

toate chiliile cele vechĭ a luĭ Rareş, a luĭ Ene, a luĭ Chiril, apoĭ a făcut el din noŭ, ca adaos noŭ, alte 12 odăĭ cu ceardacurĭ împrejur, cu scărĭ, cu cămărĭ, cu latrine, şi cu toată gospodăria lor, pe două rîndurĭ deosebit de rîndul de jos, cu sale marĭ, cu două trapeze una sus pentru boerĭ, alta jos pentru slujbaşiĭ lor şi pentru gloata mirenilor. Le-aŭ mobilat pe toate cu paturĭ, mese, scaune, icoane, tablourĭ, şi cu obiecte de tot feliu şi de trebuinţă precum arată înscripţa lor pe casă de asupra uşiĭ la arhondaric (vezĭ maĭ înainte la Nr. 4).

Chiliile de la altar.— La fundul altaruluĭ a făcut un rînd de chiliĭ micĭ pe un rînd cu patru odăĭ cu cerdacu lor. A stricat casele şi paraclisul cel făcut de Grigorie Crupenschie, şi materialul lor l-aŭ cărat călugăriĭ de ascultare, şi cu acel material în plus alt material noŭ, s'aŭ adaos trapeza cu atenansele eĭ şi chiliile de la fundul altaruluĭ, precum arată părintele Neonil.

Ogrăzile.— A îngrădit m-rea, ogrăzile, grădinele, a făcut ocoale, şurĭ, odaie, grajdurĭ, case pentru slugĭ, gospodărie, cară, căruţĭ, trăsurĭ, hambare, fîntînĭ, şi altele cîte trebue la o casă organizată A dat părinţilor proestoşĭ ascultărĭ în biserică, şi altor părinţĭ ascultărĭ pe afară de m-re. A format părinţĭ pentru trebuinţa bisericiĭ, pentru ascultărĭ şi pentru trimis pe afară ca dichiŭ saŭ la alte ascultărĭ. A regulat pravila bisericiĭ după pravila m-riĭ Neamţu, că înainte de Isaia pravila bisericească de la m-rea Rîşca, era pravila cea veche care sta maĭ mult din cetire, din slujba chiliilor pe zilele săptămîniĭ, slujba comună la sărbătorĭ şi Duminicĭ la biserică; Isaia a regulat tipicu şi pravila care este şi pînă acum.

Isaia a oprit a se face o sehăstrie de călugărĭ ce era să se facă la poiana luĭ Ioan, pe părîul Rîşcuţa, unde era deja strîns acum tot materialul trebuitor şi toată cheltuiala adunată, dînd voe să se facă la alt loc la Poiana Lipovenilor, tot pe această moşie a m-riĭ Rîşca, unde acum se făcuse deja

două rînduri de chilii şi temelia bisericii era scoasă sus din pămînt, care şi aceasta s'a stricat de arhimandritu Teodorit, după ce a întrat igumen, după arhimandritu Isaia, şi chiliilor le a dat foc.

Isaia a tras la judecată pe toţi proprietarii de moşii cîţi aŭ încalcat hotarele moşiilor m-rii Rîşca.

Isaia a ridicat prestigiul m-rii sale, a restabilit drepturile cele vechi, a egalat m-rea Rîşca la nivelul celor-lalte m-ri de talia ei.

Isaia a igumenit mult, bine, şi gospodăreşte. Stîlpul lui cel puternic a fost mitropolitul Veniamin, la toate. Căderea mitropolitului Veniamin, este moartea lui Isaia.

Arhimandritu Isaia Rîşcanu era socotit pentru meritele lui între igumenii de prima proestoşie.

M-rea Rîşca, pe timpul lui Isaia, a avut şcoală de carte şi de cîntări bisericeşti, din care s'a format psalţi renumiţi ca: Sofronie, Paisie, Chesarie, Nectarie, Iosif Ciucă şi alţii.

Pe timpul lui Isaia, m-rea Rîşca avea ca la 50 de moşii mari cu mici, ofrandele bisericii de la închinători se urca în medie anuală cam la 2000 de lei pe lună. Moşiile se dă în posesie, altele se cîuta de casă cu călugării ascultători. Igumenu plătea un rusfert gras la scaun, după analogia averii, apoi era stăpîn pe m-re, şi pe tot venitul ei. Igumenu era tot, călugării sclavi, deşi averea era dată lor de ctitori. Atunci boerii de tote treptele năzuiaŭ la m-re, cu gînd să facă vreun rost cu igumenu, pentru posesia vre-unei moşii saŭ a altui acaret.

Isaia a pus pe monahul Teofan şi-aŭ copiat Letopisețul lui Costin la 1832 Iunie 15; este acolo în m-re, pe 158 feţe de coală în două.

La 1842 Fevruare 10, Isaia este scos din igumenia Rîşcăi, ca să facă loc lui Teodorit, igumenu m-rii Slatina, care era mai boer şi mai sfredel de cît Isaia, şi care urma să deie

igumenia m-riĭ Slatina dimisionatuluĭ mitropolit Veniamin.

Isaia s'a retras la satul său Hărmăneştĭ, plin ca un stup; dară acolo avînd neamurĭ prea multe, prea lacomĭ şi prea obraznice în scurt l'aŭ retezat şi l'aŭ supt, de rămăsese la bătrînețe adîncĭ de nu avea cu ce să se caute, ba nicĭ să-l îngroape. A murit într'o mizerie neagră. Rîşcaniĭ l-aŭ adus la m-re şi l-aŭ îngropat la strana dreaptă, afară în față.

1842.— Teodorit arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca. Teodorit era dintre boerĭ; deştept, inteligent, şi prieten cunoscut cu toțĭ boeriĭ ceĭ marĭ; era mîndru, ambițios şi pretențios. Veniamin mitropolitu l-a crescut din grație. Teodorit văzîndu-ĭ bunătatea mitropolituluĭ, făcea abuz. După multă stăruință mitropolitu l-a pus igumen m-riĭ Slatina, numaĭ ca să curme stăruințele. Teodorit ştia carte, după vremea de atuncĭ; se face instrument tainic luĭ Mihaĭ Sturza-vodă, şi lucrează spre a resturna pe mitropolitu din scaun. Teodorit toată viața luĭ a lucrat din răsputerĭ ca să ajungă mitropolit fie în locu părinteluĭ său, care l-a crescut, fie măcar în locu draculuĭ, numaĭ să se vadă măcar episcop cu eparhie, ca să fie în Divan şi în Adunare că pe urmă de... meşter e cel de...

Teodorit la Rîşca n'are nimic de însemnat. M-rea era înoită de Isaia pe toată întinderea, Teodorit n'are ce-ĭ face. El îşĭ făcea viața maĭ mult la Iaşĭ, unde era prezident în comitetul m-relor pămîntene, cu Teofilact şi cu Veniamin, comitet înființat din anul 1841[1]). Cînd era la m-re, stătea maĭ mult la Hărmăneştĭ, unde gurele rele îĭ atribue florĭ de dragoste. Teodorit strînge banĭ şi din venitul m-riĭ Rîşca şi din venitul comitetuluĭ m-resc, şi dă luĭ Vodă să-l pue mitropolit.

Teodorit moare în 1848, şi la 6 August a fost îngropat în mănăstirea Rîşca, lîngă Isaia.

---

1) Secularizarea e proectată şi votată la 1839 în Moldova şi în Valahia se pune în aplicare de la 1842.

1848.— Neonil Boca, arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca. Neonil s'a pus la 18 Septemvre delocotinentul de mitropolit, Meleti Stavropoleos-Burdujeanu, pentru că mitropolitu murise în vremea holeriĭ, precum murise şi Teodorit. Neonil este originar din Bucovina; a venit de tînăr în m-rea Rîşca, aice s'a călugărit. A igumenit un an şi zece lunĭ pînă la 1850, Iulie 18. A eşit din igumenie şi-a rămas tot în m-re cu nemulţămirea celor alţĭ igumenĭ ce a urmat după el.

Neonil îşĭ scrie singur igumenia sa (Bis. ort. rom. 18; 458). să cam laudă de a binele. Contimporaniĭ seĭ, şi în urmă nepotul său Antim Boca, şi altu Voronil, şi alţĭ ne lasă să cetim în viaţa luĭ Neonil pe omul cu degetele încovăete, şi ca dovadă însuşĭ daniile pe care le pune el însuşĭ ca date de dînsul.

Neonil a pardosit biserica cu scîndurĭ de brad, fiind-că maĭ înainte era pardosită cu lespezĭ de piatră, şi călugăriĭ se bolnăveau de piciore din cauza răceleĭ.

A făcut uşile de la dvorile micĭ de lemn şi zugrăvite cu sfinţiĭ apostolĭ, fiind că maĭ înainte era cu perdele de cit, ca la bisericele sărace de la sate.

A făcut veşminte diaconeştĭ, cu tot tacămu lor.

A dat 200 leĭ ajutor de s'a făcut cadelneţele cele bune.

A cumparat lighean şi ibric de alamă la biserică.

A dat m-riĭ 400 de oĭ marĭ, 33 de vite cornorite, 25 de mascurĭ, şi o trăsură de 2 caĭ legată în fier.

A făcut cişmele în m-re ne fiind maĭ înainte, şi a dat ajutor la ciuşmelele 4000 de leĭ, ne ajungând suma de 10,000 de leĭ daţĭ de la departamentul bisericesc, care luasă averile m-riĭ în administraţia sa.

A îngrădit toate livezile m-riĭ cu gard, fiind că toate îngrăditurile eraŭ stricate. A făcut şurile şi rotăria. A dat bisericiĭ o mantie arhimandriţească cu tablele cusute şi mantie călugărească.

A scos de la departamentul bisericesc crucea de pept a

arhimandritului Teodorit, pe care a plătit-o cu 200 de galbenĭ filotim, că aşa era atuncĭ cinstea departamentuluĭ, şi a dăruit-o bisericiĭ, cruce de argint aurită cu petre scumpe.

A dat 243 de galbenĭ pe un clopot mare de 700 ocă adus de la Rusia şi cumparat de dînsul, iară restul sumeĭ cît a costat clopotul l-aŭ plătit dăinuitoriĭ după stăruinţa sa, 100 galbenĭ Galaction ieroshimonahul.

A căpătat m-riĭ o vie de cincĭ pogoane, la ţara de jos la Panciŭ, la dealu Neiculuĭ, dăruită de Dumitrachi Ganea.

A căpătat de la boerĭ, în dar, şepte feloane cu stiharile lor.

A dat bisericiĭ o cruce de argint aurită cu sf. lemn în ea.

A făcut biserica de lemn, cu cărţĭ, vestminte şi alte obiecte la satul Sîrbiĭ, moşie a m-riĭ Rîşca, ne maĭ fiind înainte acolo biserică.

El cu purtările sale a întrecut pe toţĭ igumeniĭ ce aŭ fost înaintea luĭ, pentru că era din tinereţe în m-re, ştia toate pricinele caseĭ şi îl cunostea toţĭ; de aceia îl şi ajuta. El s'a schivnicit cu numele Nil ierosimonah. Este ctitor trecut la pomelnic la 9 Maĭ, 25 Marte şi 8 Genare. El a maĭ trăit mult după ce a eşit din igumenie.

A fost locţiitor de igumen a 2 a oară, după Cananău, înaintea luĭ Iosif Rîşcanu.

Iată cum a fost scos din igumenie: A fost decretat pe viaţă de Mihaĭ Sturza vodă. Eşind Sturza din domnie, a întrat Domn Grigore Ghica El a scos din locotinent de mitropolit pe Meleti Burdujeanu, şi-a pus în loc pe vlădica Mardarie Apomias, de la m-rea Coşula. Mardarie era blînd în faţa oamenilor şi prea interesat pe la dosurĭ. Atuncĭ arhidiaconul Veniamin Cananăŭ de la episcopia de Roman, a cerut cu stăruinţă şi banĭ igumenia m-riĭ Rîşca. S-a făcut un decret exagerat la Vodă, în care se zice că igumenul Neonil de la Rîşca este prea bătrîn de 80 de anĭ şi orbit de vedere nu poate cărmui m-rea şi ast-fel a scos pe Neonil şi a pus în locu-ĭ pe Cananăŭ. Pe urmă

s'a constatat neadevărul. A voit să-l permute igumen la altă m-re maĭ mică, Neonil nu s'a dus şi-a rămas în Rîşca la metania luĭ.

1850.— Veniamin Cananăŭ arhimandrit, igumen m-riĭ Rîşca.

Veniamin este boer din familia Cananăŭ, familie veche de origină italiană, venit de demult în Moldova prin Costantinopol şi Basarabia.

Veniamin a fost crescut de mitropolitul Veniamin şi spre dovadă iată vorbile mitropolituluĭ puse în dieta sa:

„Aseminea englopionul ce-l am eŭ hărăzit de Monarhul „Rusieĭ, şi pe care l-am dat preosfinţituluĭ frate Veniamin „Roset cu condiţia de a purta cheltuelile duhovnicesculuĭ „meŭ fiŭ Ierodianul Veniamin Cananăŭ, pînă la săvărşirea „cursuluĭ învăţătureĭ sale teologhicé, precum şi a în„toarcereĭ sale de la Atena în patrie..." (Docum. Mitropol. 64). Cananăŭ s-a întors de la Grecia, şi era arhidiacon în etate de 28 anĭ la episcopia de la Roman. Atuncĭ a cerut cu protecţie şi cu rüşfert de 1000 de galbenĭ daţĭ luĭ Petrachi Cazemir, care substitue pe ministru bisericesc. Cazemir a primit baniĭ de ruşfert adică mia de galbenĭ, a făcut raport minciunos la Vodă Ghica, zicînd Domnuluĭ: „Arhimandritul Neonil de la Rîşca este bătrîn, infirm, şi nu poate administra m-reá.... şi recomand Măriei-Voastre pe arhidiaconul Veniamin Cananăŭ distoinic de a cărmui bine".... Vodă aprobă şi Veniamin să face igumen la 18 Iulie. Cazemir a primit baniĭ în mia de galbenĭ, trăeşte o săptămînă ş-a murit grabnic de oprirea uduluĭ, şi baniĭ din ruşfert i-aŭ fost de îngropare. (Bis. ort. Rom. 18. 461).

Cananăŭ cum a venit igumen în Rîşca, fiind tînăr şi mîndru cu ideea de boer şi de igumen, îndată aŭ schimbat din ascultărĭ pe slujbaşiĭ ceĭ vechĭ ş-aŭ pus el alţiĭ noĭ, parte din m-re şi parte din ceĭ de pe afară ce era surgunițĭ aice pentru

purtărĭ rele. Era iute și nepractic în biserică și în treburĭ duhovniceștĭ. Cum să mînia, striga biciu și bătea pe cine îĭ eșe înainte, să fi fost orĭ tînăr orĭ bătrîn, orĭ călugăr orĭ mirean. Cananău era zburdalnic și desfrînat, petrece în primblărĭ cu lunile, rar cînd stete și la m-re cu săptămîna. Cînd era în m-re se ținea de dînsul o droae de boerĭ și de cucoane, m-rea era prefăcută în casă de distracție, umblărĭ cu trăsurĭ, alergărĭ de caĭ, și felurite petrecerĭ nepotrivite vieţeĭ călugăreștĭ. Avea și darul a strînge pe boeriĭ scăpătațĭ și-ĭ ținea în m-re. El mergea rar la biserică, dară îĭ plăcea să facă înbunătățirĭ din daniile altora. El avea veniturĭ de pe moșia Bogdăneștĭ cu toate cotunele eĭ, dară nu-ĭ ajungea la cheltuelile sale particulare A igumenit 4 anĭ și maĭ bine. In acest timp a făcut și multe lucrurĭ în biserică, maĭ mult cu daniile de pe afară, strînse de părinţiĭ: Neonil Boca, și de părintele duhovnicul Dumitru Bradeș din m-rea Secu, proestos însemnat, care stăte în Rîșca pe atuncĭ surgunit de intrigile zileĭ, de la m-rea luĭ. Altele a făcut materialul m-riĭ prin prefacerĭ, adăugirĭ și înoirĭ, altele de la dînsul cu cheltueala luĭ.

Cananăŭ a fost iute și desfrănat și din acestea i s-a tras oftiga și s-a îngropat acolo la 1855 Maĭ 9. Maĭ tărziŭ familia luĭ l-a desgropat și i-aŭ adus oasele în gropnicu de la bis. Corni lîngă Botoșanĭ.

Despre el sînt doue versiunĭ care i-au adus mortea la 35 de anĭ: Una zice că a fost bătut de moarte de o nemțoaică, după ce a fost buzănărit; alta că întrecîndu-se cu niște boerĭ l-aŭ răpit caiĭ, a eșit oiștea și l-a trîntit de un butuc de i-a sdrobit peptu, de i s-a tras moartea. A zăcut mult în suferințe grele. Dacă Cananăŭ ar fi igumenit maĭ mult s'ar fi pustiit m-rea din cauza corupțiĭ luĭ. Așa este în general soarta igumenilor care să pun pe rușfert și fără de merit.

1855.— Neonil Boca arhimandrit a 2-a oră, a ținut loc de igumen 6 lunĭ, de la Fevruare până la 15 August, între Cananăŭ și vlădica Rîșcanu.

Pe atuncĭ a venit în Rîşca mitropolitul Sofronie Miclescu, ca să întărească în igumenie pe Locotenentu Boca, el n-a primit din ambiţie că l-aŭ dat afară din rîndu dintăĭ, pentru hatîru unuĭ şuchet demoralizat.

Alta că mitropolitul pipăe pe Neonil de greutatea galbenelor, atunci între samsarĭ era şi renumitul Varahil Latiş. Neonil, de frica banilor, n'a primit. Dară maĭ pe urmă cu toţiĭ ş-aŭ muşcat mînele din cauza unor tulburărĭ ce aŭ urmat cu igumenia din urmă, după locotenenţa luĭ Neonil.

Pe acele vremurĭ, şi maĭ înainte, era la Rîşca o taină ascunsă, pe care mi-o şopteaŭ mie bătrîniĭ. Iată taina:

Averea Rîşcăĭ se lua de departament şi la ocazie nu să da înlăturĭ nicĭ preasfinţiţiĭ; cu aceasta Rîşcaniĭ nu se prindea de loc.

Eĭ aŭ fabricat taina că: 400 oĭ, 33 de vite, 25 de mascurĭ şi altele, aŭ fost propriĭ ale m-riĭ, şi le-aŭ trecut pe numele luĭ Neonil Boca, ca ale luĭ, şi ca date de el m-riĭ, ca să nu le ea cinstiţiĭ de la Iaşĭ. Pentru aceasta s-a scris la pomelnic. Şi cu aceasta Rîşcaniĭ pe atuncĭ stete mult maĭ bine de cît alţiĭ.

1855.— Iosif Rîşcanu Evhaiton arhiereŭ, igumen m-riĭ Rîşca. Vlădica era igumen la m-rea Mavromolu din Galaţĭ, de acolo l-a permutat la Rîşca, după ce maĭ întăĭ a plătit ruşfertu 500 de galbenĭ prin fratele săŭ Teodoriţă Rîşcanu mitropolituluĭ Sofronie Miclescu, căcĭ şi pe atuncĭ mitropoliţiĭ ca şi oameniĭ lor eraŭ herangiĭ. (Bis. ort. Rom 18. 464).

Vlădică se zice Rîşcanu după familia sa Rîşcanu, deşi cu această ocazie se identifica şi cu numele m-riĭ Rîşca, Rîşcanu.

Vlădică s-a numit pe 15 August; a stat o săptămînă în m-re fără să facă ceva bun saŭ răŭ. S-a întors înapoĭ la Galaţĭ de a maĭ stat treĭ lunĭ de zile. Pe urmă ş-a trimes o ladă de tiparos cu veşminte, şi cîteva vechiturĭ stricate. Atuncĭ a venit în Rîşca cu ucenicul săŭ Monahul Lavrente. După ce

s-a întors de la Galaţĭ, s-a dus la judecătoria din Fălticenĭ ş-a luat subvenţia m-riĭ, 2500 galbenĭ, din care banĭ avea să plătească lefile soboruluĭ pe jumătate de an, ce rămăsese ne plătite de la Cananăŭ, şi n-a dat nimăruĭ nicĭ un ban A-seminea n-a plătit 6000 de leĭ, luĭ Neonil pe 6 lunĭ subvenţia de igumen.

Acesta avea în stăpînire două moşiĭ, şi nicĭ o dată nu ave banĭ, ba încă era şi dator în multe părţĭ. Ba n-a plătit nicĭ departamentuluĭ cîştiŭ pe un an, nicĭ la personalul m-riĭ n-a plătit lefile pe un an şi jumătate, din care pricină mulţĭ aŭ rămas săracĭ şi datorĭ. Pentru aceasta ministeriul i-a luat moşiile şi le-aŭ pus la mezat şi le-a luat fratele vlădicăĭ, Teodor Rîşcanu.

Teodor Rîşcanu avea în contractu de imposesiere să facă un rînd de chiliĭ nouă de cărămidă, nalte pe plan, în partea despre Nord, cu dosu la zid, cu faţa la biserică, în locul chiliilor celor vechĭ ce fusese făcute de lemn de Chiril Nemţanu, pe care chiliĭ le-a şi făcut, după contract, cu iconomie de posesor la anul 1861.

Vlădică Rîşcanu a igumenit pînă la 1861 Noemvrie 22 adică 6 anĭ între 1855 Aug. 15, 1861 Noem. 22.

In igumenia Vlădicăĭ, fratele săŭ a făcut chiliile, pe temeliile de piatră, şi la săpăturĭ s-a găsit grindul apeĭ şi zburătorĭ de bătălie. In igumenia vlădicăĭ s-a podit biserica, şi s-a găsit urme de morminte vechĭ de Doamne, sub paviment.

A săpat sub paviment adînc, a scos grindul apeĭ, a scos secrie vechĭ cu doamne marĭ, pe care le-au îngropat sub pridvor. A zidit transverse de zidiu, pe care aŭ pus podeala.

Vlădica e ctitor trecut la 8. Noemvrie la 1858. Noem. 10. A dat m-riĭ un rînd de veşminte arhiereştĭ între care: Un socos de adămască, un omofor mic, o cruce de inorog argintită ş-a făcut veşminte preoţeştĭ şi diaconeştĭ cu altele. A făcut strana arhierească din lemn, la care a plătit comitetul

plata pe jumătate, iară restul l-a plătit alțĭ ctitorĭ, ca și boitu.

Episcopul Chesarie Sinodon Răzmiriță, care era locoțiitor de mitropolit, a scos pe vlădica Rîșcanu din igumenie pentru multe neorînduelĭ, și l-a rînduit să șadă în mitropolie ca un arhiereŭ bătrîn, dară și în mitropolie adese orĭ făcea acte de om alienat, și din această cauză, după cîte-va lunĭ, episcopul Calinic Miclescu, ce era locotenent de mitropolit, după vlădica Chesarie, l-a permutat la m-rea Secu, de unde maĭ tărziŭ a venit în m-rea Neamțu la metania sa, de oare-ce vlădica Iosif Rîșcanu este Nemțan. Aice a murit la 1867 Genare 19, și s-a îngropat lîngă biserica mare despre mează-zi.

1861—1886.— Neofit Arbore arhimandrit, igumen m-riĭ Rîșca. Arbore a fost om plăpînd, slăbănog, bolnăvăcios, a igumenit cu ajutorul unuĭ nepot al săŭ, civil, zis Ioan Pisoschi.

De la secularizare în coace, igumeniĭ de la m-rĭ, guvernul în actele oficiale iĭ numește: superior, îngrijitor. Neofit a igumenit 25 de anĭ, între aniĭ 1861 Noem. 23 și 1886, cînd a murit, îngropîndu-se lîngă piatra de făcut agheazma.

Neofit, cu ajutorul luĭ Pisoschi, a făcut grădina cu aleie, movilă și pavilion, în dosul caselor marĭ. A făcut un canal de piatră și o prizmă de florĭ împrejurul bisericiĭ.

1886—1897.— Gherman Diaconovicĭ arhimandrit, igumen m-riĭ Rîșca. Gherman a igumenit 11 anĭ, este Rîșcan vechiŭ, a fost mulțĭ anĭ clisiarh mare, a făcut multe treburĭ m-riĭ, a vizitat ca închinător sf. Munte și Orientul. La bătrînețe s-a lăsat de igumenie și s-a rătras la un prieten al săŭ la m-rea Slatina, anume la părintele arhimandritul Chelsie Dumitriu, igumenul m-riĭ Slatina, cu gînd de a-l sluji spre moarte.

1897.— Ischie Iorgulescu, duhovnicu de la m-rea Varaticu, a ținut loc de igumen, saŭ maĭ bine zis loc de îngrijitor, două, treĭ lunĭ. Pe Iorgulescu l-a mutat îngrijitor la m-rea Bistrița, și Rîșca a rămas vacantă, din lipsă de oamenĭ.

1897.— Chesarie Herescu arhimandrit igumen m-riĭ Rîşca. Chesarie este român din familia Herescu, din Bucureştĭ, născut la 1808. Cînd a fost zavera la 1821 el era băet de 13 anĭ. La zavera tatăl seu de frică a fugit din Bucureştĭ la Iaşĭ, în Moldova, cu familia, în care era şi băetul Costachi. In Iaşĭ Chesarie a fost băet anagnost la Vlădica Aftanasie, apoĭ în mitropolie, călugărit de mitropolitu Veniamin, diacon şi preot ca bun bisericaş a fost în mitropolie 36 de anĭ. La 1857 a venit in m-rea Rîşca şi aice stă de 43 de anĭ. Chesarie ştia de la tatăl seu treĭ limbĭ: româneşte, greceşte şi arăpeşte La 24 şi 25 Iunie 1900 mĭ-a cântat mie, în biserică, greceşte şi arăpeşte, la etatea de 92 de anĭ. Cu mîna tremurîndă mi-a scris mie cîte-va cîntărĭ arăpeştĭ. La bătrîneţe s'a schivnicit cu numele Chiril. El a fost şi este clisiarh mare. A fost, de ocazie şi pe apucate, igumen m-riĭ Rîşca aproape 2 anĭ. In acest rînd a fost ca 6-7 lunĭ, s'a lepădat el singur de igumenie fiind pre bătrîn şi asurzit.

El acum caută de sufletul seŭ spre a muri bun călugăr. Un bătrân Rîşcan, care singur a rămas acum m-reĭ, să spuie urmaşilor ce a fost în trecut Rîşca.

1897.— Veniamin Piticariu, Arhimandrit şi igumen m-riĭ Rîşca de la anul 1897. Veniamin este romîn de origină, de baştină răzeşĭ din Cîmpulung, din Bucovina. Bunicŭl său după ce s-a luat Bucovina de către Austria, a trecut în Moldova şi s-a stabilit în comuna Rotopăneştĭ, judeţul Suceava, unde s-a născut Veniamin Piticariu, la anul 1848, numindu-se Vasilie. A învăţat carte la şcoala boeruluĭ Neculaĭ Istrate, proprietar a moşieĭ Rotopăneştĭ, terminănd apoĭ clasele primare, la anul 1866 aŭ murit părinţiĭ luĭ de holeră ambiĭ într'o săptămînă şi el a rămas sub epitropia suroriĭ sale Elena Teodorescu. Pe urmă a maĭ învăţat carte şi gospodăria în familia boerilor Costache Romanescu din Fălticenĭ.

A fost cioban la oĭ, şi prin silinţe şi economie a ajuns

Vasile să fie avut în: oĭ, caĭ, vite şi banĭ. Maĭ pe urmă logodindu-se spre a se însura, s-a bolnăvit greŭ, de care boală a suferit 5 anĭ, şi n'a putut scapa, pănă nu s'a făcut călugăr în m-rea Cozancia în igumenia luĭ Veniamin Păslariu. Apoĭ în urmă s-a dus la sfîntul Munte spre închinăciune. Intorcându-se apoĭ din sfîntul Munte a adus o icoană a maiceĭ Domnuluĭ, făcătoare de minunĭ, ce să chiamă Portăriță, care icoană este din cele maĭ bogate şi este în m-rea Rîşca.

A fost pus după venirea de la sf. Munte, de Eromonahul Chesariu Vasiliu duhovnic de la m-rea Agafton, slujitor la Biserica sfîntu Ion din Suceava, mitropolia veche a Moldoveĭ, unde a învațat carte de teologie de la arhimandritul Emanuil Ciuntulac, Profesor. Bolnăvindu-se, s-a întors iarăşĭ la metania sa în Cozancia unde a fost pus igumen în care timp a făcut marĭ înbunătățirĭ, a acoperit biserica cu tablă şi un turn pe biserică, a zugrăvit biserica pe din lăuntru, a făcut vestmîntărie, un ceardac înaintea bisericiĭ deasupra uşiĭ, a făcut vr'o treĭ rîndurĭ de vestminte nouă, Sfintele vasă nouă, a reparat cărțile bisericeştĭ, a îngrădit ograda m-riĭ cu zaplaz de scîndurĭ, porțĭ acoperite cu tablă, o magazie de ținut obiectele bisericiĭ acoperită tot cu tablă, două iazurĭ cu peşte, două fîntânĭ, un epitaf din Rusia, frumos şi alte multe îmbunătățirĭ.

Maĭ pe urmă a fost numit igumen la m-rea Coşula, unde a făcut o biserică de lemn frumoasă la cimitirul satuluĭ, stăruind de s-a reparat biserica şi clopotnița de cătră Stat în care timp tot prin stăruințele sfințieĭ sale s-a reparat şi casele.

Pe urmă s-a numit de înalta chiarhie igumen a m-riĭ Rîşcăĭ unde se află şi astăzĭ. Pe unde a fost slujbaşĭ s-a recomandat de un bun bisericaş şi de bun gospodar. El a adus psalțĭ călugărĭ, şi frațĭ în m-rea Rîşca, a înființat şcoala de cîntărĭ bisericeştĭ a făcut cafas în biserică şi alte înbunătățirĭ. Sfinția sa a venit în m-rea Neamțuluĭ în ziua de 14 Maĭ 1900 şi m'a rugat pre mine să-ĭ fac istoria m-riĭ Rîşca.

Eu m'am apărat spuindu-ĭ că sînt bătrîn şi orbit. După multă stăruinţă, am izvodit şi am schiţat istoria m-riĭ Rîşca după cum se citeşte aicĭ

In timpul igumenieĭ sf. sale se află în m-rea Rîşca ca (14) patru sprezece călugărĭ, parte maĭ bătrînĭ şi infirmĭ şi parte maĭ tinerĭ şi vr-o cîţĭ-va fraţĭ.

Veniamin se sileşte a rădica m-rea din agonie. Tot sf.-sa a stăruit de s-aŭ acoperit şi casele arhondariculuĭ mare de către Stat la anul 1900, iar în anul 1901, împreună cu alţĭ bunĭ creştinĭ, a organisat o loterie publică de banĭ, din fondul căreia să se facă maĭ multe reparaţiunĭ la clădirile m-riĭ.

---

§ 16.— 1). Inscripţia arhimandrituluĭ Isaia, pusă pe biserică la 1827. Inscripţia romînească, săpată în piatră, aurită, şi cu privaz negru; este pusă sus pe păretele pridvoruluĭ adaos de dînsul. Iată cuprinsul eĭ:

† Intru cinstea şi mărirea sf Ierarh Niculaĭ patronul acesteĭ m-rĭ. La anul 1827 în zilele prea sfinţituluĭ mitropolit Veniamin Costachi prin sîrguinţa şi cheltueala prea cuviosuluĭ arhimandrit chir Isaia igumenul acestuĭ sfînt lăcaş, care s-a prefăcut după modelul obicinuit acum în Moldova, s-a lărgit în lăuntru prin dărămarea unuĭ părete din mijloc, s-a mărit şi s-a întărit fereştile cu grate, s-aŭ adaos proscomedia, s-a format fostul pridvor în trupul bisericiĭ, adăugîndu-se altul din noŭ, s-a acoperit, s-a zugrăvit pe din năuntru şi pe din afară, şi s-a înpodobit cu multe odoară, înturnîndu-se multe driturĭ şi moşiĭ împresurate.

2). Maĭ jos, sub inscripţia, în patru ocniţĭ marĭ sînt zugrăviţĭ ca ctitorĭ: Arhimandritu Isaia, în mare ţinută de paradă; Duhovnicu Pahomie, Duhovnicu Isaia orbu, şi Duhovnicu Iosaf.

Igumenu este îmbrăcat cu antereŭ de cutnie, colorat în dungĭ, brîŭ de fir, poftale de argint, ceasornic cu lanț de aur, mantie, camelaucă, metaniĭ bune și baston argintat, merge în serbătoare la biserică. Duhovniciĭ îl urmează la paradă. Duhovniciĭ sînt îmbrăcațĭ călugărește, foarte cuviincios și curat. Aŭ metaniĭ de lînă și camelauce, proba că Rîșca se considera m-re sobornicească. Pe la alte schiturĭ nu era așa.

3). Inscripția romînească de pe chilule de lîngă clopotniță, săpată în piatră, glăsuește așa:

† Intru slava sfinteĭ Troițe, s-aŭ făcut aceste 12 chiliĭ, din întreg pămîntu cu temelie de piatră, și perețiĭ de cărămidă, și cu pivniță boltită de desupt. In zilele preaosfințituluĭ mitropolit Veniamin Costachi, cu dreptĭ baniĭ meĭ, de mine smeritul Isaia arhimandrit întru lauda ierarhuluĭ Nicolae, patronul meŭ, că slujind eŭ sfinteĭ mitropolii 26 anĭ în slujba dichieĭ, m-aŭ tras a fi slugă a sa și igumen acesteĭ m-rĭ spre veșnica me pomenire, am făcut acestea la anul 1830.

4). Inscripția romînească de pe casele cele marĭ, arhondaricul, pusă sus deasupra ușiĭ glăsuește așa:

† La 1540 s-a zidit biserica Rîșca în a doua domnie a luĭ Petru Rareș voevod și opt odăĭ. La 1766 Calistru Ene igumen m-riĭ aŭ adaus patru odăĭ. Iară la 1839 în zilele prea osfințituluĭ mitropolit Chirio chir Veniamin Costachi Isaia arhimandrit igumen m-riĭ, a înoit odăile luĭ Petru Rareș voevod, și a luĭ Calistru Ene, și a făcut deasupra lor 12 odăĭ și 2 trapeze cu beciul lor de desupt, sub un acoperemînt, cu osîrdia și toată cheltueala sa, gătindu-se la 1840 Iulie 20.

NB. Isaia zice în inscripțiile sale: „Cu osîrdia și toată cheltueala sa.“ Isaia igumenește între aniĭ 1821—1842. atuncĭ toate averile m-riĭ eraŭ pe sama m-riĭ sale. Unde este venitul averiĭ cînd zice că le-a făcut cu dreptĭ baniĭ săĭ? Oare averea m-riĭ este de drept numaĭ a igumenuluĭ? Dacă cheltueala este a luĭ, trebuim să știm unde este averea m-riĭ. Dacă

cheltueala este făcută din venitul m-riĭ, n-are drept să-şĭ o însuşască luĭ-şĭ. Din acestea reesă că igumenu plătia un ruşfert gras, la scaun, şi pe urmă toată averea m-riĭ şi-o însuşea luĭ-şĭ, de făcea cu ea ce voia. Acest abuz se găseşte pe această cale la toate m-rele. Din acest abuz reesă că toate înscripţiile de pe la m-rĭ sunt nesigure saŭ eronate. Aşa trebui să fie şi la Rîşca. Aşa este şi cu prefacerea obiectelor bisericeştĭ din care se face confuziune în istorie.

5). Inscripţia de pe clopotniţă sus pe zid la întrare:

† Această clopotniţă s-a acoperit la 1852 de Neofit Arbore. Reparată la 1872 Octom. 1.

Această clopotniţă este veche de multe orĭ reparată, de multe orĭ a fost acoperită şi părintele Arbore nu aminteşte în înscripţia sa nicĭ acoperitul de la 1827, făcut de Isaia, nicĭ pe cele anterioare [1].

6). Inscripţia de la Ciuşme. In ogradă lîngă biserică partea despre sud este ciuşmeaua m-riĭ, cu un obelisc mare de piatră

1). In clopotniţă sînt treĭ clopote maĭ marĭ şi altele micĭ. Altele micĭ poartă numaĭ data: unul 1826 şi altul 1727. Pe unul din clopotele marĭ stă scris:

† Acest clopot s-a vărsat în sf. m-re Rîşca hramu sf. Niculaĭ în zilele sfinţieĭ sale părinteluĭ chir Calistru Ene proim igumen şi cu adediŭ luĭ Tinţă Bîrsan an 7288 (1780), iară acum la anul Domnuluĭ 1834 în zilele prea înălţatuluĭ Domn patriot Mihail Grigoriŭ Sturza VVod ocîrmuind arhipăstoria biser1cească înalt prea sfinţitul mitropolit Veniamin Kostaki cu osîrdia şi cheltuiala prea cuviosuluĭ arhimandrit proestos al mănăstireĭ s-a de iznov vărsat cu adaos de 920 ocă piste 580, vecinica lor pomenire.— Pe alt clopot se zice:

† Acest clopot s-a făcut la Huşĭ în zilele luĭ Constantin Mavrocordat Vodă, care clopot l-a făcut monahiĭ Calinic şi Dumitru cu toată cheltuiala sa şi l-a dat pentru a lor folos sufletesc la care este închinat sfinteĭ mănăstirĭ Rîşca la care este hram sfîntul ierarh Nicolae, leat 1784. Pavel Clopotariŭ.—

[Artur Gorovei, în „Gazeta Săteanuluĭ“, an, XII, p. 13.].

cioplită, în forma uneĭ căpăţinĭ de zahar; postamentul e de zid patrat. Aice este înscripţia următoare:

† Această ciuşme cu 2 ţevĭ împreună cu alta în bucătărie s-a făcut din noŭ cu cheltuiala preacuviosuluĭ arhimandrit, în zilele Inălţimeĭ Sale Grigorie Alexandru Ghica Voevod, fiind locotenent de mitropolit preaosfinţia sa episcopul Meleti Stavropoleos, prin osîrdia şi osteneala mea Neonil arhimandrit şi igumen acesteĭ sfinte mănăstirĭ. Anul 1849 Iulie 23.

NB. Părintele Neonil zice în înscripţie cu cheltuiala prea cuviosuluĭ arhimandrit... Neonil. Inscripţia nu este veridiă. Pentru că ministeriul după secularizare a dat 10.000 de leĭ anume să se facă ciuşmelele. Neonil a adaos 4000 de leĭ, şi cu aceasta s-a însuşit toată cheltuiala ca a luĭ. Ciuşmeaua a costat 14.000 de leĭ. Obeliscul e făcut de Ilarion Ivanovicĭ. (Pomelnicu 9 Maĭ; Bis. ort. rom. 18, 459). Ciuşmeaua s-a reparat de multe orĭ, chiar acum cînd eŭ în Rîşca studiam m-rea să o scriŭ, ieromonahul Ghenadie cu cheltuiala arhimandrituluĭ Veniamin Piticariu igumenu, o repară în presenţa mea pe tot conductul apeĭ.

7). La fundul altaruluĭ spre răsărit unde acum sînt crescuţĭ arborĭ marĭ, a fost din vechime igumenia veche. Pe acestea le-a înoit Chiril la 1799. Maĭ pe urmă le-a prefăcut Sofronie de zid cu două rîndurĭ şi cu paraclis. Paraclisu l'a stricat Crupenschi. Iar casele igumeneştĭ le-a stricat la 1849 Neonil şi Gherman din răzbunare, pentru că şi lor le stricase Teodorit sehăstria. Casele le-aŭ stricat cu slugile m-riĭ. Acum pe acest loc se îngroapă părinţiĭ cari mor în m-re. După îngropare se nivelează mormîntul.

8). Zidiul ogrăziĭ este de piatră brută; are pe lature 150 metri, ceia ce dă pe toată ograda o lungime ca de 600 metri. Zidiul e pătrat, nalt ca de 4 metri şi maĭ mult. Cu acest zid m-rea este închisă ca o cetate tare. Are o întrare pe sub gangul clopotniţeĭ, unde e poarta şi două întrărĭ micĭ cu

portiţĭ: una în colţ spre nord, alta în colţ spre răsărit. Zidiul e întărit cu propele de zid, acoperit cu lespezĭ de piatră. Originea primitivă a acestuĭ zid pînă la Bogdan vodă, 1512; Rareş l-a înoit la 1542 Asemenea şi Bucioc. Iară Calistru Ene, l-a înalţat cu un stînjen, şi zidiul despre Nord l-a stricat de tot pe toată laturea, şi-a zidit zid din noŭ, mărind ograda m-riĭ spre Nord cu 7 stînjenĭ.

9). Trapeza cu cămările eĭ a fost veche, mică pentru părinţĭ, puţinĭ, Isaia a stricat trapeza veche ş-a făcut-o el maĭ mare după cum se vede acum. (Vezĭ la igumenia Isaia).

Trapeza luĭ Isaia fiind mare făcută pentru un sobor numeros, acum părinţiĭ înpuţinăndu-se, trapeza stă deşartă, iară părinţiĭ s-a mutat la trapeza de sub arhondaric, unde este strămutat şi tabloul cu ctitorĭ. Trapeza luĭ Isaia se păstrează intactă văruită, cu mese, şi alăturea bufetu cu toate ale lor.

10). Un rînd de chiliĭ micĭ la capătu lemnărieĭ sunt făcute tot de Isaia.

La zilele noastre soborul fiind prea mic, casele în majoritate staŭ deşerte, se ruinează în zadar. In toate beciurile în No. de 4, esă apă maĭ multă orĭ maĭ puţină, apoĭ se trage singură; aceasta probează esistenţa grinduluĭ vechĭ şi pămîntul care se locueşte acum este supra-pus ca o stratificaţie cu traiu oamenilor.

11). In colţul zidiuluĭ spre Nord este un pirg legat de zid, pirg gros, patrat, de piatră brută; în el se ţine căşăria m-riĭ (fruptu de la vacĭ).

Aice deasupra a fost chiliĭ şi paraclis stricat de Isaia. In toată m-rea, de toată vechimea eĭ, a foşt treĭ paraclisurĭ, făcute pe rînd la deosebite vremurĭ: Unu făcut de mitropolitul Teoctist Nemţanu, unul de Sofronie, şi unul de Crupenschi. Paraclisurile se făceaŭ pentru a se înlesni soborul la pravila zilnică a bisericiĭ, de oare ce biserica era umedă şi friguroasă, şi călugăriĭ se bolnăviaŭ de picioare. Igumeniĭ le stricaŭ pe

toate pentru motiv de iconomie la întreţinere, şi eĭ veniaŭ maĭ rar la biserică. Acum nu este nicĭ un paraclis, şi biserica e maĭ uscată.

Obiectele din biserică cu înscripţiile din lăuntru.

12). In pridvorul cel vechiŭ a bisericiĭ, spre stînga, a fost îngropat episcopul Macarie Nemţanu de la Roman, care a zidit biserica pe timpul şi cu cheltuiala luĭ Rareş. Teofin Rîşcanu l-a îngropat la 1558 Septemvrie 1-7. Mormîntul a fost boltit, pe mormînt o lespede mare de marmoră albă bună, pe marmoră prin mijloc florĭ în relief de multă artă, împrejur pe marmoră înscripţie sîrbească săpată cu multă artă, ceia ce probează pe un artist al vremeĭ de atuncĭ, se pare că marmura s-a pus de episcopul Anastasie maĭ pe urmă. Inscripţia se păstrează pre bine într'o boltitură; un capăt e prins în zid. Eu fiind orbit de ochĭ şi locu întunecos n-am putut-o ceti ezact. Tot aicea deasupra este tabloul ctitorilor.

In partea opusă spre dreapta, s-a îngropat o doamnă, zic bătrîniĭ Rîşcanĭ, cu numele „Kneghina Anastasie", nu se ştie ce doamnă, n'are nicĭ un semn pe mormîntu eĭ. Piatra de pe mormîntu eĭ s-a rupt, jumătate e la uşă, şi jumătate afară, într'o boltitură.

Isaia la 1827 a disfiinţat acest pridvor, de aŭ mărit biserica, el a adăugat alt pridvor mare. In pridvoru ist noŭ tot în partea stîngă, a strămutat pe ctitorĭ şi peatra de marmură a luĭ ctitoru Macarie. Pridvoru desfiinţat a avut două uşĭ, prin coaste, una la dreapta; i se cunoaşte garnitura pe afară, una la stînga zidită şi o propea de zid o tăĭnueşte. Aice este boltitura, aice este marmura luĭ Macarie, aice sînt ctitorĭ.

Tablou este făcut în ordinea următoare de la dreapta spre stînga, aşa:

Ruxanda Domniţa. (copilandră), Doamna Eleana. Costantin VV. (copil).

Ştefan VV. (Rareş). Petru VV. (Rareş). Macarie (Episcop).

Numele scrise cu slove de aur.

Zugravu a confundat pe Macarie cu sfîntu Nicolaĭ. Rareş ţine biserica în mînă, şi o întinde la peptul luĭ Macarie spre semn că amîndoĭ aŭ făcut-o. Iară maĭ sus stă o mînă care-ĭ blagosloveşte şi o primeşte. Macarie e îmbrăcat arhiereşte cu capu gol. (Deasupra scris sf. Niculaĭ). Petru Rareş cu familia luĭ de pe tabloŭ îmbrăcaţĭ în haine împărăteştĭ, ca la grecĭ, cu corone pe cap, şi domniţa Ruxanda aseminea.

Este de însemnat că pe acest tabloŭ nu este zugrăvit Ilieş Voevod, fiul cel mare a luĭ Petru Rareş, care a domnit în aniĭ 1546—1551, care s-a turcit. Poate nu-ĭ scris, pentru că s-a turcit. Nicĭ Bogdan vodă fiul cel întăĭ, nici Domniţa Despina care s-a măritat cu Mircea de la Muntenĭ. Din aceste lipsurĭ şi din altele eŭ am conchis că tabloul este problematic făcut mult maĭ tărziu în biserica Bucioc, de un zugrav care n-a ştiut toată familia Rareş. Tabloul trebue să fi fost vechĭ în pridvorul vechĭ. Aice este reproducţie nouă. Este posibil ca tablou să fie făcut de Macarie, de pe cănd trăe el, să fi făcut pe Rareş cu familia pe care i-a ştiut el maĭ devotaţĭ bisericiĭ luĭ. Iară pe el însuşĭ să-l fi făcut urmaşiĭ în greşeală de nume.

Tot de pe tabloul cel vechĭ care acum nu esistă, s-a făcut alt tablou mare, pe o muşama mare patrată, ca de doĭ metrĭ, care se aflĭ în trapeză. Tablou este întocmaĭ ca şi cel din biserică. Deosebirea este că tabloul din biserică este făcut de zugravu Ilarion Ivanovicĭ, la 1827, cînd s-a zugràvit pridvoru şi biserica, iară tabloul din trapeză s-a făcut de Chiril la 1806. Aceasta dovedeşte că amîndouă tablourile din trapeză

și din biserică sînt copiate de pe alt tabloŭ maĭ vechiŭ, ce a esistat în pridvorul desființat.

Iată și înscripția de pe tablou din trapeză scris pe marginea de jos romînește:

† Aceste cadre după cum se văd s-aŭ scos și s-aŭ făcut cu cheltueala, sfinției sale Chir Chiril arhimandritul și proigumen sfinteĭ m-rĭ Rîșca. La anul 1806.

Tabloul are privaz mare de lemn înprejur. Pe locul pridvoruluĭ desființat acum este Cafas noŭ, făcut de Veniamin Piticariŭ.

13). In mijlocul bisericiĭ spre stînga este strană de fer aurită, de sistem nemțesc. In strană stă sfînta icoană a maiciĭ Domnuluĭ. Icoana e zugrăvită la Iașĭ, înaintea anuluĭ 1863. Icoana și strana s-a făcut de părintele Gherman Duhovnicu și de monahul Costandie Manoliu, când Costandie ședea la Rîșca. Icoana este îmbrăcată cu argint la Iașĭ, de meșterul Anton Argintariŭ, cu preț de 258 de galbenĭ, Gherman a dat 130 galbenĭ și Costandie 128 galbeni, la anul 1882. Costandie e trecut la pomelnic la 23 Maĭ, Gherman la Sîmbăta mare. Sfeșnicu cel mare este făcut la Iașĭ. de alamă, de psaltu Dumitriță Sucevanu, la 1863 Noem. 6, cu această înscripție:

† „S'a făcut de robiĭ luĭ Dumnezeŭ Dumitru și Catrina „pentru sfînta m-re Rîșca 1863, Noemvre 6." Scrișĭ la pomelnic la 26 Octom.

Tot Costandie Manoliu a făcut și puntea cea mare de pe apa Rîșca. Este vrednic de știut că majoritate din obiectele bisericeștĭ și ale gospodărieĭ sînt făcute de părințiĭ Rîșcanĭ, spre pomenirea lor. Lor li se cuvine lauda în primul rînd. Mireniĭ deși maĭ mulțĭ și maĭ avuțĭ, aŭ făcut daniĭ maĭ puține de cât călugăriĭ. Totușĭ sînt scrișĭ la pomelnic fie-care la ziua luĭ, și se pomenesc de rigore la toate slujbele bisericeștĭ.

14). Altă Icoană mare: Maica Domnuluĭ, făcătoare de minunĭ, zugrăvită la sf. Munte Atos, de un pictor renumit. Sf.

Icoană e prea frumoasă, îmbrăcată peste tot cu argint bun și aurită peste tot, la Liov, în Galiția cu preț de 1200 leĭ. Are juvele, stă sub geam de sticlă cu privaz aurit. Este proprietatea părinteluĭ ieroshimonahul Veniamin Piticariu arhimandrit și igumen sf. m-rĭ Rîșca, cavaler. A pus-o în strană provizor, lăngă tratapod la dreapta.Sf. icoană va sta aice cât va voi propietariul eĭ.

Titlu sf. Icoane este: această sf. Icoană Maica Domnuluĭ să numește Portărița. Jos pe argint scrie: Această icoană s'a făcut și s'a împodobit cu spesele mele: Veniamin Piticariu 1892.

Sfînta Icoană este o copie artistică de pe chipul sf. Icoane Portărița, de la sf. munte Atos, de la m-rea Iviru, care se arată la Proschinător la pag. 66—67. Veniamin a făcut-o când a fost închinător la sf. munte, la schitul Lacu, cu hram sf. Dumitru, schit romînesc făcut de Romînĭ.

15). In biserică este o iconiță Maica Domnuluĭ îmbrăcată cu argint de la Petru-vodă Rareș. Iconiță făcătoare de minunĭ. Intre minunele eĭ, este și aceasta: La anul 1821 Turciĭ aŭ intrat pe furiș în biserică să o prăde; atuncĭ aŭ găbuit acolo pe călugăru clisiarh. Călugăru, de frică, s-a pitulat lîngă tratapod unde era sf. Icoană. Maica Domnuluĭ l'aŭ acoperit cu puterea eĭ. Turciĭ aŭ scotocit în biserică, aŭ jefuit ș-aŭ luat toate obiectele de preț cîte le-aŭ găsit. Pe călugăr și pe Icoană n-a găsit-o, și ast-fel aŭ scăpat amîndoĭ, ca să spue necredincioșilor minunele și puterea luĭ D-zeŭ.

16). Strana arhierească s-a făcut de vlădica Iosif Rîșcanu, din lemn cu săpăturĭ; plata a fost jumătate baniĭ, de la el, jumătate de la comitet, iară Panaite și Aspasia Văleanu la 1862 Iulie 27 a plătit 15 galbenĭ de poleit cu aur. (La pomelnic la 27 Iulie). Tot la strana arhierească, sus, este o icoană veche sf. Niculaĭ, îmbrăcată în argint, de sistem vechĭ, cu anul 1789, cu scrisoare grecească pe ea de desupt.

17). In altar pe sfînta masă toate obiectele sînt relativ vechĭ,

icoane sînt multe vechĭ. Intre obiectele vechĭ este de însemnat un aer vechĭ stricat, scos din serviciŭ.[1])

Aeru e făcut pe muşama groasă, proastă, lung de 1. 30 m. lat de 70 c. Domnul Christos e făcut mic ca un prunc. Chipurile: Iosif, Nicodin, M. D. Maria Cleopa, şi Maria Magdalina, zugrăviţĭ pre bine. La o parte este mormăntu cu vorbele: „grădina olaruluĭ, pămîntu sîngeluĭ". Imprejur înscripţia troparuluĭ: Iosif cel cu bun chip şi ceĭ 4 Evanghelişti pe colţurĭ, soarele, Luna si patru serafimĭ, toate chipurile zugrăvite pre bine de pot servi de modele. Pînza ca tolu. Analizând calităţile aeruluĭ, nu se pare maĭ vechĭ ca din secolul trecut. N'are anul.

Antimisurĭ vechĭ nu sînt. Zic Rîşcaniĭ că s-au luat la mitropolie să facă loc antimisilor nouă.

18). Pomelnice vechĭ ctitoreştĭ de la începtul m-riĭ nu sînt, pentru că s-aŭ perdut la pustiirĭ. Cele maĭ vechĭ pomelnice sînt două:

1]. „In altar sînt maĭ multe crucĭ. Pe o cruce mare, cu mărgean, se zice: „Această sf. cruce iaste afierosită sf. m-riĭ Rîşcăĭ de Arh. Isaie egumen aceşteĭ m-riĭ 1836."—Pe alte crucĭ staŭ următoarele inscripţiĭ: a) Pahomie Duhovnic 1790. b) Vinedict arhimandrit şi igumen Moldoviţiĭ 1777. c) † Această cruce s'a făcut sfinteĭ mănăstirĭ Rîşca de Manoil ieroschidiacon 1804. d). Această cruce a dat-o sf. mănăstirĭ Rîşca, Neonil Boca, arhimandrit 1862 Iuli 14. e). Neonil Boca, arhimandrit m-riĭ Rîşca August 13. f). Neonil Boca, arhimandrit m-riĭ Rîşca 1862; g). Această cruce am dat-o sf. m-riĭ Rîşca. Arhiereu Iosif Rîşcanu, 1860; h). Vinedict Vicob protosinghel, 1804; Manoil argintar; i). Iosaf ermonah filofteishi monah.

Pe chivote se spune: „Aceste chivote s'a făcut de către smeritul arhimandrit Veniamin Kananăŭ igumenul m-riĭ Rîşca pentru această sf. m-re Rîşca, 1854 luna Ghenar 1". — Pe troiţă sînt aceste cuvinte: † „Acest panaghiariŭ s'aŭ făcut cu cheltueala sfinţiĭ sale Kyr Sofronie arhimandrituluĭ mitropol. şi s-aŭ afierosit la sf. mănăstire Rîşca, unde prăznueşte hramul sfîntului Ierarh Nicolae, spre pomenire neamuluĭ săŭ"

Artur Goroveĭ, loc cit.

A luĭ Varlaam Dinga, din 1892 Iulie 2, cu daniile este nouă şi cu patru ctitorĭ vechĭ. Altu la proscomedie, are ctitorĭ maĭ vechĭ de cît a luĭ Dinga.

Amîndouă pomelnicele sînt copiĭ înoite.

Nu este nicĭ un pomelnic care să arăte ctitoriĭ între aniĭ 1542—1792, ca o esceptie în pomelnicu de la proscomedie să arăte la ctitorĭ pe Bogdan VV. Ruxanda Doamna cu neamu luĭ, Petru Rareş cu neamu luĭ, Macarie Episcopu şi Petru Schiopu vodă. Atîta tot. Alte pomelnice din secolul nostru sînt pre destule şi se pomenesc în zilele săptămîniĭ.

Ctitoriile vechĭ sînt:

Bogdan VV.—Ruxanda Doamna, (fiul luĭ Ştefan cel mare).

Petru VV.—Elena Doamna, (Rareş).

Petru VV.—Maria Doamna, (Petru Schiopu vodă).

Scarlat VV.—Smaranda Doamna, [Scarlat Calimah 1793].

Ctitoriĭ din secolul nostru sunt prea destule şi nu se pot înşira aicĭ.

19). Icoanele din pridvor împreună cu stranele lor, cu pridvoru, cu ctitoriĭ, şi cu alte icoane din biserică s-aŭ zugrăvit de monahul Ilarion Ivanovicĭ Rîşcanu. El a făcut şi monumentul de la ciuşme. (La pomelnic 21 Octombrie).

20). In pridvorul cel mare sînt două dulapurĭ marĭ cu veşminte şi cărţĭ de cult.

In vechime, între aniĭ 1343 la 1512, toate cărţile de cult eraŭ manuscripte copiete unele de pe altele, aşa era în toată Moldova, aşa era pe la toate m-rele, aşa a fost şi la m-rea Bogdăneştĭ, aşa a fost şi la m-rea Rîşca. Maĭ mult încă că chiar de la 1512 cănd s-a făcut tipografie la noĭ în Moldova de Bogdan-vodă fiul şi succesoruluĭ luĭ Ştefan vodă cel mare, pentru tipăriturĭ de cărţĭ slavone, care era în uz pe la bisericile noastre, scriitoriĭ de cărţĭ bisericeştĭ tot copiaŭ cărţile şi de atuncea în coace în manuscripte, şi s-aŭ tot copiat şi prin m-rĭ şi prin politiĭ pînă maĭ dăunăzĭ. Cele din

urmă Evangheliĭ manuscripte sînt din anul 7326—1818 scrise cu mare artă de Shimonahul Chiril din m-rea Secu. una pentru m-rea Neamțu și alta pentru m-rea Secu. Alțĭ scriitorĭ aŭ scris și maĭ încoace și eŭ am cetit cărțĭ și știŭ scriitoriĭ.

Intre cărțile de cult ce am găsit la m-rea Rîșca însemnez pe cele maĭ principale:

I. Un manuscript vechĭ slavon, scrisoare aleasă pe pele pergament, carte de rulet pusă între sulurĭ de sistem străvechĭ. Pe ea se citește proscomedia sf. Ioan gură de aur, fără an. Bătrîniĭ mi-aŭ spus că a fost și liturghia, pe alt sul maĭ mare. Liturghia s a șterpelit de un arhiolog, cu scop să o vîndă la străinĭ. Proscomedia a rămas să ne arăte purtarea arhiologilor civilizațĭ. Manuscriptul de proscomedie este unic în felul săŭ. Trebue să fie maĭ vechĭ de istoria cunoștințeĭ mele. Pelea este îngustă, bine lucrată, scrisoarea prea subțire și frumoasă în felul eĭ. Cînd citeștĭ pe dînsa, se întinde și să strînge ca pînza pe sulu stateveĭ. Asemenea formă de cărțĭ am văzut multe în biblioteca clasicităţeĭ orientale în biblioteca m-riĭ Neamțu arsă la 1862 la Noem. 24-25.

II. Aŭ fost multe manuscripte slavone pentru trebuința cultuluĭ din m-rea Rîșca, acum nu se maĭ află nicĭ ca furdale din grația anticarilor.

Din manuscriptele vechĭ romîne sînt următoarele:

a]. 1703 Ioan Cortan a scris un manuscript mare care vorbește în detail despre Anticrist.

b]. 7280 [1772] Iunie 12. Un manuscript mare bine scris de Varlaam Dinga pe 150 de file. In carte se cuprind 24 de cuvinte de a luĭ Petru Damaschin. Titlu cărțeĭ este: „Cuvinte de la Varlaam Dinga“. Varlaam a scris această carte în m-rea Neamțu după igumenia a 2-a în igumenia luĭ Sofronie.

c]. 1794. Ioan ieroshimonah și duhovnic din sfinta m-re Rîșca, din poronca luĭ Chiril arhimandritu igumenu m-riĭ Rîșca, a scris de ascultare Patericu Pecerscăĭ cu viețĭ de

ale sfinților rosienĭ. Manuscript mare pe 182 de file. an. 1794. Scriitoriu ca și igumenu, amîndoĭ știaŭ rusește. Se pare a fi fost amîndoĭ molorosienĭ. Chiril este Nemțan de metanie, a fost igumen la Rîșca 1794—1802, apoĭ proimigumen pe la 1806, apoĭ dichiŭ la Iașĭ, pus de mitropolitul Gavriil Bănulescu, 1806—1812, și pe la Octomvrie a trecut la m-rea Chipriana, unde a murit și s-a îngropat. Ioan și Chiril sînt Moldovenĭ de naștere, pe urmă s-a luat Basarabia.

d). 1798 Iulie 21. Meleti ierodiacon din m-rea Rîșca, a scris cu mîna o carte mare care cuprinde viețĭ și istoriĭ din sfînta m-re Sinaia de la Arabia. Mss. mare legat. A scris de ascultare tot din poronca luĭ Chiril igumenu.

e). 1801 Dechem. 6. Gherasim ierodiaconu din m-rea Rîșca a scris cu mîna tipicul cel mare, un mss. de o mărime esagerată, carte legată și uzată în biserică. Tot în igumenia luĭ Chiril.

f]. 1811. Fratele Vasilie Cîmpulungean a scris din poronca arhimandrituluĭ Antonie, igumenu m-riĭ Rîșca, pe sf-tu Efrem Sirianu. Mss. mare legat.

NB. Afară de manuscriptele acestea, maĭ sînt și altele vechĭ, rupte și fără început dintre care unele sînt în podu bisericiĭ puse spre păstrare.

Manuscriptele acestea probează că în m-rea Rîșca era o ocupație literară și aceasta face mare onoare rîșcanilor.

g). 1817 Ghenare 20. Cu această dată am găsit pe arhimandritul Sofronie scris ca proim-igumen m-riĭ Rîșca. El a dăruit m-riĭ multe cărțĭ, între care și două trupurĭ complecte de viețele sfinților celor marĭ, de la m-rea Neamțu. Pe toate cărțile date de dînsul este scris și iscălit pe dedesupt cu mîna luĭ. Din scrisoarea de pe cărțĭ se constată că Sofronie a fost un scriitor și un dascal mare, scrisoarea luĭ era cea maĭ frumoasă la vremea luĭ. Aicea am notat după epitomia de la Neamțu.

Sofronie se iscălește cu grifa pe care o imitează maĭ în urmă mitropolitul Sofronie Miclescu.

h). Afară de manuscripte sînt la Rîșca și cărțĭ cu tipăriturĭ vechĭ. Aice însemnez numaĭ pe două:

a]. Pendicostariu mitropolituluĭ Niofit Criteanu, tipărit la Bucureștĭ în tipografia mitropolieĭ 7251 (1743). In acest pendicostar este molifta pentru sfințirea sfîntuluĭ Artos, ceia ce în alte pendicostare nu este.

b). Moliftelnicul tipărit la Sibiu de mitropolitul Procopie la anul 1774. Aice în moliftelnic la pag. 564 și următoarele este rănduiala de sfințirea sfinteĭ crucĭ, ceia ce în cărțĭ de la noĭ nu este. Eu le-am copiat și pentru m-rea Neamțu. Celelalte tipăriturĭ vechĭ leam lăsat ne însemnate pentru scurtime. Cine va voi le poate consulta în podu bisericiĭ, și pe aiurea [1]).

i). La m-rea Rîșca este o cîrjă de abanos cu rosturĭ de argint brodate. Eu am slujit cu ea la 24 Iunie 1900. Pe cîrja scrie: „Isaia arhimandrit Rîșcăĭ, 1831 Decembre. 23." Este și mantie arhimandritească făcută tot de Isaia. Sînt și veșminte arhimandriteștĭ arhiereștĭ cu argintăriĭ și cu multe obiecte de tot feliu de trebuință și de lucs. Aceasta probează că igumenu Rîșcan slujea cu mitră, cu mantie și cu cîrjă, ca și stareții de

1). „Intre cărțĭ am găsit un octoih cu această însemnare: „Această sfîntă carte ce se numește Octoih de canoane a maiceĭ Domnuluĭ, care să citește la povecernie, este cumpărată de mine cel maĭ gios numit cu opt-spre-zecĭ leĭ întru al doilea rănd a igumenieĭ mele de la sf. măn. Rîșca din ținutul Suceveĭ la care se prăznuește și se citește hramul celuĭ dintru sfințĭ părinteluĭ nostru și mareluĭ făcător de minunĭ Nicolae arhimandrit Myrelor Likieĭ. căreia sfinte manăstirĭ aratată carte o am și afierosit, ca să rămăe și să fie de apururea neclintită și nestrămutată danie în vecĭ spre a mea veșnică pomenire, și pentru ca să nu să răzlețască și să se înstrăineze dintre celelalte cărțĭ ale pomeniteĭ m-rĭ iscălind am pus și a mea pecete la leat 1816 Noembre 18 zile. Sofronie arhimandrit și igumen sf. m-riĭ Rîșca".—

Artur Goroveĭ, loc cit.

la m-rea Neamțu, fapt ce dovidește mărirea m-riĭ Rîșca. Această întăetate face onoare m-riĭ Rîșca. Această întăetate eu cred că s'a dat de mitropoliți igumenilor pentru cinstea m-riĭ și pentru meritile igumenilor. Aceasta este un fapt rar pe atuncĭ pentru mănăstirele de talia Rîșcăĭ. Rîșca a avut întăetate. Pe atuncĭ se numia protopopĭ maĭ notabilĭ, ca Mărzescu; slujaŭ cu mitre, și uniĭ arhimandriți din mitropolie fapt care s'a repetat de la Veniamin în coace până la noĭ.

l). La bis. pe ușoru ușiĭ în dreapta, ușor înădit de piatră, sus are o înscripție sîrbească, rest. necomplectă are pe ea anul 7128—1620 Maĭ 8. In ocnițele de la altar pe din afară sînt petre cu înscripțiĭ; una are anul 7109—1601 Iulie 20; alta are anul 1705, alta are alt an. Toate înscripțiile sînt pe petri micĭ, marmură bună, săpătură de artă în relief, toate probează subiecte de fapte și de persoane marcante.

Cărțile din bașcă.

m). La m-rea Rîșca, în bașcă, aŭ fost multe cărțĭ slavone scoase din serviciu, multe s-aŭ perdut cu timpu, luîndu-se de slavĭ, unele maĭ sînt și acum, parte tipăriturĭ, parte slavone, parte greceștĭ, parte cărțĭ manuscripte de psaltichie veche, și altele altfel. Ele aŭ fost întrebuințate în biserică la slujbe, după ce s'aŭ stricat de vechime și întrebuințare, ca bracurĭ s-aŭ depus aice în bașcă spre păstrare și curiozitate. Notez în treacăt pe căte-va maĭ principale; restu îl tac și anume.

7200 (1692).— Ceaslov rusesc tipărit la Chiev.

7250 (1642).— Anftologion rusesc.

7256 (1748).— Maĭ 15. Octoih rusesc.

1748.— Liturghie rusască.

7257 (1749).— Sfîntul Dorofteĭ, rusește.

1782.— Triod rusesc.

Toate cărțile acestea sînt rupte, eu le-am cetit prin note. Tot bracurĭ sînt și cele din podu bisericiĭ.

1792.— Carte de psaltichie veche. Manuscript legat de lux. Sînt multe cărţî manuscripte de psaltichie veche scrise de călugărî la deosebite epoce, întrebuinţate în biserică, în deosebite limbî ruseşte, greceşte şi româneşte.

1801.— Pendicostar grecesc.

1801.— Apostol grecesc de la Veneţîa.

1805.— Triod grecesc dăruit de arhimandritul Sofronie igumenu de Rîşca,

1818.— Carte de psaltichie veche grecească, manuscript; şi altele.

Din toate cărţile aceste se constată că în m-rea Rîşca aŭ fost călugărî cărturarî în aceste treî limbî: ruseşte, greceşte şi româneşte, să ocupa cu ele în biserică la slujbe şi la chiliî pentru cetit şi instruit.

Tot în biserică se păstrează sfeşnicile cele marî de alamă scoase din serviciul bisericiî, după ce s-aŭ făcut curpenu. Maî sînt în başcă şi alte vechiturî pe care le tac. Sfeşnicile s-aŭ făcut la 1797 Fevruare 10, după cum arată pomelnicu la 36 Septemvrie.

21). M-rea Rîşca a fost loc de surgunie pentru călugărî de pe la alte m-rî din ţară. Să se ştie că toate sfezile între călugărî şi între igumenî, şi din Rîşca şi de la alte m-rî, aŭ născut tot deauna de la cazanul cu măncarea ră. Călugăriî reclamaŭ mîncare omenească, igumenu lacom de căştig, îî raporta de rezvrătitorî, şi cere mitropolituluî să-î surgunească ca pe nişte răî. Mitropolitul care îşî proteja igumenu, îl surgune la altă m-re, cu poroncă de mare tulburător şi rezvrătitor; nenorocitul călugăr era încărcat, huiduit, să face surgum şi acolo era şi maî răŭ tratat. Nu este trebuinţă a le înşira numile surgunitilor, un esemplu ajunge: Duhovnicul Dumitru Bradeţ, saŭ Brateş zis şi Oncenu, călugăr fruntaş către proestoşiî Seculuî, aŭ cerut stareţuluî să de masă bună soboruluî; stareţu l'aŭ titluit rezvrătitor, i-aŭ stricat chilia din m-rea

Seculuĭ, aŭ astupat-o cu bolohanĭ, şi l-aŭ surgunit la Rîşca, unde Dumitru a făcut treburĭ marĭ Rîşcăĭ. Aşa se urma toate surguniile călugăreştĭ la Rîşca. Aşa se urma şi în zilele noastre, pînă maĭ alaltă-erĭ, de şi masa trapezeĭ a fost şi este cea maĭ ră mîncare din lume.

22). M-rea Rîşca prizon politic pentru boerĭ. De cîte orĭ se supăra Vodă pe vre-un boer, de nu-l erta, îl trimite surgum la vr-o m-re din ţară. Intre mulţĭ boerĭ care aŭ fost surgum în m-rea Rîşca, însemnăm pe D-nu maior şi aghiotant domnesc Mihail Cogălniceanu, renumitul barbat de stat a Romanieĭ. El a fost închis în m-rea Rîşca din porunca luĭ Michaĭ Sturza vodă, nănaşul săŭ, care l-a botezat dîndu-ĭ numele săŭ de Mihail. A stat surgum închis 6 lunĭ, de la 14 Octomvrie 1844, pînă la 14 April 1845, păzit acolo de un sergent, un caporal cu 4 soldaţĭ din cavalerie. A stătut închis în başca din clopotnita unde si acum i se cunoaşte locu vetri unde a fost cuptior, vatră şi hogeag, o ferestue mică, aer greŭ, umed şi singuratic. Igumen era arhimandritul Teodorit prietenu boerilor şi credinciosu luĭ vodă. Mîncare pe sponcĭ îĭ da de la arhondaric; era oprit a vorbi cu orĭ cine. A stat 6 lunĭ închis în başca din clopotniţa Rîşcăĭ, apoĭ Cogălniceanu de ruşine a prebegit prin Spania Cît timp a stat Cogălniceanu închis în Rîşca, acolo în başcă, a scris cartea sa: „Fragmente scoase din cronicile Moldoviĭ şi Valahiĭ pentru a sluji la istoria luĭ Petru cel mare, Carol al X-le, Stanislav Lezinschi, Dumitru Cantimir şi Costantin Brăncovanu", publicată în Iaşĭ la 1845 în două volume în 8. (Arhiva românească, Kogălniceanu ediţia I şi II). Motivul surguniĭ fusese că Kogălniceanu făcuse pe advocatu într'un proces cu m-rea Popouţĭ şi obştia tîrguluĭ Botoşenĭ pentru gălceavă de moşia încunjurătoare tîrguluĭ proprietatea m-riĭ. La pledoarie i se păruse luĭ Vodă în Divan că tînăru advocat se pre înfocase la vorbă şi ca să-l maĭ răcorească, l-a trimis a-doua zi de dimineaţă la

munte în bașca din clopotnița la m-rea Rîșca. (Alexandru Papadopol Calimah. Notă pentru orașul Botoșanĭ Bucur. 1887. pag. 48 49).

23). Să știe că răutatea a intrat în țară și în m-re prin țiganĭ și evreĭ, și am adăugit la ele două răle marĭ care ne omoară în prezent monahizmul nostru și m-rele noastre pămîntene. Aceste două rele sînt:

1). Lipsa de oamenĭ distoinicĭ pentru bisericitate monahală.

2). Mîntuirea cu hatîru, cu mituițĭ și mituitorĭ, care se fac pe ascuns între majoritate din slujbașiĭ bisericeștĭ din cler și mirenĭ. Cultura cu civilizația modernă ne-aŭ perfecționat în arta de a lustrui bubele cele vechĭ. Nicĭ canoanele bisericiĭ (Canonu 22 al Sinoduluĭ al 6-lea icumenic; și canonu 19 al Sinoduluĭ al 7-lea icumenic; și canonul 90 al sf. Vasile, și altele); nicĭ regulamentul sf. Sinod pentru buna conduită a cleruluĭ în general (Regulamentu de la 4 Iunie 1884 publicat în Monitorul oficial No. 55 din acelașĭ an).; nicĭ școala modernă cu toate cărțile și cărturariĭ eĭ n'aŭ putut convinge pe slujbașiĭ bisericeștĭ că nu le face cinste a fi mituițĭ și mituitorĭ.

Acest nenorocit obiceiŭ în biserica neamuluĭ nostru a prins rădăcinĭ adîncĭ și se face abuziv pe ascuns în toate părțile la sate, la tîrgurĭ și la mănăstirĭ, pe față îl tăinuim și pe ascuns îl trămbițăm. In loc să-l stîngem, noĭ îl înrădăcinăm maĭ adînc, spre rușinea și căderea noastră. Abuzul ce se face pe ascuns, chiar de ceĭ chemațĭ să-l combată, este maĭ mare decît să se poată scrie aicĭ. Reclamele de toate zilele sînt destule dovezĭ pipăite de fáptuirea luĭ. Toțĭ ceĭ ce-l fac, toțĭ ce-ĭ ce-l acopăr, vor da samă înaintea dreptuluĭ judecător, pedeapsa lor se va pogorî peste capetele lor, pînă atuncea să tragem la jug cu toțiĭ.

24). Județul Suceava în vechime, a avut altă întindere și

altă frontieră [1]) care s'a schimbat la 12 Fevr. 1834. [Manual administrativ, Iaşĭ t. 1. 70—79; Alex. Papad. Calimahi: Notă pentru Botoşanĭ, Bucur. 1887. pag 7—8).

In vechime judeţul Suceava a avut 18 m-rĭ cu schiturĭ, din care cele maĭ principale, după vechime, aŭ fost:

1. M-rea Bogdăneştĭ a luĭ Bogdan vodă cel vechĭ, strămutată şi înoită în Rîşca de astăzĭ.

2. M-rea Drăguşenĭ, a luĭ Dragoş vodă cel vechĭ, hram Adormirea Maiciĭ Domnuluĭ, înoită în Broştenĭ-Drăguşenĭ cu nume de Schitul Broştenĭ, închinată m-riĭ Slatina. Acum desfiinţată şi stînsă de igumenul Veniamin Velescu, când s-a permutat la Bisericanĭ, înaintea luĭ Nicon.

3. M-rea Probota a luĭ Ştefan vodă cel vechĭ, a fost sehăstrie veche de călugărĭ, Ştefan a făcut-o, m-re cu numele „Poiana“, hram sf. Nicolaĭ. Alexandru cel-bun, Ştefan cel-mare a înoit-o. Rareş a strămutat-o ş-a înoit-o. Acum desfiinţată.

4. M-rea Slatina, a fost sehăstrie veche de călugărĭ: Alexandru Lăpuşneanu a înoit-o cu hramul Schimbarea la faţă. Azĭ în agonie.

5. Schitul Gulia, lîngă Probota, a fost sehăstrie veche de sihastri. Acum desfiinţată de demult.

6. Schitul Bourenil, pe Boura, schit vechiŭ de călugărĭ, hram Naşterea Maiciĭ Domnuluĭ. Acum este în agonie.

7. Schitul Rarăŭ, la Cruce, schit vechiŭ de călugărĭ acum desfiinţat de demult.

8. Schitul Rarăŭ la Broştenĭ, saŭ schitu Broştenĭ vechĭ de călugărĭ. Hram Adormirea. Trăeşte.

9. Schitul Brăteştĭ la Paşcanĭ, schit de călugărĭ, hram Adormirea, înfiinţat de ieromonahul Lazăr de la Pocrov, strămutat şi înoit. Trăeşte.

---

1). Judeţul Suceava în vechime întra mult în Bucovina. După ce Nemţiĭ aŭ luat Bucovina, Judeţul s'a trunchiet şi la 1834 s'a regulat altă împărţire a tuturor judeţelor Moldoveĭ.

10. Schitul Ioneasa, de călugărițe, înființat tot de Lazăr de la Pocrov, odată cu Brăteștiĭ, desființat și stîns de demult.

11. Schitul Preoteștĭ, de călugărĭ, înființat de ieromonahul Mihail Adam, care s'a zis schitul luĭ Adam și Preoteștiĭ Adămoaeĭ, strămutat și înoit, cu hramu Adormirea, închinat m-riĭ Slatina. Trăește în agonie.

12. Schitul Băicenĭ-Cucutenĭ, de călugărĭ, schit vechiŭ, hram sf. Treime. Desființat și stîns sub igumenu Chiril pe la 1860.

13. Schitul Băicenĭ-Stroeștiĭ, schit vechiŭ de călugărĭ, hram sfințiĭ Voevozĭ, disființat și stins de demult prin familia Valeanu.

14. Schitul Păltiniș-Glodu, desființat.

15. Schitul Dumbrăvița, de călugărĭ, în comuna Fîntîna-Mare, schit stîns de demult. Acum se zice „la Temelie" locul cu ruinele unde a fost o casă a vorniculuĭ Nestor Urechi.

16. Schitul Strîmba, de călugărĭ, desființat de demult.

17. Schitul Giurgeștĭ, de călugărĭ, lîngă Ruginoasa, hram tăerea capuluĭ sf. Ioan, desființat după 1860.

18. Schitul Todirenĭ, lîngă Stroeștĭ, hram Adormirea, desființat.

Din aceste m-rĭ cu schiturĭ, majoritatea le-a desființat și le-a stîns vremea. Acum din ele aŭ maĭ rămas ca m-rĭ Rîșca și Slatina. Iară din schiturĭ aŭ rămas numaĭ Boureniĭ, Rarăŭ de la Broștenĭ, Brătești și Preotești, înse și ele în agonie. Singurul care are șansă de traĭ este: schitu Rarăŭ de la Broștenĭ pe domeniul Coroaneĭ.

Din acest tabloŭ se vede lămurit că m-rea Bogdăneștĭ-Rîșca a fost și este m-rea întăia și cea maĭ veche din tot județu, care din fericire aŭ ajuns pînă la noĭ.

Am arătat în urmă că tîrgul Baia a fost tîrg vechiŭ care trăea între aniĭ 1200 și încoace pînă după anul 1776; la acest an Baia era încă tîrg și comisariĭ turcĭ și nemțĭ aice, în tîrgu Baia, s-aŭ întălnit de s-aŭ verificat titlurile puteriĭ, apoĭ aŭ plecat de aŭ delimitat Bucovina, ocupată și luată de nemțĭ, cînd se micșurează și județu Suceava.

Tîrgoveţiĭ din Baia încep a se strămuta sus pe deal la rescrucea drumurilor, de aŭ format cu timpu tîrgu Şoldăneştĭ zis în urmă tîrgu Fălticenĭ, de astăzĭ, între aniĭ 1760—1830 şi în coace.

La 1765 biserica catedrală din tîrgul Baia cu hramu sfîntuluĭ Ilie, să face pe deal, pe moşia Şoldăneştĭ, de monahul Calistru Stamati; pe urmă se înoeşte de tîrgoveţiĭ la 1851. Aceasta este întăia şi cea maĭ veche biserică din Fălticenĭ. Biserica cea dintăĭ a fost de lemn, cu lemnu tăet de pe locul bisericiĭ, pe urmă s-a înoit de zid. Biserica Adormirea, Catedrală de astăzĭ a oraşuluĭ, este biserică nouă, făcută de boerul Michail Ganea, la 1827 şi înoit de cucoana Anastasia Cichirdic la 1883. Celelalte bisericĭ din Fălticenĭ toate sînt maĭ nouă. Pe la anul 1780, înainte şi după acest an, încep a se strămuta din Baia maĭ mulţĭ tîrgoveţĭ cu iarmarocul lor zis: Iarmarocul sfîntuluĭ Ilie, la 20 Iulie. După ce boerul Ioniţă Başotă, proprietarul moşieĭ Şoldăneştĭ aŭ scos carte domnească de la Costantin Moruz-vodă la 1780 August 8, prin care carte se dă voie şi avantaje a se forma tîrg cu earmaroc pe moşia Şoldăneştĭ. Tîrgu Baia scădea din cauza că-l înunda Moldova. Tîrgu Şoldăneştĭ creşte din cauza că-l proteja Curtea Domnească.

Tîrgu noŭ, Şoldăneştĭ, s'a întins repede pe răscrucea drumurilor, pe hotarul a treĭ moşiĭ vecine, anume: Şoldăneştiĭ, Tîmpeştiĭ şi Fălticeniĭ-vechĭ. De aice a născut luptă cu gălceavă mare între proprietariĭ moşiilor, deoparte spătarul Andreĭ Başotă reclama dreptul de proprietate de pe moşia sa Şoldăneştĭ, dat prin cartea luĭ Moruz-vodă la 1780 August 8, şi învoiala sa cu tîrgoveţiĭ din 1780 Iulie 1; de altă parte logofătul Costantin Balş, proprietarul moşieĭ Fălticeniĭ-vechĭ, pe care şi el o cumpărase de la baronul Tuduri Musteaţă, supus austriac, reclama medeanul tîrguluĭ, şi de altă parte căminariul Ciurea reclama dreptul de proprietate a tîrgoveţilor

întinşĭ pe moşia sa Tămpeştiĭ. Gălceava între aceştĭ treĭ marĭ proprietarĭ a ţinut mulţĭ anĭ, între aniĭ 1809 pînă la 5 Marte 1825, cînd Divanul a dat dreptate luĭ Başotă. Dară pînă să se aleagă cu judecata în răstimpul de 16 anĭ, tîrgoveţiĭ s'aŭ întins repede cu piaţa pe moşia Fălticeniĭ-vechĭ a luĭ Balş, iară cu dughenile şi case de locuinţă pe moşia Tămpeştĭ a boeruluĭ Ciurea.

Divanul dă hotărirea la 24 Marte, şi la 29 Marte 1826, şi schimbă oficial şi pe nesimţite numele Şoldăneştĭ în numele Fălticenĭ, care este pînă în ziua de astăzĭ. Tîrgul a crescut şi creşte pînă la zilele noastre. Motivul cu schimbarea numeluĭ a fost poziţia loculuĭ rădicat spre deal. Originea tîrguluĭ Fălticenĭ, a bisericiĭ şi a iarmarocululuĭ sînt din tîrgu Baia.

Datoriile ce le aveaŭ tîrgoveţiĭ creştinĭ din Baia pentru m-rea lor Bogdăneştiĭ-Rîşca, aceleaşĭ datoriĭ se cuvin şi fruntaşilor creştinĭ din Fălticenĭ pentru m-rea lor Rîşca. M-rea Rîşca are dreptul a spera că fruntaşiĭ Fălticenenĭ, ca şi fruntaşiĭ judeţuluĭ Suceava, o vor ajuta la bătrîneţa eĭ, după cum aŭ ajutat-o la tinereţea şi trecutul eĭ.

(Marele dicţionar geografic al Romănieĭ, Bucur. 1898. t. I, 197; t. III, 338—343).

Concluzia

M-rea Rîşca a avut două nume: Unu dat de Bogdan-vodă, cel vechiŭ, pentru că el a făcut-o în satul şi pe moşia sa Bogdăneştĭ, la 1343—1365 şi trăeşte pînă la 1510, cînd aŭ ars-o Tatariĭ, cu numele *Bogdăneştĭ*.

La 1512 a strămutat-o ş-a înoit-o pe apa Rîşca Bogdan vodă fiul luĭ Ştefan cel mare, cu numele tot Bogdăneştĭ.

La 1540—1542 a înoit-o Petru Rareş vodă cu episcopul

Macarie, de la Roman, ş-a supus-o de mitoc m-riĭ Probota. De atuncĭ se zice *Rîşca*.

La 1611—1618 a înoit-o vornicul Costea Bucioc, iară la 1827 a înoit-o igumenul Isaia Rîşcanu.

M-rea Rîşca a fost prădată la invaziĭ de opt orĭ.

Culmea vieţeĭ morale s-aŭ înălţat pîn la sfinţenia arhiepiscopuluĭ Ioan, acel bărbat sfînt şi minunat între aniĭ 1552 —1592.

Averea materială a crescut pînă la 1839.

Apogeul de mărire s-a atins în igumenia luĭ Isaia Rîşcanu, 1812—1842.

Au avut avere aproape 50 de moşiĭ marĭ cu micĭ, şi multe averĭ mărunte de tot feliŭ.

Inainte de secularizare, o vizita toţĭ boeriĭ cu scop să-ĭ facă rost de vre-o posesie; după secularizare aŭ părăsit-o.

Astăzĭ m-rea trăeşte în agonie, ca o bătrînă ce aşteaptă ziua de espiare, după un traĭ de 358 de anĭ, cu nume de Rîşca, şi de 558 de anĭ cu nume de Bogdăneştĭ împreună. Alte detaile se cuprind aice în text. M-rele ne-aŭ păstrat religia, naţionalitatea şi averea pe care a secularizat-o Statul. De cănd m-rele se stîng, se îmulţeşte criminalitatea cu puşcăriile, străenizmul cu sărăcia. Astăzĭ cuvintele *ţară şi patriotizm* sînt marfă de vînzare pe toată ziua, şi urmaşiĭ n-aŭ ce aştepta de la noĭ, pentru că secolul nostru a ajuns progresul de a-şĭ vinde şi sufletul copiilor lor, precum a ajuns şi ştiinţa de a restălmăci virtutea în crimă şi pe Dumnezeŭ în nimică.

NB. Să se ştie că părintele igumenul Veniamin Piticariŭ m-a rugat să izvodesc istoria m-riĭ Rîşca pe toată întinderea eĭ. Eŭ mĭ-am apărat neputinţa spuindu-ĭ că sînt bătrîn bolnav şi orbit de ochĭ. Dară văzîndu-ĭ stăruinţa luĭ cea mare, m-am înduplicat şi am schiţat-o după cum se citeşte aice. Recunosc

însu-mĭ că am prea multe greşale şi tocmaĭ greşalele cu lipsurile mele vor stimula pe alţiĭ să scrie maĭ bine.

Am scris-o cu răbdare şi o pun cu dragoste pe altariŭl sfinteĭ mănăstirĭ Rîşca, ca să fiŭ pomenit ctitor după cum m-a primit igumenul cu tot soborul rîşcan pe ziua de 24 Iunie 1900.

Rog pe urmaşiĭ cetitorĭ să mă scarmene fără părtinire, şi greşalele mele să vă îmboldească să scrieţĭ voĭ alta maĭ bine. Pînă atuncea nu uitaţĭ devotamentul unuĭ bătrîn arhiereŭ care vă stimulează să vă scrieţĭ faptele părinţilor voştri.

Al vostru şi al tuturor
Părinte întru Domnul
† **Narcis Creţulescu**

Istoria schituluĭ Cozancea

Cozancea, schit de călugărĭ, judeţul Botoşanĭ, plasa Miletin, comuna Şoldăneştĭ, satul Ionaşenĭ, hram Adormirea Maicii Domnuluĭ, supus sf. mitropoliĭ de Iaşĭ. Schit boeresc.

Acest schit s-a înfiinţat de nişte călugărĭ sehastri, cari cu ajutorul boeruluĭ proprietar moşieĭ anume Marele paharnic Costantin Balş, cu soţia luĭ Ecaterina Balş, la 1684 Fevr. 20, după cum se arată scris într'o evanghelile veche de la acea biserică. Sehăstria veche a avut o mică biserică de lemn în pădure, aproape de malul apeĭ Jijia, unde şi astăzĭ se numeşte sehăstrie locul cel vechiŭ unde a fost schitul. Această biserică şi această sehăstrie făcută de Costantin Balş a fiinţat aicea 48 de anĭ. Se pare că călugăriĭ aceluĭ schit să fi fost călugărĭ de adunătură, fugiţi de printre rascolniciĭ ruseştĭ, ca şi ceĭ de la Vorona, de la Jorovna, de la Macsut, de la Zlătunoaia, de la Răpuşna şi de pe aiurea. Cărţile lor în biserica lor aŭ fost ruseştĭ. Metaniile lor aŭ fost o aţă groasă de pele (cură) înodată cu multe nodurĭ dese. Icoanele aŭ fost ruseştĭ, de forma cea veche.

Pe urmă încoace calugăriĭ s-aŭ strămutat maĭ la mijlocu moşieĭ şi a pădureĭ, pe valea Cozancea, de unde şi schitul s-a luat numele de Cozancea. După ce s-aŭ strămutat călugăriĭ, boerul proprietar moşieĭ Vasile Balş le-a făcut altă biserică de zid gros, în locul strămutat la 1732, care biserică

este în ființă și acum. (Dicționariŭ geografic al României t. II. pag. 727). Ctitorii principali aicea sînt: Boerii Bălușești, boerii Donicești, Catargiești și Vărnăvești. Mai sînt ctitori și dintre fruntașii satelor vecine. Schitul este pe moșie boerească, se întreține cu mila de la boeri, de la comună, de la sătenii vecini și cu rocodelia de mîna călugărilor.

Biserica nouă a avut înscripție și-a stricat-o boerul Grigorie Balș cu gînd ca să împrăștie pe călugări, și să desființeze schitul. Călugării aŭ fugit prin sate. Atunci igumenul Iosof s-a dus la boer cu poclon (colaci) să-l roage de ertare, ca să se milostivască să lese în pace biserica și pe călugări. Cînd a ajuns igumenu cu daruri la boer, l-a găsit mort, împușcat de un Neamț, comis al seŭ. Ast-fel igumenu a rămas în pace și s-a organizat schitul cu călugării lui, prin ajutorul doamnei Nastasia Balș.

Intre igumenii după Iosof aŭ urmat: Neonil, Dometian, Veniamin Hurghiș; acesta la 1855 cu 400 lei vechi a zugrăvit biserica, iar la 1858 a zugrăvit biserica pe din afară cu patimele lui Hs. și vămile văzduhului.

Clopotnița s'a făcut la 1840 de doi ciobani bătrîni din satul Onțenii, care s'a călugărit aice cu numele Grigorie și Aftanasie.

Schitul fiind pe moșie boerească, să întreține și acum, călugării sînt de adunătură, veniți de pe la alte m-rii desființate de stat.

In biserica acestui schit a plîns sfînta icoană a maicii Domnului în luna April 1886, în săptămîna sfintelor patimi și în săptămîna luminată. Faptul a fost constatat de Dl. suprefect, protoeru Lăzărescu, de Dl. Prefect și chiar de Dl. ministru de interne. Cu puțin mai înainte a plîns altă Icoană tot Maica Domnului din biserica Satului Gorbănești proprietatea Statului. Faptul cu plînsul sfintelor icoane s'a scris în procese verbale și în jurnalele vremii: Voacea Botoșenilor, April 1886;

Resboiul Vais; Universul anul III. No. 495 de Sîmbăta 19 April (1 Maĭ) 1886, şi altele. Aice am scris după un comunicat a igumenuluĭ de la schitul Cozancea.

Cozancea a avut o vie de patru pogoane la Nicoreştĭ pe coasta Lupeĭ, dăruită schituluĭ de cucoana Catinca Balş, care vie s'a schimbat maĭ în urmă cu altă vie dată de Cucoana Nastasia Grecenița.

Intre igumeniĭ maĭ noĭ aŭ fost ieromonahul Veniamin Păslăriŭ, şi ieroshimonahul Veniamin Piticariŭ.

Acest Veniamin a înzestrat schitu cu multe oĭ şi vite, a înoit biserica în lăuntru şi afară, i-a făcut veşminte, cărțĭ, gospodărie, reparație şi altele multe, încît putem zice că Veniamin Piticariŭ cu metania din schitul Cozancea, a înoit şi a scos la iveală schitul Cozancea.

Este de ştiut că tot boeriĭ Băluşeştĭ aŭ făcut şi schitul Cozancea, şi schitul Balş de lîngă Hîrlăŭ, acum desființat, şi obiectele bisericiĭ strămutate la biserica din comuna Rădenĭ. Tot Balş a făcut şi biserica sfîntuluĭ Dumitru Balş, din Iaşĭ, şi altele pe la moşiile lor, precum la Darabanĭ şi pe aiurea.

Călugăriĭ de pe la schiturile boereştĭ fiind lăsațĭ maĭ mult de capul lor, poate că ar trăi maĭ mulțămițĭ, dară din nenorocire pentru eĭ, lipitorile de județ, şi de mitropolie îĭ sug când îĭ prind la mînă, de-ĭ zvîntează. Aceasta este rana schitenilor chiar şi pentru schiteniĭ meritoşĭ.

Am notat aicea despre schitul Cozancea ca o simplă notiță, de oare-ce arhimandritul Veniamin, igumenul de la m-rea Rîşca, este cu metania şi ctitoria de la Cozancea.

Numele Persoanelor care aŭ contribuit la tipărirea acesteĭ cărţĭ.

Numele şi Pronumele	Profesiunea saŭ gradul	Domiciliul	Suma donată Lei
Narcis Creţulescu	Arhiereu	M-re Neamţ	10
Veniamin Piticariu	Arhimandrit	M-riĭ Rîşca	100
Veniamin Niţescu	Arhimandrit	M-re Neamţ	5
Vlasie Marinciuc	Arhimandrit	M-re Vorona	10
Daniel Tomescu	Iconom	M-riĭ Neamţ	5
Tiofan Ionescu	Protosinghel	„ Durăŭ	5
Emil Samson	Proprietar	Fălticenĭ	20
Ştéfan Albu	Avocat	„	5
Iacob Antoniu	Silvicultor	Rîşca	4
Vasile Grigorescu	Iconom	Fălticenĭ	10
Alexandru Hulubeĭ	Comerciant	„	5
I. Radu	Director	„	5
Ioan Giurăscu	Proprietar	Spătăreştĭ	20
Costandie Latiș	Eroshimonah	M-rea Rîşca	5
Ghenadie Palamariu	Eromonah	„	5
Damaschin Popescu	Erodiacon	„	5
Ion Cristea	Cantor	„	10
Pahomie Văcărescu	Eromonah	„	5
Kesarie Herescu	Arhimandrit	„	5
Ilie Cernescu	Monah	„	6
Iosaf Tulbure	Eromonah	„	5
Nicolaĭ M. a Ilincăĭ	Frate	„	50
Mih. N. a Ilincăĭ		Petia	20
Theodor Cobzaru	Agricultor	Fîntăna mare	20
Hristofor Diaconescu	Proto-Diacon	M-re Neamţ	5
Costantin Rusu		Bogdăneştĭ	20
Dumtiru Ioniţoia	Arendaş	Pleşeştĭ	5
Niculaĭ C. Gheorghiu	Funcţionar	Baia	5
Gheorghe Iconomu	Administrat.	Fălticenĭ	5
Gheorghe Pohoaţe	Primar	Bogdăneştĭ	10
Transport			390

Numele şi Pronumele	Profesiunea saŭ gradul	Domiciliul	Suma donată Lei
Transport			390
Nicolaĭ Gavrilescu	Notar	Bogdăneştĭ	10
Dumitru Bacal	Adj. Primar	„	3
Gheorghe Sopon		„	3
Gheorghe Latiş	Funcţionar	„	2
Gheorghe Damian	Agent fiscal	„	2
Vasile Grigoriu	Brigadir	„	2
Gheorghe Ionescu	Psalt	Fălticenĭ	2
Costantin Munteanu	Cantor	„	1
Popovicĭ Petru	Funcţionar	„	2
Gheorghe Grigorescu	Invăţător	Rîşca	5
Calistrat Dima		„	2
Teoctist Niculaĭ		M-re Neamţ	1
Leonti Trifon		„	1
Palimon Kirica		„	1
Ioan Petria Olariu		M-re Rîşca	1
Varah. Alexandrescu	Shimonah	„	1
Vasile Alexandrescu	Vaccinator	Mălinĭ	12
Total			441